

PetroChina

“ПЕТРОЧАЙНА ДАЧИН ТАМСАГ” ХХК

**БҮТЭЭГДЭХҮҮН ХУВААХ ГЭРЭЭТ ТОСОН-УУЛ ХИХ ТАЛБАЙН
ГАЗРЫН ТОС ОЛБОРЛОЛТЫН ТӨСӨЛ**

**ДОРНОД АЙМГИЙН МАТАД СУМЫН НУТАГТ БАЙРЛАХ
ТОСОН-УУЛ ХИХ ТАЛБАЙН 2025 ОНЫ БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ
МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТИЙН
ТАЙЛАН**

Тосон-Уул

2025 он

**ДОРНОД АЙМГИЙН МАТАД СУМЫН НУТАГТ БАЙРЛАХ ТОСОН-УУЛ XIX
ТАЛБАЙН 2025 ОНЫ БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ
БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН**

/АЖ АХУЙН ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ ТУСГАЙ ЗӨВШӨӨРЛИЙН ДУГААР: 234

/АЖ АХУЙН НЭГЖИЙН РЕГИСТРИЙН ДУГААР:2075385/

Хянасан:

БОУАӨЯ-ны ХБОБНУГ-ын ахлах шинжээч

/

/

Биелэлтийг тайлагнасан:

“ПЕТРОЧАЙНА ДАЧИН ТАМСАГ” ХХК-ИЙН
ҮЙЛДВЭРЛЭЛИЙН БААЗЫН ДЭД ЗАХИРАЛ

Х.ӨЛЗИЙБАЯР

“ПЕТРОЧАЙНА ДАЧИН ТАМСАГ” ХХК-ИЙН
БХГ-Т ТОСОН-УУЛ XIX ТАЛБАЙН
ЭМААБО-НЫ ХЭЛТСИЙН ДЭД МЕНЕЖЕР

A handwritten signature in black ink.

Н.БАНЗРАГЧ

2025 он

**“ПЕТРОЧАЙНА ДАЧИН ТАМСАГ” ХХК-ИЙН БХГ-Т ХИХ ТАЛБАЙН 2025
ОНЫ БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ
БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАНГИЙН АГУУЛГА**

1	ОЛБОРЛОЛТЫН АЖЛЫН ГҮЙЦЭТГЭЛИЙН ТОВЧ ТАНИЛЦУУЛГА	7
1.1.	Төслийн товч танилцуулга	7
1.2.	Орд ашиглалт, техник технологи	12
1.3.	Орд ашиглалтын олборлолт, бүтээн байгуулалтын мэдээлэл	22
2	СӨРӨГ НӨЛӨӨЛЛИЙГ БУУРУУЛАХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ	23
2.1	Төслийн гол ба болзошгүй сөрөг нөлөөллийн тодорхойлолт	24
2.2	Агаарын орчинд нөлөөлөх нөлөөлөл	33
2.3	Усан орчинд үзүүлэх сөрөг нөлөөлөл	34
2.4	Хөрсөн бүрхэвчийн, ургамлын нөмрөгийн нөлөөлөл	35
2.5	Амьтны аймагт үзүүлэх сөрөг нөлөөлөл	36
2.6	Дуу чимээнээс үзүүлэх сөрөг нөлөөлөл	37
2.7	Түүх соёлын биетэд үзүүлэх сөрөг нөлөөлөл	38
3	СӨРӨГ НӨЛӨӨЛЛИЙГ БУУРУУЛАХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТ	39
3.1	Агаарын чанарт үзүүлэх сөрөг нөлөөлөл	44
3.2	Усанд үзүүлэх сөрөг нөлөөлөл	45
3.3	Газрын хэвлийд учруулж болзошгүй сөрөг нөлөөлөл	47
3.4	Ургамлын аймагт учруулж болзошгүй сөрөг нөлөөлөл	55
3.5	Амьтны аймагт учруулах сөрөг нөлөөлөл	59
4	НӨХӨН СЭРГЭЭЛТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТ	62
4.1	Техникийн нөхөн сэргээлт	63
4.2	Биологийн нөхөн сэргээлт	66
5	БИОЛОГИЙН ОЛОН ЯНЗ БАЙДЛЫГ ДҮЙЦҮҮЛЭН ХАМГААЛАХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТ	69

**БХГЭРЭЭТ ХИХ ТАЛБАЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН
ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН – 2025**

5.1	Орон нутгийн удирдах байгууллага болон төсөл хэрэгжүүлэгч хоорондын харилцаа холбоо	81
5.2	Бэлчээрийн менежментийг сайжруулах	82
5.3	Биотехникийн арга хэмжээ хэрэгжүүлэх	84
5.4	Сургалт сурталчилгааны ажил явуулах замаар иргэдийн экологийн боловсролын түвшинг дээшлүүлэх	87
5.5	Судалгаа, мониторингийн арга хэмжээ хэрэгжүүлэх	88
6	НҮҮЛГЭН ШИЛЖҮҮЛЭХ, НӨХӨН ОЛГОВОР ОЛГОХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТ	89
7	ТҮҮХ, СОЁЛЫН ӨВИЙГ ХАМГААЛАХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТ	89
8	ОСОЛ, ЭРСДЭЛИЙН МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТ	90
8.1	Аюултай бодис асгарах	92
8.2	Тос асгарах	93
8.3	Гал түймэр	94
8.4	Хяналтаас гадуурх дэлбэрэлт	95
8.5	Хүний эрүүл мэнд муудах	95
8.6	Зам тээврийн осол аваар гарах	96
9	ХОГ ХАЯГДЛЫН МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТ	97
9.1	Ахуйн хатуу хог хаягдал	99
9.2	Үйлдвэрлэлийн хатуу хог хаягдал	100
9.3	Аюултай хог хаягдал	100
9.4	Ахуйн шингэн хаягдал	102
9.5	Хог хаягдлын талбай	103
10	ОРЧНЫ ХЯНАЛТ, ШИНЖИЛГЭЭНИЙ ХӨТӨЛБӨРИЙН БИЕЛЭЛТ	104
10.1	Агаар орчны мониторинг	104
10.2	Усны мониторинг	108
10.3	Хөрсний мониторинг	114

**БХГЭРЭЭТ ХИХ ТАЛБАЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН
ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН – 2025**

10.4	Ургамлын мониторинг	117
11	БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨГ ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ УДИРДЛАГА ЗОХИОН БАЙГУУЛАЛТЫН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТ	124
11.1	Туслан гүйцэтгэгч аж ахуйн нэгжүүдийн болон ТА1 нэгдсэн байгууламжийн ард байрлах газрын тосны лаг шавар, тос, ус ялгах техник тоног төхөөрөмж, байгууламжийн үйл ажиллагааны улмаас байгаль орчинд сөрөг нөлөөлөл үзүүлэхгүй байх тал дээр анхаарч дотоод хяналтыг сайжруулна.	127
11.2	Гэрээлэгч ангиудын ногоон байгууламжийг нэмэгдүүлэх арга хэмжээ.	128
11.3	ЭМААБО-ны хэлстийн ажилчид аюултай хог хаягдал устгах тусгай эрх бүхий мэргэжлийн байгууллагын үйлдвэртэй газар дээр очиж танилцах.	129
11.4	Замын менежментийг сайжруулах	129
11.5	ЭМААБО-ны хэлтсийн ажилтнуудыг чадавхжуулах сургалтанд хамруулах	130
11.6	Үндсэн болон гэрээлэгч ангиудад байгаль орчныг хамгаалах талаар сургалт зохион байгуулах	130
11.7	Химийн бодисын зарцуулалтын тайланг хагас жил, жилийн эцсийн байдлаар гарган холбогдох төрийн байгууллагад хүргүүлэх.	131
11.8	Дорнод аймгийн Онцгой байдлын газраар батлуулсан Химийн хорт болон аюултай бодис хадгалах, тээвэрлэх, ашиглах, устгах үйл ажиллагаатай холбоотойгоор гарч болзошгүй ослын үед ажиллах ерөнхий төлөвлөгөөг мөрдлөг болгон ажиллах	131
11.9	Газрын доорх усны хяналтын цооногийн мэдээллийг Улсын усны мэдээллийн санд оруулах.	132
12	НӨЛӨӨЛЛИЙН БҮСИЙН ОРШИН СУУГЧДАД БОМТ-НИЙ БИЕЛЭЛТ, ХЭРЭГЖИЛТИЙГ ТАЙЛАГНАХ	133
12.1	Дэлхийн усны өдөрт зориулан Буйр нуур Мэнэнгийн талын сав газартай хамтарсан ажил зохион байгуулах.	134
12.2	2025 оны Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний гүйцэтгэл болоод 2025 оны БОМТ-г орон нутгийн иргэдэд танилцуулах.	135
12.3	2025 оны Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний явцыг орон нутгийн иргэдэд газар дээр нь танилцуулах.	135

**БХГЭРЭЭТ ХИХ ТАЛБАЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН
ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН – 2025**

12.4	Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний биелэлтийг орон нутгийн комисст танилцуулан хийгдсэн ажлуудыг хүлээлгэн өгөх.	137
13	2025 ОНЫ БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ НЭГДСЭН ТӨСӨВ	137
14	2025 ОНЫ БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТИЙН ХУРААНГУЙ	139

Зургийн жагсаалт

- Зураг № 1. БХГэрээт талбайн байршил
Зураг № 2. Төслийн талбайн сансрын зураг
Зураг № 3. Геологийн баталгаат нөөц болон ашиглалтын талбай.
Зураг № 4. Олборлолтын үйл ажиллагааны бүдүүвч зураг.
Зураг № 5. Өрөмдлөг хийж буй өрмийн цамхаг
Зураг № 6. Тэсэлгээ хийх
Зураг № 7. Үйлчилгээ хийх
Зураг № 8. Олборлолтын тоног төхөөрөмжийн бүтэц
Зураг № 9. Тос хадгалах савны бүтэц
Зураг № 10. ТА-1 Байгууламжийн тос хадгалах сав (7000) тн)
Зураг № 11. Газрын тосны тос, ус, хий ялгах олборлолтын нэгдсэн ил байгууламж
Зураг № 12. Зам арчилгаа хийж буй нь
Зураг № 13. Агаарын шинжилгээ хийж буй нь
Зураг № 14. Сургалтанд сууж буй ажилчид
Зураг № 15. Шинжилгээний хариу
Зураг № 16. Ус ашиглах дүгнэлт, гэрээ, зөвшөөрөл
Зураг № 17. Ахуйн бохир цэвэршүүлэх байгууламжаас дээж авч буй нь
Зураг № 18. Дээж авч буй нь
Зураг № 19. Нийт ажилчдад байгаль орчны сургалт орж буй нь
Зураг № 20. Лаг шавар угаах төхөөрөмж
Зураг № 21. Ариун цэврийн байгууламжийн байгальд ээлтэй шийдэл
Зураг № 22. Гэрээлэгч ангиудад сургалт орсон бүртгэл
Зураг № 23. Хөрсний дээж авах ажлын хөндлөнгийн хяналт
Зураг № 24. Зам хагалахаас өмнө
Зураг № 25. Зам хагаласны дараа
Зураг № 26. 2025 онд хагалсан зам
Зураг № 27. Хээрийн түймэр унтрааж буй нь
Зураг № 28. Объектын болон тал хээрийн түймрээс урьдчилан сэргийлэх сургалтанд хамрагдаж буй ажилчид
Зураг № 29. Мод тарихаас өмнө болон дараа
Зураг № 30. Модны ургалт 2025.09.29
Зураг № 31. Мод хүлээлгэж өгсөн акт
Зураг № 32. Сургалтанд сууж буй ажилчид
Зураг № 33. Хэт авианы шувуу үргээгч суурьлуулж буй нь
Зураг № 34. Ариутгал, халдваргүйжүүлэлт хийж буй нь
Зураг № 35. Ариутгал, халдваргүйжүүлэлт хийж буй нь
Зураг № 36. Техникийн нөхөн сэргээлтийн ажлын явц
Зураг № 37. ҮШХС-1-2025 сангийн нөхөн сэргээлтийн ажил дууссан нь
Зураг № 38. ҮШХС-2-2025 сангийн нөхөн сэргээлтийн ажил дууссан нь

**БХГЭРЭЭТ ХИХ ТАЛБАЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН
ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН – 2025**

- Зураг № 39. ҮШХС-3-2025 сангийн нөхөн сэргээлтийн ажил дууссан нь
- Зураг № 40. Техникийн нөхөн сэргээлт хийхийн өмнө ба дараа
- Зураг № 41. Байгаль орчны газрын мэргэжилтэн техникийн нөхөн сэргээлт хийсэн талбайтай танилцаж буй нь
- Зураг № 42. Биологийн нөхөн сэргээлт хийсэн зам өмнө ба дараа
- Зураг № 43. Биологийн нөхөн сэргээлт хийсэн шугам хоолой өмнө ба дараа
- Зураг № 44. Улиас мод суулгаж буй нь
- Зураг № 45. Дүйцүүлэн хамгаалхад тохиромжтой талбайн байршил
- Зураг № 46. Старлинк төхөөрөмж
- Зураг № 47. Санамж бичиг
- Зураг № 48. 7. 8 м х 4 м хэмжээтэй хүлэмж хүлээн авч буй нь
- Зураг № 49. Чулуун хороотын аманд бэлчээрийг усжуулах зорилгоор гүний худаг гаргаж буй байдал
- Зураг № 50. Зурх ууланд усны хайгуул судалгаа явуулан зэрлэг ан амьтдад зориулсан хөв цөөрмийн худаг гаргасан байдал
- Зураг № 51. Зэрлэг амьтдад зориулсан хөв цөөрөм
- Зураг № 52. Жижиг болон махчин шувуудад зориулсан үүр
- Зураг № 51. 19-р талбайд хүлээлгэн өгч буй 600 боодол өвс
- Зураг № 54. Мод хүлээлгэн өгсөн акт болон Буйр нуурын эрэг дээр мод суулгаж буй нь
- Зураг № 55. Цөлжилтийн эсрэг хамгаалалт хийж буй нь
- Зураг № 56. Гал түймэр унтраах багаж хэрэгслүүд
- Зураг № 57. Матад сумын ЕБС-ийн сурагчдад сургалт орж буй байдал
- Зураг № 58. Шинээр байгуулсан хөв цөөрөм орчим ургамлан нөмрөг болон ховор ашигт ургамлын судалгаа хийж буй байдал
- Зураг № 29. Өмнө хийгдсэн дүйцүүлэн хамгааллы хөв цөөрөмд хээрийн судалгаа хийж буй байдал
- Зураг № 60. Тал байгууламжийн химийн бодисын агуулахын асгаралтын иж бүрдэл
- Зураг № 61. Гамшигаас хамгаалах төлөвлөгөө, химийн бодисын ослын төлөвлөгөө
- Зураг № 62. Асгарсан тос газрын хөрсөнд шууд нэвчхээс сэргийлж дэвэссэн дэвсгэр
- Зураг № 63. Онцгой байдлын албатай хамт объектын түймэр унтрааж буй нь
- Зураг № 64. Онцгой байдлын албатай хамтран объектын болон хээрийн түймэр унтраах сургалт орж буй нь
- Зураг № 65. Галын зурвас татаж буй нь
- Зураг № 66. Нийт ажилчдад цагдаагийн сургалт орж буй нь
- Зураг № 67. Гэрээлэгч ангийн жолооч нарт цагдаагийн сургалт орж буй нь
- Зураг № 68. Ахуйн хог хаягдлыг эх үүсвэр дээр ангилан ялгаж буй нь
- Зураг № 69. Аюултай хог хаягдал ачуулж буй нь
- Зураг № 70. Ахуйн бохир цэвэршүүлэх байгууламж
- Зураг № 71. Шинэ ахуйн бохир цэвэршүүлэх байгууламж
- Зураг № 72. Энгийн хог цуглуулах талбай
- Зураг № 73. Шатаах зууханд засвар үйлчилгээ хийж буй нь
- Зураг № 74. Ашиглагдаж буй хог шатаах зуухууд
- Зураг № 75. Агаарын хэмжилт хийсэн байдал 19М-А-2
- Зураг № 76. Агаарын мониторингийн цэгийн байршил
- Зураг № 77. Усны мониторингийн цэгүүдийн байршил
- Зураг № 78. 19М-W-11 цэгээс дээж авч буй байдал
- Зураг № 79. Ургамлан нөмрөгийн төлөв байдал VP-2 цэг, 2025.06.17
- Зураг № 80. Ургамлан нөмрөгийн төлөв байдал VP-2 цэг, 2025.08.03
- Зураг № 81. Ургамлан нөмрөгийн төлөв байдал VP-2 цэг, 2025.09.13

**БХГЭРЭЭТ ХИХ ТАЛБАЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН
ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН – 2025**

- Зураг № 82. Матад сумын 6-р багийн засаг даргын хамт ургамлан нөмрөгийн хэмжилт, судалгаа хийж буй байдал, 2025 оны 09 сар
- Зураг № 83. Лаг цэвэршүүлэх үйлдвэрт хуваарийн дагуу хяналт шалгалт хийж буй нь
- Зураг № 84. Гэрээлэгч ангиудыг хуваарийн дагуу хяналт шалгалт хийж буй нь
- Зураг № 85. Гэрээлэгч ангиудад мод хүлээлгэж өгсөн акт
- Зураг № 86. Гэрээлэгч ангиудад мод хүлээлгэн өгч буй нь
- Зураг № 87. Гэрээлэгч ангиудад мод хүлээлгэн өгсөн модны ургац 2025.08.20
- Зураг № 88. Аюултай хог хааягдал устгах үйлдвэртэй танилуаж буй нь
- Зураг № 89. “Авто агро” ХХК замын арчилгаа хийж буй нь
- Зураг № 90. Сургалтад хамрагдаж буй нь
- Зураг № 91. Сургалтанд сууж буй ажилчид
- Зураг № 92. Химийн бодисын ослын төлөвлөгөө
- Зураг № 93. Логерын төхөөрөмж суурилуулж буй нь
- Зураг № 94. Матад, Халхгол сумын хүүхдүүд
- Зураг № 95. Матад сумын иргэд
- Зураг № 96. 4-р багийн иргэдэд 2025 оны БОМТ-г танилцуулж буй нь
- Зураг № 97. 6-р багийн иргэдэд 2025 оны БОМТ-г танилцуулж буй нь
- Зураг № 98. 4-р багийн ард иргэдэд БОМТний биелэлт танилцуулж буй нь
- Зураг № 99. Нөлөөллийн бүсийн оршин суугчдад БОМТний биелэлт танилцуулсан.
- Зураг № 100. Хөндлөнгийн хяналт хийж буй нь

Хүснэгтийн жагсаалт

- Хүснэгт 1. Компани талаарх мэдээлэл
- Хүснэгт 2. Тусгай зөвшөөрлийн жагсаалт
- Хүснэгт 3. 2024 онд орд ашиглалтын хүрээнд хийгдэх ажлууд
- Хүснэгт 4. Тосон-Уул ХИХ талбайгаас 2025 онд олборлох тосны хэмжээ (тн)
- Хүснэгт 5. Гол нөлөөллийн хамрах хүрээ, эрчим, хугацаа
- Хүснэгт 6. Гол нөлөөллийн дүн шинжилгээ
- Хүснэгт 7. Байгаль орчинд үзүүлж болзошгүй нөлөөллийн хэлбэр, үргэлжлэх хугацаа, эрчим нь нөлөөллийн төрөлтэй уялдах байдал
- Хүснэгт 8. Сөрөг нөлөөллийг бууруулах төлөвлөгөө
- Хүснэгт 9. Албан тоот
- Хүснэгт 10. Шувуу үргээгч болон цахилгаан тусгаарлагч суурилуулах төлөвлөгөө.
- Хүснэгт 11. Нөхөн сэргээлтийн төлөвлөгөө
- Хүснэгт 12. Аюул заналыг эрэмбэлсэн байдал
- Хүснэгт 13. Аюул заналын үнэлгээ
- Хүснэгт 14. Дүйцүүлэн хамгаалах төлөвлөгөө
- Хүснэгт 15. Осол, эрсдэлийн төлөвлөгөөний хураангуй
- Хүснэгт 16. Хог хаягдлын менежментийн төлөвлөгөөний хураангуй
- Хүснэгт 17. Ахуйн хог хаягдал
- Хүснэгт 18. Хатуу хог хаягдал
- Хүснэгт 19. Лабораторийн задлан шинжилгээний арга болон стандарт
- Хүснэгт 20. Ургамлан бүрхэвчийн арви ба бүрхцийн үнэлгээ
- Хүснэгт 21. Удирдлага зохион байгуулалтын төлөвлөгөөний хураангуй
- Хүснэгт 22. Нөлөөллий бүсийн оршин суугчдад БОМТ танилцуулах төлөвлөгөө
- Хүснэгт 23. БОМТ Нэгдсэн төсөв

**БХГЭРЭЭТ ХИХ ТАЛБАЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН
ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН – 2025**

Графикын жагсаалт

График № 1. Дуу шуугианы хэмжилт

График № 2. Цооногийн орчимд нөхөн сэргээлт хийсэн газрын хүнд металлууд

График № 3. 2021-2025 оны дуу шуугианы хэмжилтийн дүн, дБа

График № 4. 2021-2025 оны нийт тоосонцрын агууламж

График № 5. Худгуудын усны түвшин

График № 6. Ялзмагийн агууламж

График № 7. Хүнцлийн агууламж

График № 8. Хамгийн олон төрөл, зүйлтэй томоохон овгуудын харьцуулалт

График № 9. Ургамлын нас, амьдралын хэлбэрийн ангилал, %

График № 10. Ургамлын аж ахуйн бүлгүүдийн харьцуулалт, %

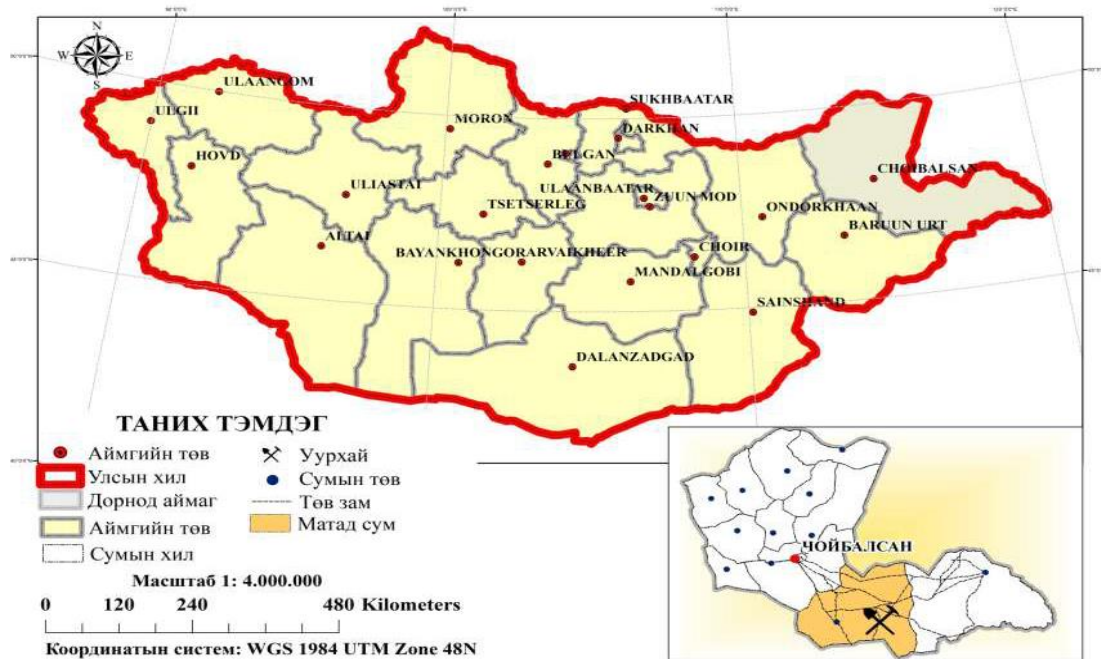
График № 11. Ургамлын аж ахуйн ач холбогдол, %

НЭГ. ОЛБОРЛОЛТЫН АЖЛЫН ГҮЙЦЭТГЭЛИЙН ТОВЧ ТАНИЛЦУУЛГА

1.1. ТӨСЛИЙН ТОВЧ ТАНИЛЦУУЛГА

1.1.1 Төсөл хэрэгжүүлж буй газрын засаг захиргааны харьяалал

Төслийн харьяалалын байршил: Петрочайна дачин тамсаг ХХК-ийн БХГэрээт Тосон-Уул XIX талбайн нь Дорнод аймгийн Матад сумын 4 болон 6-р багийн нутагт Чойбалсан хотоос 220 км, Матад сумаас 80 км зайд оршдог.

Зураг № 1. БХГэрээт талбайн байршил

1.1.2 Төсөл хэрэгжүүлэгчийн аж ахуйн нэгжийн мэдээлэл

Хүснэгт 1. Компанийн талаарх мэдээлэл

Төсөл хэрэгжүүлэгч аж ахуйн нэгжийн нэр	Аж ахуйн нэгжийн улсын бүртгэлийн дугаар	Үйл ажиллагааны чиглэл	Компанийн хаяг, байршил
“Петрочайна дачин тамсаг” ХХК	9019006066	Газрын тосны хайгуул хийх, олборлох, боловсруулах, экспорт, импортын үйл ажиллагаа эрхлэх	Баянзүрх дүүрэг, Их тойруу Доржийн гудамж 14-р байр

1.1.3 Төслийн үйл ажиллагаатай холбоотой тусгай зөвшөөрлийн жагсаалт

**БХГЭРЭЭТ ХИХ ТАЛБАЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН
ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН – 2025**

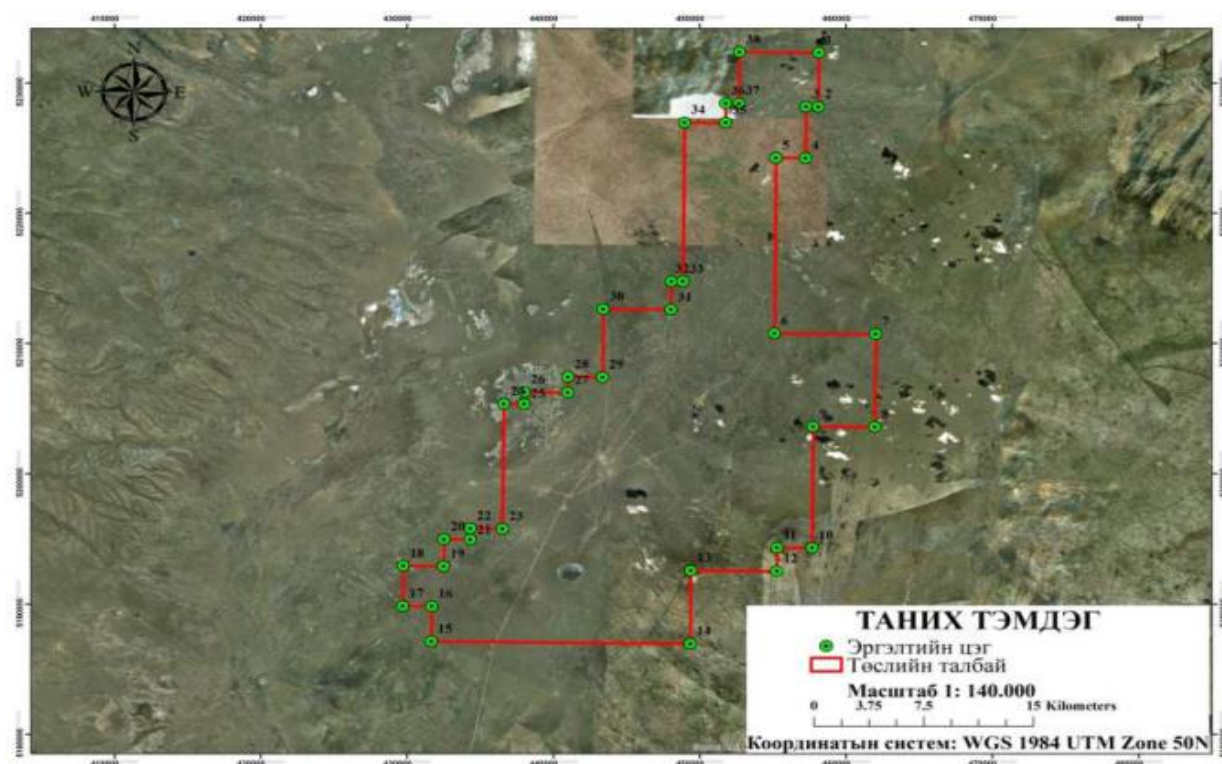
Хүснэгт 2. Тусгай зөвшөөрлийн жагсаалт

№	Тусгай зөвшөөрлийн төрөл	Тусгай зөвшөөрлийн дугаар
1	Аж ахуйн үйл ажиллагааны тусгай зөвшөөрөл	234
2	Химийн бодис ашиглах тусгай зөвшөөрөл	0001243
3	Дулаан үйлдвэрлэх тусгай зөвшөөрөл	03/2019
4	Цахилгаан үйлдвэрлэх тусгай зөвшөөрөл	04/2019

1.1.4 Төслийн түүхэн товчоон

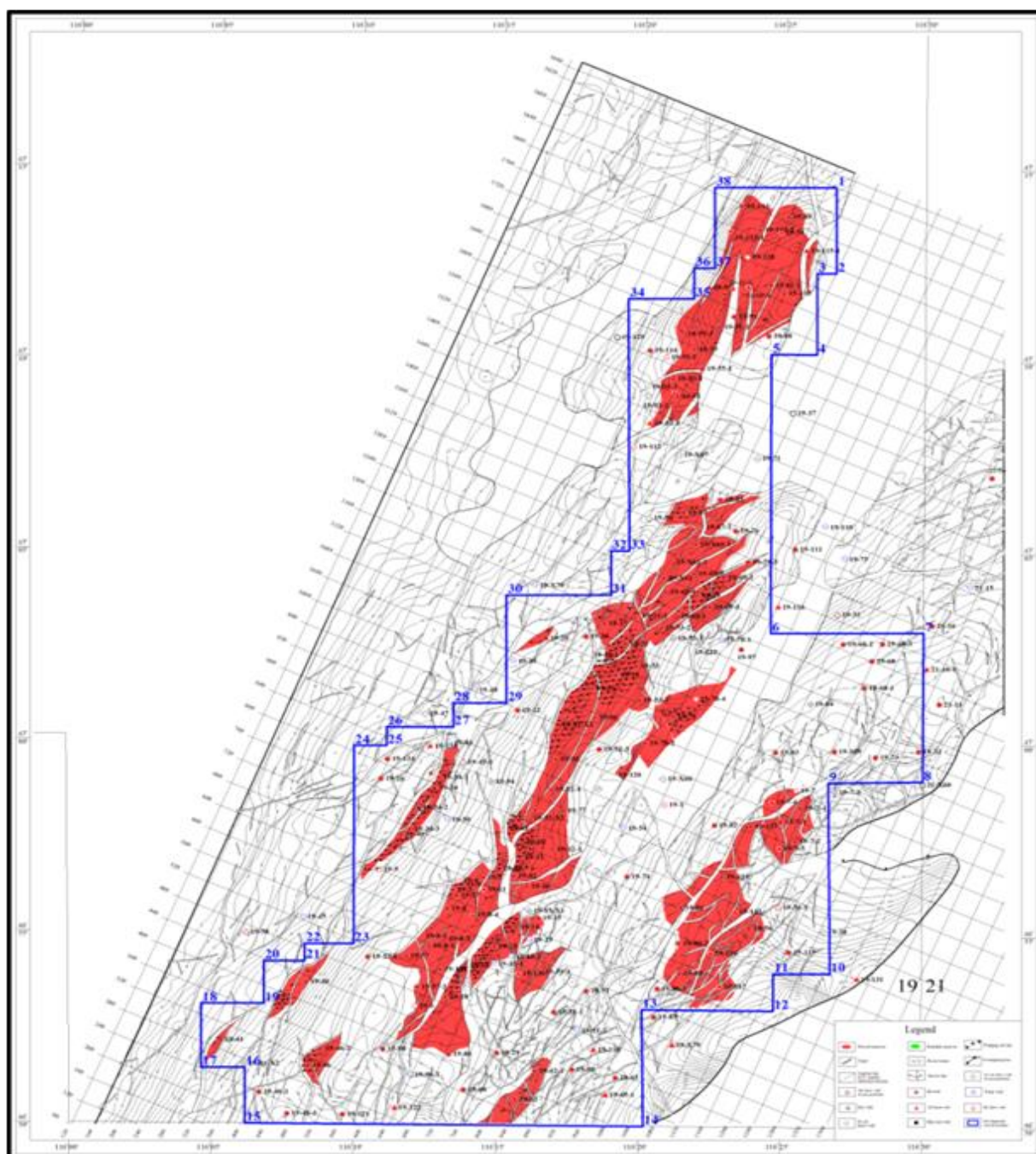
“Дачин Ойл Фийлд Лимитед” компани нь 2005 оны 8-р сард Монгол Улсын Засгийн газартай байгуулсан Тамсагийн сав газрын XIX, XXI, XXII гэрээт талбайд газрын тосны хайгуул, олборлолт, тээвэрлэлт болон экспортын үйл ажиллагаа явуулах БХГ-ний эрх үүргийг Их Британи улсын Лондон хотод төвтэй, Лондонгийн хөрөнгийн биржид бүртгэлтэй “СОКО ИНТЕРНЕЙШНЛ ЛЛС”-ийн охин компани “СОКО тамсаг монгол”ХХК-ийн эзэмшил хувьцааг худалдан авч эрх үүргийг шилжүүлэх хүлээн авах тухай гурван талын гэрээнд “СОКО тамсаг монгол”ХХК-ийн охин компани “СОКО Тамсаг Монгол”ХХК-ийн эзэмшил хувьцааг худалдан авч, эрх үүргийг шилжүүлэх хүлээн авах тухай гурван талын гэрээнд “СОКО ИНТЕРНЕЙШНЛ ЛЛС”, “Дачин Ойл Фийлд Лимитед” компани, Монгол Улсын Засгийн газрыг төлөөлж АМГТГХЭГазар гарын үсэг зурснаар өөрийн салбар компани болох “Петрочайна Дачин Тамсаг”ХХК-ийг АНУ-ын Делавре болон Монгол Улсад бүртгүүлж байгуулсан. Монгол Улсын ЭБЭХЯ-ны 2009.06.05-ны өдрийн 56 тоот “Тусгай зөвшөөрөл”-өөр Дорнод аймгийн Матад сумын Тамсагийн сав газарт газрын тостой холбогдох үйл ажиллагааг явуулж байна. “Петрочайна Дачин Тамсаг”ХХК нь Монгол Улсын Үндэсний Аюулгүй Байдлын Зөвлөлийн 1996 оны 8 тоот зөвлөмж, Монгол Улсын Засгийн газрын 1996.08.09-ний өдрийн 183 дугаар тогтоол, Монгол Улсын Засгийн Газрын 1996.08.09-ний өдрийн 144 тоот тогтоолоор тус тус батламжилсан БХГэрээний дагуу МУ-ын ЗГ-ын 2012.12.01-ны өдрийн хуралдаанаар батлагдсан №154 тоот БХГ-ХИХ, XXI талбайг “Газрын тостой холбогдсон үйл ажиллагаа явуулахад зориулан уурхайн эдэлбэрийн зөвшөөрөл олгох тухай” тогтоолуудыг үндэслэн Монгол Улсын Уул Уурхайн Сайдын 2016 оны 05-р сарын 31 ний өдрийн А/61 дугаар тушаалыг үндэслэн олгосон 2016 оны 6 сарын 10 ны өдрийн Аж ахуйн үйл ажиллагааны 234 тоот тусгай зөвшөөрөлтэйгээр Дорнод аймгийн Матад, Халхгол сумын нутаг дэвсгэрт байршилтай БХГ-т XIX, XXI талбайд газрын тостой холбогдох үйл ажиллагаа явуулж байна.

БХГЭРЭЭТ ХИХ ТАЛБАЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН – 2025

Зураг № 2. Төслийн талбайн сансрын зураг

Тус талбайд геологийн баталгаат нөөцийг 178.85 сая тонн, ашиглалтын баталгаат нөөцийг 20.12 сая тонноор тогтоож, үйлдвэрлэлийн олборлолтод шилжүүлээд байгаа бөгөөд нийт 670 сая ам долларын хөрөнгө оруулалт хийгээд байна. Тус талбайн геологийн баталгаат нөөц нь 179 сая тонн бөгөөд МУ-засгийн газраас баталсан ашиглалтын талбайн нийт хэмжээ 650 км болоод байна.

Зураг № 3. Геологийн баталгаат нөөц болон ашиглалтын

Тосон-Уул XIX талбай нь олборлолтын хэвийн үйл ажиллагааг хангаж ажиллахаас гадна олборлолтыг нэмэгдүүлэхээр өрөмдлөг, цементаци, каротаж, перфораци, шингэн хагалбар, цооног үйлчилгээний дараах хэмжээний ажлуудыг хийж гүйцэтгэхээр төлөвлөн ажиллаж байна.

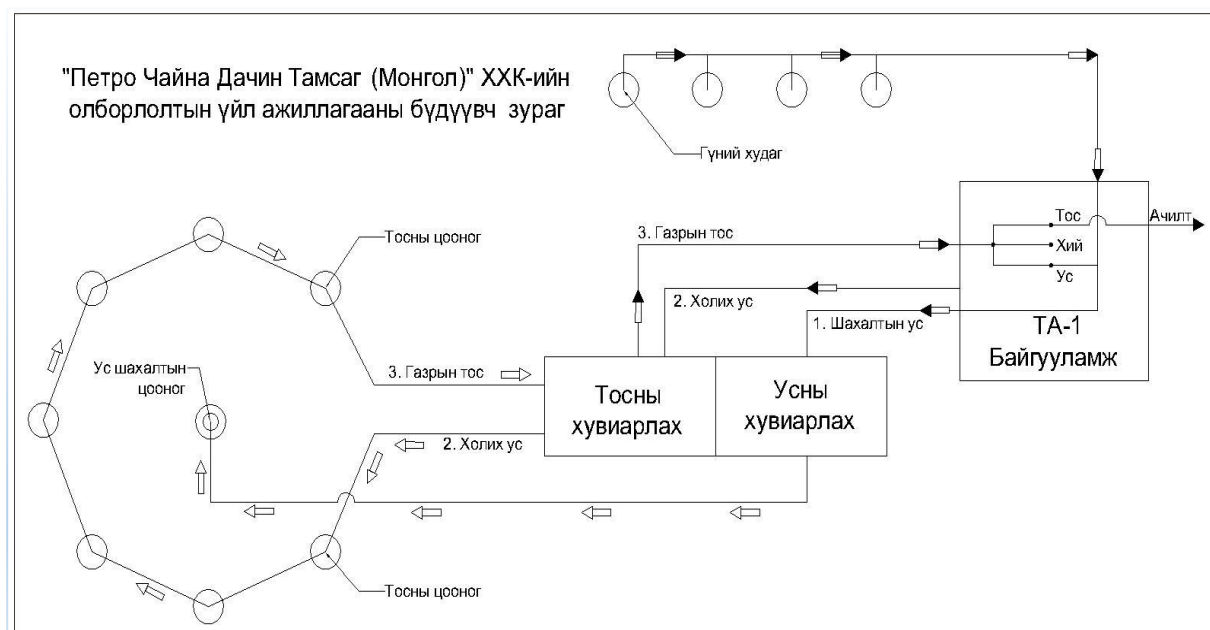
**БХГЭРЭЭТ ХИХ ТАЛБАЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН
ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН – 2025**

ГАЗРЫН ТОСНЫ ОЛБОРЛОЛТ, ХАДГАЛАЛТ, ТЭЭВЭРЛЭЛТИЙН ЯВЦ			
1. ОЛБОРЛОЛТ	2. ХАДГАЛАЛТ	3. ТЭЭВЭРЛЭЛТ	4. БОРЛУУЛАЛТ
			
Петро Чайна Дачин Тамсаг ХХК-ийн Тосон- Уул XIX талбайд тос олборлолтын 480, ус шахалтын 211 цооног ажиллаж байна.	ТА-1 байгууламжинд 398 цооног холбогдсон 7000 тн-ийн 3 танканд тосоо хадгалдаг бол 82 цооног уламжлалт буюу тос хураагуур бүхий 50 тн-ий танктайгаар олборлолтын үйл ажиллагааг явуулж байна.	Нэгдсэн байгууламж нь олборлосон газрын тосыг ус, тос, хийгээр ялгадаг. Ялгасан түүхий тосыг зориулалтын тээврийн хэрэгсэлд ачин тээвэрлэлтийг хийдэг.	Тээвэрлэсэн түүхий газрын тосоо Эрээн хотын Аршаантын дамжуулах хоолой хүртэл тээвэрлэн борлуулдаг.

1.2. ОРД АШИГЛАЛТ, ТЕХНИК ТЕХНОЛОГИ

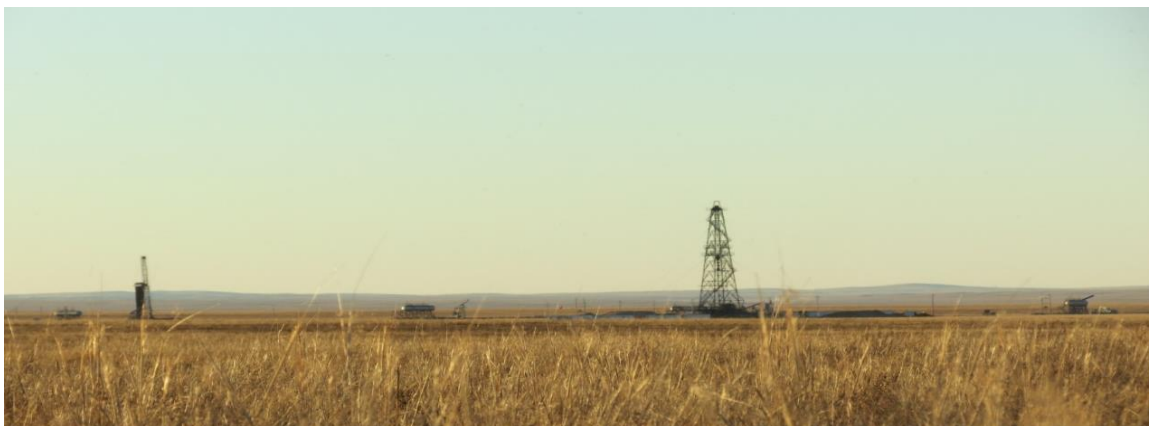
1.2.1. Цооног өрөмдлөгө, каратож, тест, цементацын ажлууд

Газрын тос болон байгалийн хий нь газрын давхрага доор хэдэн зуун метрээс хэдэн мянган метрийн гүнд нүх, хагарал болон хад чулууны завсараар оршиж байдгыг хүсүүс хайж олборлохдоо газрын давхаргаас тос хий, орших давхрага хүртэл суваг өрөмдөхийг газрын тос байгалийн хийн цооног өрөмдөх гэнэ. Цооног өрөмдөхийн өмнө эхлээд өрөмдөх цооногийн байршлаа тодорхойлох, өрмийн цамхаг болон өрмөө угсарч босгоно. Цооног өрөмдөх ажил нь цахилгаан өрөм түүний толгойн эргэлтээр газрын давхрага руу хэд хэдэн удаа өрөмдсөнөөр цооногийн нүд гарна. Өрөмдөх цооногийн том багын хэмжээ нь өрмийн хошууны том багаас хамаардаг. Өрмийн толгой нь чулуун давхаргыг өрөмдөх үед өрмийн эх биеийг дагуулан газрын гүнруу өрмийн шингэн (өрмийн шавар) шахна. Ингэснээр өрмийн толгой газрын давхаргыг өрөмдөх явцад бутарсан их хэмжээний шороог өрмийн шингэн эргэлтийн явц дунд газрын гадарга дээр гаргана. Улмаар газрын гадаргын шороо болон бусал геохимийн дүн шинжилгээ хийх ажлыг каротаж хийх гэнэ. Цооног өрөмдөөд тодорхой гүнд хүрсний дараа цооногийн нүхрүү тусгай багаж хийу цооногийн тестийн ажил хийнэ. Цооногийн тестийн зорилго нь цооногийн давхаргийн чулуулгийн шинж болон тос, хий, усны байршилыг тогтооход оршино. (цооногт тест хийх гэнэ.). Тест хийсний дараа өрөмдсөн цооногийн нүдний диаметрээс бага хэмжээтэй ямар ч залгаасгүй ган хоолой суулгана. (үүнийг давхар хоолой гэнэ.). Давхар хоолой болон цооногийн ханын завсраар цемент шахаж давхар хоолойг цооногийн ханатай бэхэлж өгнө. (давхар хоолойг бэхэлж өгөх энэ ажлыг цооногийн цементац гэнэ). Ерөнхийдөө газрын

Зураг № 4. Олборлолтын үйл ажиллагааны
бүдүүвч зураг.

тос байгалийн хийн цооног өрөмдөх гол зорилго нь илрүүлсэн тос хийн давхаргыг хамгаалж чулуулгын дундуур гаргасан хоолойгоор газрын тос болон байгалийн хийг газрын гадарга дээр чөлөөтэй гаргах явдал юм. Цооног өрөмдөх ажил газрын тосны салбар

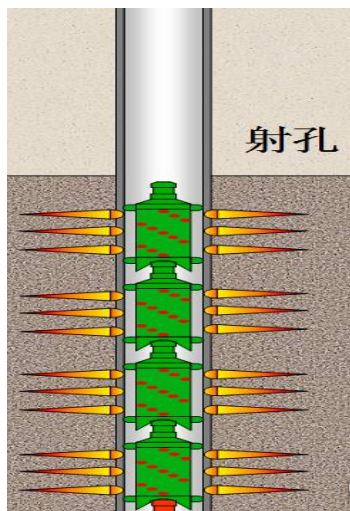

Зураг 5. Өрөмдлөг хийж буй өрмийн

дундаа маш чухал ажлын дараалалд ордог бөгөөд газрын тос, байгалийн хийг хайж олборлоход зайлшгүй хийгдэх ажил бөгөөд нэг төрлийн зардал маш өндөртэй, техник технологи нь нарийн төвөгтэй, эрсдэл ихтэй нэгэн цогц систем бүхий ажиллагаа юм.

1.2.2. Тэсэлгээ хийх:

Давхар хоолойг тэсэлж цооногийн өрөмдлөгийн ажлыг дуусгах нь одоогийн

байдлаар гадаад дотоодын улс оронд хамгийн түгээмэл ашигладаг арга юм. Үндсэн зарчим нь нэг цооногийг өрөмдөж, цементлэж дууссаны дараа тэслэгч ашиглан тостой давхрагын хэсгийн давхар хоолой, цементэн яндан болон тосны давхрагыг тодорхой гүнд тэслэж цоолосноор цооногийн хана болон газрын давхрага хооронд тос хийн урсах зам болж өгөх юм. Тэсэлгээ хийх нь ихэвчлэн цэвэр ус ашиглах бөгөөд ямар нэгэн нэмэлт бодис ашиглахгүй.

Байнга ашигладаг тэсэлгээний техник технологи:

Нэгдүгээрт: Цахилгаан кабель утсаар тэсэлгээний багажийг давхар хоолой дотор хүргэж буюу зорилтод давхрагын байршилд хүргэснээр тэсэлгээ хийгдэнэ. Үүнд давхар хоолойнд хонгиотой болон хонгиогүй тэсэлгээ хийнэ.

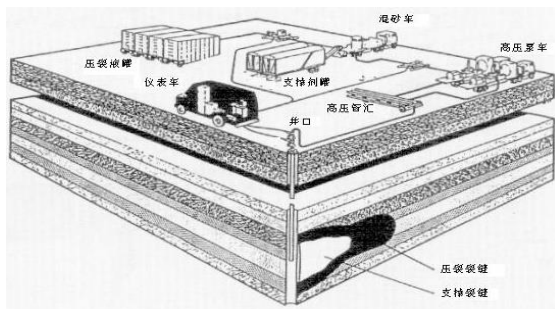
Хоёрдугаарт: Тосны хоолойд тэсэлгээний багаж хүргэгийг ТСП гэж товчлох ба налуу, хэвтээ, өндөр температур өндөр даралт, элсээр хамгаалсан цооног болон бага нэвчилттэй газрын давхрагат тэсэлгээ хийхэд ашиглана.

1.2.3. Хагалгаа хийх.

Тосон давхрагад усаар хагалгаа хийх явц нь газрын гадарга дээрх өндөр даралт бүхий насос ашиглаж өндөр зуурамхай шингэн газрын шингээх чадвараас хэд дахин илүү урсацаар цооногт шахахад цооногийн доод хэсэг орчим өндөр даралт хуримтлагдана. Харин насосны даралт цооногийн хана, чулуулгийн таталцалын эсэргүүцлийг давах үед газрын давхрагад хагарал үүснэ. Үргэлжлүүлэн (кварц элс эсвэл керамикийн) нэмэгдэлтэй хагалгааны шингэнийг хагарал руу шахсанаар хагарал нь урагшаа сунаж хагаралын завсараар дүүрэн нэмэгдэл болно. Үүний дараа насосоо зогсооход газрын доод давхаргад хангалттай урт мөн тодорхой өргөн, өндөртэй элсээр дүүрсэн хагарал үүссэн байна. Энэ хагарал томорсноор тос хийн урсац, газрын доод давхаргын шингээлт нэмэгдэж олборлолт, шахалтыг нэмэгдүүлэх нөлөө үзүүлдэг байна. Хагалгааны шингэн нь ихэвчлэн cross-linking agent болон өтгөрүүлэгчээс бүрддэггүй бөгөөд чанараа хадгалж, үзүүлэлтээ өндөрсгөхийн тулд хагалгааны шингэн рүү өөр олон төрлийн нэмэгдэл нэмнэ. Ихэвчлэн ашигладаг нэмэгдэл нь буферлэлт, ариутгагч тогтворжуулагч нунтаглагч цэвэрлэгч шаварлаг тогтворжуулагч болон шүүлтүүр бөглөрхөөс хамгаалагч зэрэг бодис ашигладаг.

1.2.4. Үйлчилгээ хийх

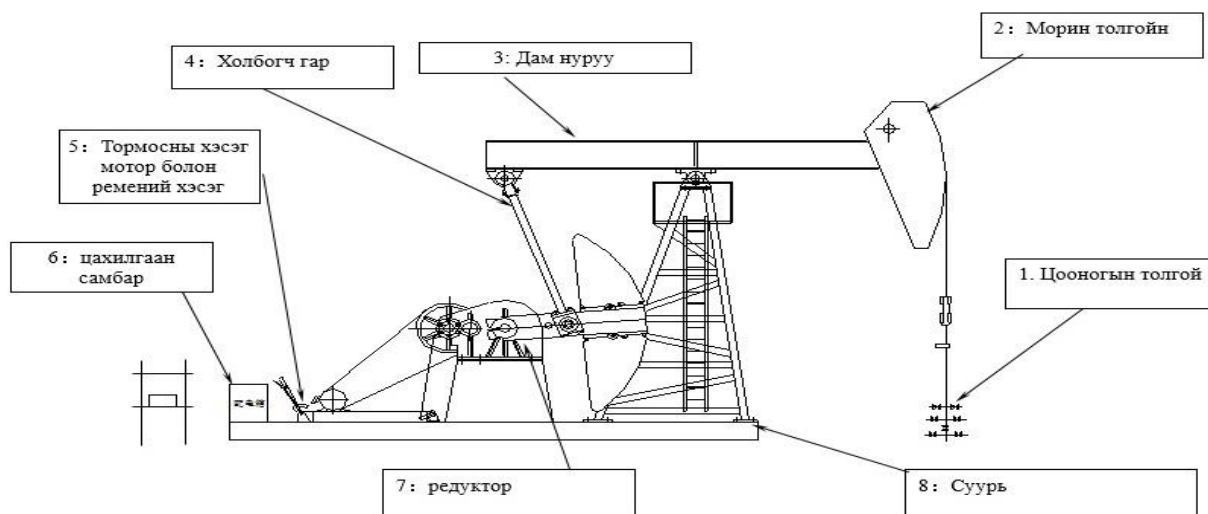
Цооногт үйлчилгээ хийх гэдэг нь цооног болон давхаргад чиглэсэн үйлчилгээ юм. Энэ нь гадарга дээрх тоног төхөөрөмж болон техникээр дамжин багаж хэрэгсэл ашиглан тухайн давхрага, цооногийн бүтэц тест хийсэн материалд тулгуурлан олборлолтын явцад үүссэн давхрага болон цооногийн эвдрэл гэмтэлийг засаж сэлбэж сэргээх явдал юм. Тухайн давхрагад үүссэн ямар нэгэн эвдрэл гэмтэлийг засаж залруулна. Мөн үнэн бодит бүрэн бүтэн геологийн материал хийх, нээж олборлох арга тодорхойлох хувиараар олборлож хувиараар шахах төлөвлөгөөг хэрэгжүүлсэнээр үр дүнтэй байх талаар шалгах тос усны цооногийн ашиглалтыг нэмэгдүүлэх мөн тосны орд болон тос усны цооногийн хэвийн аюулгүй ажиллах байдлыг хамгаалах олборлолтын боломжийг гаргах зэргийг хэрэгжүүлэх явдал юм. Цооногт үйлчилгээ хийхэд цооногт тест (formation testing) болон цооног засах гэсэн хоёр том төрөл байдаг.

Зураг № 7. Үйлчилгээ хийх

Тухайн давхрагад үүссэн ямар нэгэн эвдрэл гэмтэлийг засаж залруулна. Мөн үнэн бодит бүрэн бүтэн геологийн материал хийх, нээж олборлох арга тодорхойлох хувиараар олборлож хувиараар шахах төлөвлөгөөг хэрэгжүүлсэнээр үр дүнтэй байх талаар шалгах тос усны цооногийн ашиглалтыг нэмэгдүүлэх мөн тосны орд болон тос усны цооногийн хэвийн аюулгүй ажиллах байдлыг хамгаалах олборлолтын боломжийг гаргах зэргийг хэрэгжүүлэх явдал юм. Цооногт үйлчилгээ хийхэд цооногт тест (formation testing) болон цооног засах гэсэн хоёр том төрөл байдаг.

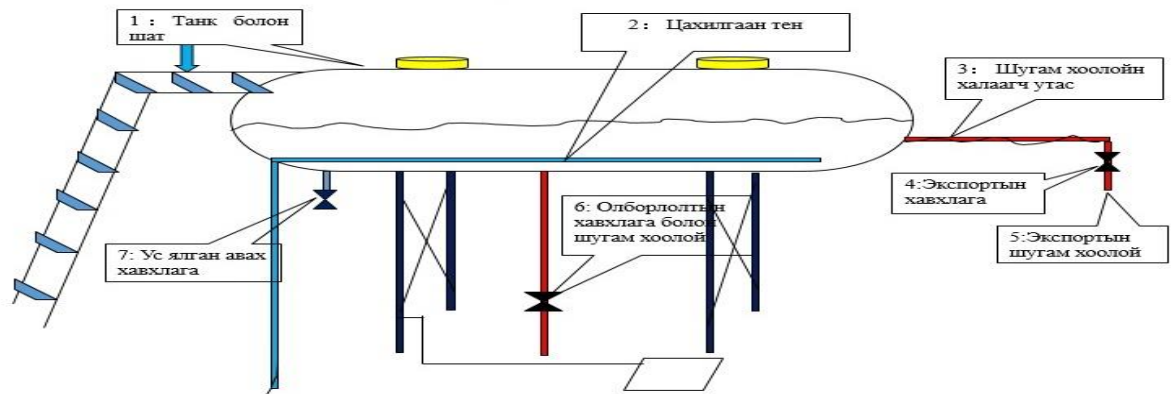
1. Цооногт тест хийх: тест хийхдээ цооног угаах, даралтын тест хийх тэсэлгээ тос хий урсацыг нэмэгдүүлэх өдөөлт хийх зэрэг нэг цогц технологи ажиллагаа хийж үр дүнд хүрэх бөгөөд зорилга нь : 1) шинэ байршил тогтоох шинэ бүтэц нь технологийн холбогдолтой

Зураг 8. Олборлолтын тоног төхөөрөмжийн бүтэц

Тосон-Уул XIX талбайд одоогийн байдлаар ТА-1 нэгдсэн байгууламжинд холбогдсон 405, холбогдоогүй уламжлалт буюу танктай 85 тосны цооног ажиллаж байна. Эдгээр цооногууд нь бүгд жигд ажилладаггүй бөгөөд эвдрэл гэмтэл, хуваарийн дагуу зогссон гэх мэтээр харилцан адилгүй ажилладаг. ТА-1 нэгдсэн байгууламжинд холбогдсон цооногууд нь тухайн бүлэг ордын хэмжээнд хувиарлах буюу дахин дамжуулах байгууламжинд холбогддог бөгөөд хувиарлахууд нь цагирагуудаас тогтооно. Жишээ нь цөөн тооны 3-10 орчих цооногууд холбогдон 1 цагираг үүсгэнэ. Нэг хувиарлахад дунджаар 3-6 цагирагтай байдаг. Хувиарлах дэд станц нь цагирагууд руу 60-700С-ийн

температуртай халуун холих усыг цагираг руу шахаж улмаар цооногуудаас олборлож буй тосыг тойроогоор цуглуулан буцаан тостой ус хувиарлах дээр ирж улмаар ТА-1 нэгдсэн байгууламжруу тостой усыг дамжуулна. Ус шахалтын хувиарлах дэд станцууд нь ТА-1 нэгдсэн байгууламжаас ирсэн технологийн шаардлага хангасан усыг шахалтын цооногууд

Зураг 9. Тос хадгалах савны бүтэц

руу (жишээ нь 4-5 тосны цооног дунд буюу ойролцоо байрлалтай байж улмаар эдгээр цооногийн даралтыг нэмэгдүүлэх зорилготой) шахдаг. Шахалтын цооногуудын гүний хэмжээ тосны цооногтой ойролцоо байдаг. Одоогийн байдлаар ус шахалтын 239 цооног байгаагаас өдөрт дунджаар 121 цооногт 6000м³ усыг шахаж байна. Эдгээр шугам хоолойнууд нь (тос дамжуулах хоолой, холих усны хоолой, ус шахалтын шугам хоолой) 2 метр газрын гүнд зэрэгцээ 1 метрийн шуудуунд хийгдсэн болно. Ус шахалтанд ашиглаж буй усыг үйлдвэрлэл болон унд ахуйн зориулалтаар ашиглах 35 гүний худгаас олборлож байна. ТА-1 нэгдсэн байгууламж нь газрын тосонд агуулагдаж байсан хаягдал усыг цэвэршүүлэн эргүүлэн ашиглаж байгаа бөгөөд энэ нь ус шахалтанд хэрэглэж байгаа усны 30 гаруй хувийг эзлэж байна.

1.2.5. 1-9 тос дамжуулах, ус шахах станцын танилцуулга

1-9 тос дамжуулж, ус шахах станц нь ТА-1 нэгдсэн байгууламжаас хойшоо 9.0 км-т, 19-19 цооногийн хэсгийн гол төвд оршдог 2012.08.13 ны өдөр барьж ашиглалтанд оруулсан. Төхөөрөмжийн дээд хязгээр нь 2500t/d шингэн цэвэршүүлэх чадалтай ба шингэн дамжуулах дээд хязгаар нь 39,1м³/цаг, хий ялгах хэмжээ нь 26021,2м²/өдөр. Тухайн станц нь 5 н хувиарлах байгууламж болон 9 цагирагтай 181 цооногийн түүхий тосны усыг ялгаж түүхий тос, байгалийн хийг дамжуулан ажилдаг. Одоогийн байдлаар цэвэршүүлж байгаа шингэн нь 3054 t/d , гадагш дамжуулж байгаа шингэн нь 41м³/d, ялгаж байгаа байгалийн хий нь 20693м³/d, гадагш дамжуулах насосны шугамын даралтын зөрүү нь 0.2Мра. Өдрийн гадагш дамжуулж байгаа түүхий тосны хэмжээ нь 980t/d,

автомашинаар Та1-рүү зөөвөрлөж байгаа шингэний хэмжээ нь 300м³/d, гадагш дамжуулж байгаа байгалийн хий нь 12000м³/d.

Энэ станц нь тос дамжуулах, ус шахах гэсэн 2 том хэсгээс бүрдэнэ. Цахилгаан үүсгүүр нь хос цахилгаан үүсгүүр 10kv-ын шугамтай. Станц дотрох гол гол тоног төхөөрөмж нь ус тос ялгагч 2 ширхэг, ус холих зуух 3 ширхэг, дулааны зуух 2 ширхэг, байгалийн хийг тосноос ялгаж шатаах ком 1 ширхэг, гадагш тос дамжуулах насос 2 ширхэг, ус холих насос 3 ширхэг, дулааны ус дамжуулах насос 3 ширхэг, 3 бүлүүрт насос 7 ширхэг. Одоогийн байдлаар хамгийн өндөр хүчин чадлаар ажиллах чадал нь 2500t/d шингэн, 20477м³/d байгалийн хий. Хамгийн их гадагш дамжуулах шингэний хэмжээ нь 1000t/d.

1.2.6 Гүний ус цэвэршүүлж ус шахах байгууламж

Гүний ус цэвэршүүлж ус шахах байгууламж нь 2011 оны 10 сарын 29-нд туршилтаар ажиллуулж газрын гүний усыг цэвэршүүлэх хүчин чадал нь 4200м³/d. Анх баригдахдаа 2800м³/d хүчин чадалтайгаар байгуулагдсан. Усны чанар нь “8,3,2” стандарт, одоогийн байдлаар цэвэршүүлж байгаа ус нь 1754 м³/d, гадагш дамжуулж байгаа хэмжээ нь 1602 м³/d. Усны худгаас ирж байгаа усыг цэвэршүүлж хувиарлах руу дамжуулах үүрэгтэй. Нийтдээ 8 шүүлтүүр танктай, төрөл бүрийн насос 11 ширхэг, гал унтраагуур даралт нэмэж усаар хангах гэсэн тоног төхөөрөмжтэй. 1000м³-ын ус цэвэршүүлэх усны танк болон 200м³-ын ус буцаах танк тус бүр нэг нэг. Усны худгаас ирсэн ус нь эхлээд манганы элсэн шүүлтүүрээр дамжин нарийн шүүлтүүрт шүүгдэж стандартад нийцсэний дараа цэвэр усны танк руу орж ус шахалтын байгууламж болон станцын гаднах ус хуваарилах байгууламж руу дамжуулагдана. Ус шахалтын байгууламж нь 2011 оны 11 сарын 2 өдөр Та 1 ус шахах станц нэртэйгээр ашиглалтанд орсон. Зураг төслийн боловсруулсан хүчин чадал нь 1050м³/d, газрын гүн рүү шахах ус цэвэршүүлэх болон тостой ус цэвэршүүлэнэ. Насос ашиглахаас өмнө холих технологитой бөгөөд 3 бүлүүрт 8 насостой, одоогоор өдрийн цэвэр ус шахах нь 1220м³/d, бохир ус нь 500м³/d.

1.2.7 Ачилт буулгалтын хэсэг

Ачилт буулгалтын хэсэг нь 2015 онд ашиглалтанд орсон. Зураг төслийн тохиргоогоор хамгийн дээд хүчин чадал нь 330t/d шингэн буулгах ба одоогийн байдлаар өдөрт 1300 м³/d шингэн буулгаж байна. 19-р талбайн танктай цооног, задгай олборлолт, бохир тос буцаан сорох, буулгах, хэмжих зэрэг ажлыг хариуцан ажиллаж байна. Энд ачилтын насос 3, буулгалтын насос 2, ачилтын цорго 10, 50 м³ тос буулгах танк болон 100 м³-ын бохир тос буцаан хүлээн авах танк нэг нэг ширхэг, өдрийн ачих тосны дундаж хэмжээ нь 2300 t/d, өдрийн дундаж ачилтын машины тоо 80 автоцистерн. Буулгалтын нэг

насосны урсалтын хэмжээ нь $60\text{m}^3/\text{h}$ танкнаар зөөж буулгаж байгаа шингэн (300 тн) мөн бохир тос, задгай олборлолт 120 тн), 1-9 дамжуулах станцаас ирж байгаа шингэн тос буулгах танк нь 19-р талбайн танктай цооногийн ирсэн тосыг хүлээн авч буулгах ба өдрийн дундаж буулгалтын машины тоо нь 50 гаруй байна.

1.2.8 Та-1 олборлолтын нэгдсэн ил байгууламжийн шингэн цэвэршүүлэх хэсэг

Та-1 олборлолтын нэгдсэн ил байгууламжийн шингэн цэвэршүүлэх хамгийн өндөр хүчин чадал нь $4900\text{t}/\text{d}$, тос цэвэршүүлэх нь $1820\text{t}/\text{d}$, байгалийн хий $3,9 \times 10^4\text{m}^3/\text{d}$, тостой ус $2400\text{m}^3/\text{d}$, цэвэр ус $4200\text{m}^3/\text{d}$. Энэ байгууламж нь түүхий тосноос усыг салгах, түүхий тосны дээж үзэх лаборатор, газрын гүний ус цэвэршүүлэх, тостой ус цэвэршүүлэх, ус шахах, ачилтын хэсэг, түүхий тос буцаан сорох, буулгалт, 110 киловаттын дэд станц, хийн генераторын хэсэг болон хагалгааны шингэн цэвэршүүлэх гэсэн хэсгүүдээс бүрдэнэ. Мөн 1200 kw дезиль хөдөлгүүрийн хэсэг, гал унтраах тоног төхөөрөмжүүдээр тоноглогдсон.

1.2.8.1 Тос дамжуулж ус ялгах хэсэг

Тос дамжуулж ус ялгах хэсэг нь 2011 оны 11 сард ашиглалтанд орсон. Ус ялгах хэсгийн бүрэн хүчин чадал нь $4900\text{t}/\text{d}$: тос цэвэршүүлэх хамгийн өндөр хүчин чадал нь $1820\text{t}/\text{d}$, хий цэвэршүүлэх хамгийн өндөр чадал нь $3.9 \times 10^4(\text{sc})\text{m}^3/\text{d}$. Бодит цэвэршүүлэх шингэний хэмжээ нь $4580\text{m}^3/\text{d}$, цэвэршүүлэх тос нь $2300\text{t}/\text{d}$, байгалийн хий $3,75 \times 10^4\text{m}^3/\text{d}$. Тосноос усыг ялгасны дараах тосонд агуулагдах дундаж усны хэмжээ нь 0.15%, ачилтын тосонд агуулагдах усны хэмжээ 0.12%, дундаж ачилт нь $76/\text{d}$. Станц дотор гурван фазын сеператор гурван ширхэг, халаагч зуух найм, 7000m^3 тос хадгалах сав гурав, 1000m^3 бохир ус тунгаах танк нэг ширхэг, 1000m^3 тос буулгах танк нэг ширхэг, төрөл бүрийн насос 28 ширхэг, химийн бодисоор ус ялгах технологи нь 19-р талбайн хувиарлахууд, тос дамжуулах станц, задгай олборлолт, танктай цооногоос ирсэн тос шингэнүүдийг тос, хий, ус гурван төлвөөр ялгаж тос нь 7000m^3 тос хадгалах сав руу орж тостой ус нь тунгаагуур савруу орж хоёрдохоо тунгаагдаж, тунгаасны дараа тос нь хоёр 7000m^3 тос хадгалах сав руу орж хадгалах савнаас машинд ачиж гадагш экспортлогдоно. Багйалийн хий нь тосноос ялгагдаж хатаагчаар дамжсаны дараа шууд станц дотрох халаагч зуух болон шатах хийн генераторт хэрэглэж байна. Ялгаж гарсан тостой усаа тостой усны танканд тунгаасны дараа нэг хэсгийг нь бохир ус цэвэрлэх хэсэгт цэвэрлэж нөгөө хэсгийг нь тосны цооногийн холих усанд ашиглана.

1.2.8.2 Бохир ус цэвэрлэх хэсэг

2011 оны 11 сард ашиглалтанд орсон. Тостой бохир ус цэвэрлэх байгууламж нь $2400\text{m}^3/\text{d}$ шингэн цэвэршүүлэх хүчин чадалтай бөгөөд одоогийн байдлаар өдрийн дундаж

бохир ус цэвэршүүлэлтийн хэмжээ нь $760\text{м}^3/\text{д}$, бохир ус гадагш дамжуулалт нь $496\text{м}^3/\text{д}$, усаа 100% буцааж шахаж ашгилдаг. Энэ байгууламж нь тос агуулсан усыг гүн гүнзгий цэвэршүүлж гадагш дамжуулах мөн станц доторх шахалтын хэсэг болон хувиарлах руу дахин шахдаг. Станц дотор тосны зөөлрүүлж тогтворжуулагч танк хоёр, SSF(хөвөгч бохирлаг цэвэрлэгч) төхөөрөмж хоёр, ус цэвэршүүлэгч танк болон лаг нягтруулах танк тус бүр нэг нэг, бодис нэмэх төхөөрөмж 8 ком, төрөл бүрийн насос 11 ширхэг бий. Бохир усруу бодис нэмсний дараа тос ялгах тунгааруур танк руу дамжуулж тосыг ялгасны дараа төхөөрөмж рүү орж хөвөгч эдийг ялгасны дараа ус цэвэрлэгч танк руу орж дахин гадагш дамжуулах насос руу дамжуулагдах болон хувиарлах байгууламж руу шахна. Гарч ирсэн түүхий тос болон ус нь ус цэвэршүүлэх хэсэг рүү цэвэршүүлэгдэж түүнээс гарсан лаг нь лаг нягтруулах хэсэг рүү явж лагийг нягтруулсныхаа дараа гадагш тээвэрлэгдэнэ.

1.2.9. Хадгалалт

Тосон-Уул XIX талбайд олборлосон түүхий газрын тосыг олборлолтын ил байгууламж болох ТА-1 байгууламжинд 7000 тн-ий 3 танканд хадгалдаг бол нэгдсэн байгууламжинд холбогдоогүй цооногууд нь (Холбогдоогүй 85 цооногтой) хажуудаа 50 тн-ий тос хадгалах сав хураагууртайгаар хадгалалтын үйл ажиллагааг ханган ажилладаг.

Зураг 10. ТА-1 Байгууламжийн тос хадгалах сав (7000) тн)

Хадгалах савны 3 хэсэг :

3ш-7000 м³

3ш-1000 м³

2ш-1500 м³

1ш-500 м³ багтаамж бүхий хадгалах савнууд тус тус байна.

Зуухны хэсэг:

6ш -Тос халаах зуух

бш -Халаах зуух

3 ш тос, ус, хий ялгах төхөөрөмж байна.

Энэхүү байгууламж нь гадаад талдаа нийт 5 тос цуглуулан дамжуулах дэд станц, 6 ш ус хувиарлах станц, 2 хувиарлан шахах байгууламжтай бөгөөд одоогийн байдлаар 405

*Зураг 11. Газрын тосны тос, ус, хий ялгах олборлолтын нэгдсэн ил
байгууламж*

ширхэг газрын тосны олборлолтын цооног, 196 ширхэг усны цооногуудтай холбогдсон. Тосны олборлолтын цооногуудаас тос цуглуулан дамжуулах нийт шугам хоолойн урт 113.68 км бөгөөд үүнээс тосны цооногоос тос цуглуулах цагираг шугам хоолойн урт 69.395 км, тос цуглуулах байгууламж хоорондын шугам хоолойн урт 19.33 км, ус холих станц байгууламж хоорондын шугам хоолойн урт 24.94 км тус тус байна. Ус шахалтын шугам хоолойн нийт урт 55.8 км бөгөөд үүнээс усны цооногийн шугам хоолой 31.895 км, байгууламж хоорондын шугам хоолойн урт 23.91 км тус тус байна. Тамсагийн олборлолтын нэгдсэн ил байгууламжинд ус ялгах станц, усны чанар сайжруулах станц, бохир ус цэвэршүүлэх станц, ус шахалтын станц, цахилгааны дэд станц, шатамхай хий ашиглан эрчим хүч түгээх станц, галын хамгааллын байгууламж, тос буулгах цэг, тос ачилтын талбай гэсэн хэсэгүүд багтдаг. Газрын тосны ус тос хийг ялгах хүчин чадлын дээд хэмжээ хязгаар нь 66.1Ч104 т/а.

Олборлолтын цооногуудаас тосыг дан болон давхар хоолойгоор халуун ус холих аргаар цуглуулна. Харин шинээр ашиглалтад орсон цооногуудын олборлолтын эхний үе шатанд түүнчлэн алсмагдмал зарим цооногуудаас олборлосон тосыг автомашинаар тээвэрлэн зөөж байна. Олборлолтын цооногуудыг холбосон шугам хоолойн сүлжээнд тос цуглуулах ба ус хуваарилах 9 дэд станц, ус шахалтын 1 станц ажиллаж байна. Олборлолтын цооногоор олборлосон шингэн ойролцоох тос цуглуулах дэд станцаар дамжин олборлолтын нэгдсэн байгууламж руу шахагдана.

Олборлолтын нэгдсэн байгууламжаас шахагдсан ус нь хуваарилах дэд станцууд болон шахалтын станцаар дамжин шахалтын цооногоор газрын гүний давхарга уруу шахагдана.

Тос цуглуулах ба ус хуваарилах дэд станцууд нь бүгд хоорондоо холбоотой байна. Олборлолтын цооног бүрийн технологийн үзүүлэлтүүдийг автоматаар хянах бололцоотой. Тос цуглуулах ба ус хуваарилах шугам сүлжээний зохион байгуулалт, дэд станцуудын байршлыг тогтоохдоо олборлолтын цооногуудын амсрын (толгойн) даралтыг бүрэн дүүрэн ашиглах, ингэснээрээ эрчим хүч хэмнэх нөхцөл хангагдана.

Ус холих шугам хоолойг тос цуглуулах ба ус шахах хоолойтой нэг сувагт байрлуулснаар газар шорооны ажлыг хамгийн бага хэмжээнд хийж, хөрсний температурыг хадгалах, шугам хоолойн дулааны алдагдлыг багасгах ач холбогдолтой. Мөн дэд станцуудын шугам хоолойг хооронд нь цуваа холбосноор дулааны нөхцөл сайжирч холих усны тоо хэмжээ багасах ба тос цуглуулах ерөнхий системийн радиус багасаж үйл ажиллагааны зардал буурна.

Газрын тосыг ус, хийнээс ялгах ерөнхий технологи:

Усгүйжүүлэх станцаар боловсруулах шингэний хамгийн дээд хэмжээ 4900 т/д байна. Цэвэр тосны гарцын дээд хэмжээ нь 5.28×10^4 (sc) м³/д байна.

Түүхий тосыг 2 үе шаттайгаар усгүйжүүлнэ. Үүнд:

- 1 - р шат: 3 фазын сеператор
- 2 - р шат: Саванд тунгаах

Энэ технологи нь үр дүн тогтвортой, эрчим хүч бага хэрэглэдэг, удирдлага хяналт сайтай, энгийн хялбар арга юм. Цооногийн шингэн нам температурын 3 фазын дегидраторт (усгүйжүүлэх төхөөрөмж) орж тос, ус, хий ялгагдана. Ялгасан тосоо 60 минут орчим тунгаагаад дараа нь халаах зууханд 600 С температур хүртэл халаана.

Халаасны дараа 2-4 өдөр босоо саванд тунгаагаад автомашинд ачихад бэлэн болно.

Сеператороос гарсан хийг хийн генераторын түлшинд хэрэглэдэг бөгөөд энэ нь байгаль орчны бохирдлоос сэргийлсэн арга хэмжээ юм.

Ус цэвэршүүлэх үйл ажиллагаа:

Ус цэвэршүүлэх процесс нь дараах зарчмаар явагдана. Үүнд:

Усны худаг → усыг хийжүүлэх → марганцтай элсэн шүүр → нарийн цэвэрлэгээний шүүр → цэвэр ус хураах сав → (исэлдэлт идэвхигүйжүүлэх хольц 30мг/л тунгаар тасралтгүй нэмнэ, бактери, ариутгагч хольц 100мг/л тунгаар 6- 8 цагаар 5 өдрийн давтамжтайгаар нэмнэ) → Ус хувиарлах дэд станц

Ус цэвэршүүлэх байгууламж нь 2 үе шаттайгаар баригдсан.

1 дүгээр үе шат 2800 м³/хоног

2 дугаар үе шат 4200 м³/хоног

Ус шахалтын үйл ажиллагаа:

Тост давхарга руу шахах технологийн хэрэглээний усыг дараах стандартын хэмжээнд хүртэл цэвэрлэсэн байна. Олборлолтын нэгдсэн байгууламжийн шахуургын станцаас шахалтын станц болон ус хуваарилах дэд станцууд руу ус дамжуулах хоолой нь спирал гагнаастай, D 159 х 6 ган яндан байна. Хоолойн усны зарцуулга 31.67 м³/цаг ба тооцооны даралт 1.6 мПа. Шугам хоолойг газрын гүнд 3 метрт суулгасан. Шахалтын станц болон хуваарилах дэд станцуудаас шахалтын цооногууд руу өндөр даралттай ус шахагдана. Шахалтын станцын тооцооны даралт 14 мПа бөгөөд бүтээл нь 760 м³/хоног байна. Үүнээс гадна ус шахалтын үйл ажиллагааны усан хангамжинд 32 усны худаг ашиглагддаг. Ус шахалтын 1 цооногт амсрын даралт 14.1 мПа, бүтээл 24.7-33.6 м³/хоног байхаар тооцоолдог. Шахалтын цооногийн шугам хоолойн сүлжээнд тооцооны даралт 16 мПа байна.

1.2.10 Нэгдсэн байгууламжийн зам талбайн хийц:

Байгууламжийн зам талбай бүгд төмөр бетон, гол зам нь 6 метр өргөнтэй, туслах замууд 4 метрийн өргөн, нийт зорчих урт нь 2200 метр. Байгууламж нийт 5 хаалгатай, төв орох хаалга нь гол замтай холбоотой.

Барилгын хийц

- Олборлолтын нэгдсэн байгууламжийн үйлдвэрийн барилгууд бүгд тоосгон болон бетон хийцтэй.

- 7000 м³, 1000 м³-ийн ган савууд төмөр арматур бүхий бетон хийцтэй.

- Галын хяналтын далан нь төмөр бетон хийцтэй.

- Шингэн хаягдлын сан, ууршуулах далан бүгд ус үл нэвчүүлэх бетон хийцтэй.

Сеператороос ялгарсан усыг ус халаах зууханд 70 С температур хүртэл халааж шахуургаар ус хуваарилах дэд станц руу шахна. Харин тос тунгаах саванд тунасан усыг шахуургаар ус тунгаах сав руу шахах ба энд 1-5 өдөр тунгаагдаад хаягдал ус нь ус боловсруулах хэсэг үрүү шахагдана.

1.2.11 Тээвэрлэлт

Тосон-Уул XIX талбайгаас олборлосон тосны экспортын тээвэрлэлтийг туслан гүйцэтгэгч 3 компани Тосон Уул – Бичигт чиглэлийн замаар хийж гүйцэтгэдэг. Өдөрт дунджаар 30 орчим тээврийн хэрэгсэлээр (20-25 тн-ий даацтай) 750 гаруй тн түүхий тос тээвэрлэж байна.

**БХГЭРЭЭТ ХИХ ТАЛБАЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН
ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН – 2025**

**1.3. ОРД АШИГЛАЛТЫН ОЛБОРЛОЛТ, БҮТЭЭН БАЙГУУЛАЛТЫН
МЭДЭЭЛЭЛ**

Хүснэгт 3. 2025 онд орд ашиглалтын хүрээнд хийгдэх ажлууд

№	Ажлын хөтөлбөр	Төлөвлөгөөт ажлын хэмжээ	Төлөвлөгөөт ажлын гүйцэтгэл
1.	Өрөмдлөг	0	0
2.	Цементаци	5	5
3.	Каротаж	5	5
4.	Перфораци	5	5
5.	Шингэн хагалбар	9	9
6.	Цооногийн үйлчилгээ	170	170
7.	Шинээр цооног ашиглалтанд оруулах	0	0

Хүснэгт 4. Тосон-Уул XIX талбайгаас 2025 онд олборлох тосны хэмжээ (баррель)

Цооногийн тоо	Ажиллах хоног	Эхлэх огноо	Нийт олборлох тос (тн)	Нийт олборлосон тос (тн) 2025.10.26-ны өдрийн байдлаар
480	0-365	2025.01.01	209,000	152, 781

Тосон-Уул XIX талбайн 480 цооногт олборлолтын тоног төхөөрөмж суурилуулснаас хоногт дунджаар 201 цооногоор 520 тонн газрын тос олборлож түүхий тосыг Дорнод аймгийн Халхгол сумын Баянхошууны боомтоор БНХАУ-д экспортолж байна.

**ХОЁР. СӨРӨГ НӨЛӨӨЛЛИЙГ БУУРУУЛАХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ
ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТ**

**2.1. ТӨСЛИЙН ГОЛ БА БОЛЗОШГҮЙ СӨРӨГ НӨЛӨӨЛЛИЙН
ТОДОРХОЙЛОЛТ**

Тосон-Уул XIX талбайн газрын тос олборлох төслийн БОНБНҮ-ээр төслийн гол ба болзошгүй нөлөөллийг дараах байдлаар тодорхойлсон байна.

**БХГЭРЭЭТ ХИХ ТАЛБАЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН
ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН – 2025**

Хүснэгт 5. Гол нөлөөллийн хамрах хүрээ, эрчим, хугацаа

Төслийн гол нөлөөлөл	Нөлөөлөлд өртөгч	Хамрах хүрээ	Сөрөг нөлөөллийн эрчим	Үргэлжлэх хугацаа
Нэг. Олборлолтын үйл ажиллагааны явцад				
Өрөмдлөг	Геологийн тогтоц, газрын хөрс, ургамал, амьтан, ус, агаар	Олборлолтын талбай	Их	Төсөл хэрэгжих хугацаанд
Ус шахалт	Гүний ус	Олборлолтын талбай (нөөц хомсдох)	Их	Орд ашиглалтын хугацаанд
Олборлолт	Агаар, хөрс	Олборлолтын талбай	Дунд	Орд ашиглалтын хугацаанд
Тээвэрлэлт	Агаар, хөрс, хүн, амьтан, ургамал	Тээвэрлэлтийн зам түүний ойр орчим	Дунд	Орд ашиглалтын хугацаанд
Хоёр. Бүтээн байгуулалтын явцад				
Өндөр хүчдэлийн шугам байгуулах	Газрын хөрс, амьтан	Олборлолтын талбай	Дунд	Орд ашиглалтын хугацаанд
Далд шугам хоолой байгуулах	Геологийн тогтоц, газрын хөрс, ургамал, амьтан, агаар	Олборлолтын талбай	Их	Төсөл хэрэгжих хугацаанд

Хүснэгт 6. Гол нөлөөллийн дүн шинжилгээ

**БХГЭРЭЭТ ХИХ ТАЛБАЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН
ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН – 2025**

Нөлөөллийн ангилал	Гол нөлөөлөл	Нөлөөллийн цар хүрээ	Нөлөөллийн эрчим	Нөлөөллийн үргэлжлэх хугацаа
1. Хөрсөнд үзүүлэх нөлөөлөл	• Технологийн алдаа гарсан тохиодолд цооногийн толгойноос мөн тос дамжуулах шугам хоолой цоорсон тохиолдолд тос алдаж хөрсийг бохирддог.	1 цооног өрөмдөхөд 10м*20м*3м хэмжээтэй сан байгуулж 600 м3 өрмийн шлам үүсдэг ба 2023 онд 1 цооног өрөмдсөн.	Хөрс бохирдуулах нөлөөллийн эрчим их хэмжээтэй байна.	Орд ашиглалтын хугацаанд
	• Эвдэх	1 цооног өрөмдөхөд 0,02 га газар эвдэгддэг.	Хөрс эвдэх нөлөөллийн эрчим их хэмжээтэй байна.	Төсөл хэрэгжих хугацаанд
	• Доройтуулах	1 цооног өрөмдөхөд өрмийн анги 0,6 га газарт түр байрлан хөрсийг богино хугацаанд доройтуулдаг. Тосон Уул XIX талбайд 490 цооног хуваарийн дагуу ажиллаж байгаа бөгөөд 1 цооногын талбай 35м*35м буюу 0,122 га гэж үзвэл	Хөрс доройтуулах нөлөөллийн эрчим дунд зэрэг эрчимтэй байна.	Орд ашиглалтын хугацаанд
	• Доройтуулах нөлөөлөлд			

**БХГЭРЭЭТ ХИХ ТАЛБАЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН
ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН – 2025**

	өрөмдлөг явуулах, газрын тосны олборлолт явуулах, тосны тээвэрлэлтийн ажлууд тус тус хамаарагдаж байна.	нийтдээ 60,02 га газар үйл ажиллагаанд өртөн доройтсон байна. Тээвэрлэлтийг Тосон Уул – Бичигт чиглэлийн 140 км болон Тосон Уул-Баянхошуу чиглэлийн 210 км замаар хийж гүйцэтгэдэг.		
1. Гадаргын болон гүний усанд үзүүлэх нөлөөлөл •Бохирдуулах •Нөөцийг бууруулах	БХГэрээт Тосон-Уул ХИХ талбайд гадаргын ус хомс болно. Олборлолтын үйл ажиллагааны явцад гүний усыг бохирдуулах нөлөөлөл байхгүй. Харин олборлолтыг нэмэгдүүлэх зорилгоор гүний ус болоод цэвэршүүлсэн усыг эргүүлэн газрын гүнд шахаж хэрэглэдэг.	2023.11.20 -ны өдрийн байдлаар БХГэрээт Тосон-Уул ХИХ талбай нь 1.127.714 м3 усыг газрын гүнээс олборлон ашиглаж усны нөөцийг бууруулсан байна.	Газрын гүний усны нөөцийг бууруулах нөлөөллийн эрчим их байна.	Орд ашиглалтын хугацаанд

**БХГЭРЭЭТ ХИХ ТАЛБАЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН
ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН – 2025**

3. Амьтан, ургамалд үзүүлэх нөлөөлөл • Амьдрах орчинг хуваах • Амьдрах орчинг доройтуулах • Амьдрах орчинг хомсдуулах • Нөөцийг бууруулах	БХГэрээт талбайн амьтаны аймагт өрөмдлөг, олборлолт, тээвэрлэлт, өндөр хүчдэлийн шугам сүлжээ барих ашиглах, далд шугам хоолой байгуулах, зам барих ажлууд нь тэдгээрийн амьдрах орчныг хуваах, доройтуулах, хомсдуулах нөлөөллийг үзүүлж байна. Ургамлын аймагт өрөмдлөг, тээвэрлэлт, далд шугам байгуулах, зам барих ажлууд нь түүний амьдрах орчинг доройтуулах, хомсдуулах нөлөөллийг үзүүлж байна.	БХГэрээт Тосон-Уул XIX талбайн зөвшөөрөгдсөн уурхайн эдэлбэр газрын хэмжээ (650 км ²)	Амьтан, ургамалд үзүүлэх нөлөөллийн эрчим их хэмжээтэй байна.	Орд ашиглалтын хугацаанд
4. Агаарт үзүүлэх нөлөөлөл • Бохирдуулах	Өрөмдлөгийг н үеийн дуу чимээ, олборлолтын цооногийн илүүдэл хий болон	БХГэрээт Тосон-Уул XIX	Агаарыг н чанарт	

**БХГЭРЭЭТ ХИХ ТАЛБАЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН
ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН – 2025**

Тоос	ТА-1 байгууламжаас уурших хий, шатаасан хийн угаар нь агаарыг бохирдуулж түүний чанарыг доройтуулдаг. Тээвэрлэлт, өндөр хүчдэлийн шон босгох, далд шугам хоолой барих, замын барилгын ажил нь агаарт тоос дэгдээж сөрөг нөлөө үзүүлдэг.	талбайн зөвшөөрөгдсөн уурхайн эдэлбэр газрын хэмжээ (650 км²)	үзүүлэх сөрөг нөлөөлөл дунд зэргийн эрчимтэй байна.	Орд ашиглалтын хугацаанд
5. Түүх соёлын дурсгалт эд зүйлс - Хамгаалах - Нүүлгэн шилжүүлэх	БХГэрээт Тосон-Уул XIX талбайд 2010, 2011 онд Шинжлэх ухааны академийн Архелогийн хүрээлэнгээр 2 удаа архелогийн хайгуул судалгааны ажил хийлгэсэн бөгөөд уг судалгаагаар ашиглалтын талбайд архелогийн олдвор олдоогүй болно.	-	-	-

**БХГЭРЭЭТ ХИХ ТАЛБАЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН
ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН – 2025**

Хүснэгт 7. Байгаль орчинд үзүүлж болзошгүй нөлөөллийн хэлбэр,
үргэлжлэх хугацаа, эрчим нь нөлөөллийн төрөлтэй уялдах байдал

	Байгаль орчны үзүүлэлт	Шууд	Шууд бус	Өөрөө зохицуулагдах	Богино хугацааны	Урт хугацааны	Буцаж нөлөөлөх	Буцалтгүй нөлөөлөх	Сулавтар нөлөөлөх	Дунд зэрэг нөлөөлөх	Хүчтэй нөлөөлөх
	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1. Байгалийн төрөл зүйн өөрчлөлт											
1	Газрын доорхи урсацын өөрчлөлт										
2	Газрын доорхи усны чанарын өөрчлөлт							-		-	
3	Ургамлын бүтцийн өөрчлөлт										
4	Хөрсний элэгдэл, эвдрэл								-		
5	Геологийн тогтоцын өөрчлөлт										
6	Зэрлэг, ан амьтдын орон зайн өөрчлөлт										
7	Уур амьсгалын										

**БХГЭРЭЭТ ХИХ ТАЛБАЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН
ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН – 2025**

	(бичил) өөрчлөлт										
2. Байгалийн нөөцийн ашиглалт											
8	Газрын гадаргын нөөц баялаг										
9	Бэлчээр, тэжээлийн байдал										
10	Эрдэс түүхий эд, нөөц										
11	Эрчим хүчний нөөц										
3. Байгаль орчны чанарын өөрчлөлт											
12	Ундны усны чанар өөрчлөгдөх			-						-	
13	Ундны усны нөөц хомсдох							-		-	
14	Агаарын бохирдол			-					-		
15	Хөрсний бохирдол							-			-
16	Хорт бодис усаар дамжин хүн, амьтанд үзүүлэх нөлөөлөл										-
17	Дуу, чимээ шуугианы нөлөөлөл			-					-		
4. Байгалийн өнгө төрх, түүх соёлын дурсгалт зүйл, археологи, палентологийн олдвор											

**БХГЭРЭЭТ ХИХ ТАЛБАЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН
ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН – 2025**

18	Байгалийн үзэсгэлэнт төрх өөрчлөгдөх										
19	Ландшафтын хэлбэр, өнгө өөрчлөгдөх										
20	Тусгай хамгаалалттай газар, нутагт нөлөөлөх										
21	Түүх соёлын дурсгалт зүйлд нөлөөлөх										
22	Археологи, палентологий н олдворт нөлөөлөх										
5. Нийгэмд үзүүлэх нөлөөлөл											
23	Дэд бүтцийн хөгжилд нөлөөлөх							+		+	
24	Үйлчилгээний салбарын үйл ажиллагаанд нөлөөлөх										
25	Хүн амын орлого нэмэгдэж өөрчлөгдөх							+		+	
26	Хүн амын тоо өөрчлөгдөх										
6. Эдийн засаг, байгаль орчин											

**БХГЭРЭЭТ ХИХ ТАЛБАЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН
ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН – 2025**

27	Хувийн өмчийн болон татварын орлого өөрчлөгдөх			+				+		+	
28	Орон нутгийн орлого нэмэгдэх							+			+
29	Ядуурлыг бууруулахад дэмжлэг болох							+	+		
30	Ажлын байр нэмэгдэх									+	
31	Улирлын чанартай эрэлт хэрэгцээ нэмэгдэх								+		
32	Хүн амын эрүүл мэндэд нөлөөлөх									-	
7. Бусад нөлөөлөл											
33	Шороон зам харилцаа, машин механизмын хөдөлгөөн шилжилтээс үүдэх хөрсний эвдрэл									-	
	Ахуйн бохир ус, нефтийн										-

**БХГЭРЭЭТ ХИХ ТАЛБАЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН
ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН – 2025**

34	бүтээгдэхүүн хөрсөнд нэвчиж хөрс ба грунтын усыг бохирдуулах.										
35	Ахуйн хог, хаягдал, хогийн цэгийн ариутгал муугаас эвгүй үнэр гарах, шавьж үржих								-		
36	Хүчтэй салхи, тоосжилт								-		
Нөлөөллийн тоо ширхэг				3				3	5	5	3
		1									
				1				5	2	4	1

Газрын тосны олборлолтын үйл ажиллагааны явцад агаар, хөрс, ургамал, амьтан, усны нөөц болоод чанарт голлон сөрөг нөлөөлөл үзүүлнэ.

2.2 АГААР ОРЧИНД НӨЛӨӨЛӨХ НӨЛӨӨЛӨЛ

2.2.1 Хорт хий

Газрын тос олборлолтын байгальд үзүүлэх нөлөөлөл нь газрын тостой хамт олборлогдох нүүрсустөрөгчийн түүхий эдэд агуулагддаг хортой бодис бөгөөд хамгийн түрүүнд агаар орчныг бохирдуулах хорт хаягдлыг бий болгоно. Үүнд: нүүрсустөрөгч түүний уламжлалууд /CmHn/, хүхэрт устөрөгч H₂S, нүүрсхүчлийн хий CO₂, хүхэрт болон азотот нэгдлүүд /SO₂, NO₂/ голлон орно. Химийн урвалж бодисууд, тэсрэх болон цацраг идэвхит бодисын хадгалалт хамгаалалт, ашиглалт зөрчигдөж технологийн алдаа гаргах нь агаарт хортой нөлөөлөл үзүүлнэ.

2.2.2. Тоосжилт

Тоос үүсгэгч эх үүсвэр нь 2 янз байна. Анхдагч үүсвэр нь өрөмдлөгийн үед ашиглах далан, нүх цооног болон далд шугам хоолойн ажил, хөрсний шороон овоолгууд, хайгуул-

олборлолтын үеийн ажлын талбай, авто зогсоол, тээвэрлэлтийн гадаад дотоод замын сүлжээ, суурьшил хөдөлгөөн зэрэг газар ашиглалттай холбоотой бий болсон хөрсний элэгдэл, эвдрэл юм.

Хоёрдогч эх үүсвэр нь тээврийн хэрэгслэл, машин механизмын хөдөлгөөн, хөрсөн дээр хийгдэх газар шорооны бүх ажлууд хамрагдаж байна.

2.2.3 Цацраг идэвхи

Каротажийн судалгаанд ашиглах цацраг үүсгүүрийн ашиглалт, хадгалалт болоод агаар мандлын доод давхаргын цацраг идэвхийн гол үүсгүүр болох радон ба түүний задралын бүтээгдэхүүний агаар дахь хэмжээг судлах нь тухайн хот суурин газрын агаарын цацраг идэвхийг эрүүл ахуйн үүднээс үнлэх, мөн цацраг идэвхийн үүсэл гарлын асуудлыг тодруулахад чухал ач тустай.

2.3 УСАН ОРЧИНД ҮЗҮҮЛЭХ СӨРӨГ НӨЛӨӨЛӨЛ

2.3.1 Гадаргын ус

Гадаргын усыг (тал хээрийн нутагт нуур тойром, гол горхи, сайр жалгаар урсах түр зуурын урсац, хотос хонхор газарт тогтсон түр зуурын ус г.м) бохирдуулагчийн тоонд газрын тос, түүний бүтээгдэхүүн, зэс, хар тугалганы нэгдэл ордог бол газрын доорхи усыг бохирдуулагчийн тоонд газрын тосны бүтээгдэхүүн, зэс, цайр, хар тугалга, мөнгөн ус, никель, кадми, мышьяк зэрэг хүнд металл, азот, сульфат, хлорын нэгдлүүд орно. Газрын тосны өрөмдлөг - хайгуул, олборлолт, анхан шатны боловсруулалт - хадгалалтын үед ашиглагдаад бохирдсон усыг цэвэрлэн эргүүлж ашиглах, түүгээр цэвэр усыг бохирдуулахгүй байх, усыг технологийн ба ахуйн хэрэгцээнд ариг гамтай тоолуураар тооцоотой ашиглах нь ус хамгаалах ач холбогдолтой юм. Компанийн зүгээс ТА-1 байгууламжаас гарсан хаягдал усыг цэвэршүүлэн эргүүлэн ашигладаг нь усанд хэмнэлттэй ногоон шийдэл болсон технологи юм. 2024 онд газрын гүнээс олборлосон цэвэр усныхаа 30 гаруй хувьтай тэнцэхүйц хэмжээний бохир усыг цэвэршүүлэн эргүүлэн ашигласан байна. Газрын тос олборлолтын үед усны үндсэн хэрэглэгч нь ашиглалтын ба шахалтын цооногууд, угаалгын уусмал бэлтгэх зангилаа, шахуурганы станц, үйлдвэрлэлийн шугам хоолойнууд, бохир ус цэвэрлэх байгууламжууд болон эрчим хүчний тоног төхөөрөмжүүд байдаг.

2.3.2 Газрын доорхи ус

Технологийн дараах процессууд нь гүний уст давхаргад сөрөг нөлөө үзүүлнэ. Үүнд:

- а) Уусмал ашиглан өрөмдлөг хийх;
- б) Химийн урвалжуудаас давхаргад нөлөөлөх, давхаргын хүрээнээс гадуур усжих;

с) Ил задгай, хөрсний болон гүний ус нүүрсустөрөгчүүд болон химийн урвалжуудаар бохирдоно.

д) Өрөмдлөгийн ажил нь хортой нөлөөллийнхөө хувьд янз бүрийн шинж чанартай химийн урвалжууд болон материалуудыг ашиглах, усыг янз бүрийн хэмжээгээр хэрэглэх, харилцан адилгүй хэмжээтэй технологийн хаягдал гаргахтай холбоотой байдаг. Төслийн хэрэгжилтийн үед хайгуул, олборлолтын цооног өрөмдөх, нефтийн уурын урсгалыг хөргөх, тоног төхөөрөмжийн хөдөлгөөнт хэсгийг хөргөх болон угаах, төрөл бүрийн химийн реагент уусмалыг бэлтгэхэд усыг хэрэглэнэ.

е) Усан орчинд нөлөөлдөг эх үүсвэрүүдэд өрөмдлөгийн үед үүссэн бохир ус, ашиглагдсан угаалгын уусмал, өрөмдлөгийн шаарны шингэн хольц (Эдгээр хаягдлууд нь өөртөө органик болон органик бус бохирдуулагч бодисууд агуулж байдаг) зэрэг нь хамаарагддаг тул шингэн үл нэвчүүлэх геомембран хальсыг өрмийн шаврын хаягдлын санд дэвсэж ашигладаг болно.

ф) Өрөмдлөгийн ажлын технологийг барьж ажиллаагүй, өрмийн шугам хоолой цоорох, ханын бэхэлгээ, хамгаалалт муу хийгдэх зэргээс газрын доорхи ус бохирдох эрсдэлтэй байдаг. Иймд өрөмдлөгийн ажлын технологи үйл ажиллагааг чанд мөрдөн ажиллах шаардлагатай байдаг.

г) Харин олборлолтын үед тостой хамт гарч байгаа бохир усны экологид нөлөөлөх нөлөөлөл нь давхаргын өгөлтийг сайжруулах зорилгоор ус хэрэглэсний улмаас түүнд агуулагдан гарч ирж байгаа нефтийн нүүрсустөрөгчүүд болон химийн урвалжуудын хэмжээнээс хамаардаг.

h) Тосыг уснаас цэвэрлэх дамжлагын технологи ажиллагаа, гарч буй усны чанарт тавих мониторингийн хяналт байхгүй буюу муу ажилласанаас, усыг эргүүлэн бүрэн хэмжээгээр ашигладаггүй асгах зэргээс бохирдол бий болох эрсдэлтэй.

Мөн хөрсөн дээр асгарсан газрын тосны бохирдол аажимдаа урт удаан хугацааны явцад үер, бороо хурын усаар талбайн хэмжээнд нил угаагдал явах үед газрын гадаргад ил гарсан ус агуулагч чулуулгаар дамжин газар доорхи усыг бохирдуулах магадлалтай тул ил задгай асгарсан тосны бохирдолыг цэвэрлэн саармагжуулж байх шаардлагатай байдаг.

2.4 ХӨРСӨН БҮРХЭВЧ, УРГАМЛЫН НӨМРӨГИЙН НӨЛӨӨЛӨЛ

2.4.1 Хөрсөн бүрхэвчийн нөлөөлөл:

Газрын тосны олборлолтын үед хөрсний элэгдэл эвдрэл үүсгэх гол хүчин зүйл нь өрөмдлөг, олборлолтын технологи, үйл ажиллагаа болоод тээвэрлэлт бол бусад хүчин зүйлд олборлолтын хүчин чадлыг нэмэгдүүлэх түүний хэвийн үйл ажиллагааг хангахад

чиглэгдсэн дэд бүтцийн төслүүд нь (Өндөр хүчдэлийн шугам татах, далд шугам хоолойгоор цооногуудыг холбох, тээвэрлэлтийн дотоод болоод гадаад замын ажил) бүтээн байгуулалтын ажлын явцдаа хөрсний элэгдэл, эвдрэл үүсгэдэг болно. Харин хөрсийг бохирдуулагч гол эх үүсвэр нь өрөмдлөгийн үед ашиглагдах химийн реагентүүд тэдгээрийн ашиглалт, олборлолт- хадгалалт - ачилт, эргэлтийн ус, даланд хуримтлагдах технологийн шингэн хаягдал, газрын тосны хайгуул олборлолтын техник тоног төхөөрөмжүүдийн хөдөлгүүрүүдийг түлшээр цэнэглэх, химийн бодис материал ба түлшний хадгалалт, төслийн үйл ажиллагааны технологийн журам заавар зөрчигдөх тэдгээртэй холбогдсон технологи ажиллагааны доголдол, болзошгүй осол аваар зэрэг болно.

2.4.2 Ургамлын бүрхэвчийн нөлөөлөл:

Ургамлан бүрхэвч нь тэжээвэр ба зэрлэг амьтны тэжээл төдийгүй хөрсний дээд давхаргын дулаан ба чийгийг зохицуулагч, хөрс бэхжүүлэгч байгалийн үнэлж баршгүй бүтээгдэхүүн юм. Газрын тосны бохирдол нь хөрсний биологийн үржил шим, ургамлын газрын доорхи (ургамлын үндэс цөөрч үгүй болох хүртэл давхаргын зузаан хамрагдана) фитомассыг багасгах хортой нөлөөлөлтэй. Газрын тосны хор хөнөөл удаан хугацаанд илэрдэг. Газрын тосоор бохирдсон хөрсөнд исэлдэн ангижрах ферментийн үйлчлэлээр явагдах урвалын хурд огцом удааширч, хөрсний хүчилтөрөгчийн горим өөрчлөгддөг. Эрс тэс уур амьсгалтай манай орны хувьд газрын тосны хортой үйлчлэл нь илүү хүнд үр дагавартай байдаг. БХГэрээт Тосон-Уул XIX талбайд хийгдэх өрөмдлөг, олборлолтын үеийн ажлын талбайн ашиглалт, далд шугам хоолойн угсралт, экспортын зам болоод олборлолтын талбайн дотоод замын сүлжээний шигүүрэл зэрэг олон сөрөг нөлөөллүүдээс шалтгаалж ургамлан нөмрөгийн тусгагийн бүрхэц өөрчлөгдөн, халцгай талбайн хэмжээ ихсэх нь хөрс суларч элсжих, хотос хонхоруудад хуримтлагдах зэргээр цөлжих процессыг нэмэгдүүлнэ.

2.5 АМЬТНЫ АЙМАГТ ҮЗҮҮЛЭХ СӨРӨГ НӨЛӨӨЛӨЛ

XIX талбайн зүүн өмнө хэсэг буюу суурингийн өрөмдлөгөийн орчимд дуу чимээ, суурьшил хөдөлгөөн, шөнөөр асах гэрэл гэгээ зэрэг төслийн үйл ажиллагаа, суурингийн ахуйн хэрэгцээтэй холбогдож томоохон хөхтөн амьтад дайждаг. Тамсагийн газрын тосны хайгуул олборлолтын технологи үйл ажиллагаа болоод дэд бүтэцтэй уялдаж төслийн хэрэгжилтийн хугацаанд амьтны аймаг ялангуяа хөхтөн амьтад (цагаан зээр г.м), шувуудын байршил, тархац, тоо толгойд шууд болон шууд бус хэлбэрээр сөрөг нөлөөлөл үзүүлж байна.

2.5.1 Шууд нөлөө:

Үржил шимт хөрсөн дээр шинээр чулуу шороон үе бий болох үед тэнд байгаа дарагдсан амьтад (шавьж г.м) орчноо бүрдүүлж амжилгүй устаж үгүй болж төрөл зүйлийн тоо буурч өөрчлөлт орно. Өрөмдлөг, олборлолтын үеийн газрын тосны үнэр, түр суурьшил, хөл хөдөлгөөн, дуу чимээнээс хөдөлгөөн хурдан амьтад (том хөхтөн, шувууд) дайжиж зайлж амьдрах орчиноо сэлгэхэд нөлөөлөн сөрөг нөлөө үзүүлдэг. Ялангуяа хэвлээр явагч амьтан ба хөрсний амьтдад илүү их нөлөөлөлтэй. Хүн, машин техникийн хөл хөдөлгөөн, дуу чимээ, гэрэл зэрэг нь орчин тойрны 2-3 км хүртэлхи зайд байгаа зарим том хөхтөн (цагаан зээр, үнэг, хярс, саарал чоно, бор гөрөөс) амьтадын гол байршил нутаг, нүүдэллэх замыг алдагдуулж, улмаар тоо толгойг бууруулахад хүргэж болох магадлалтай.

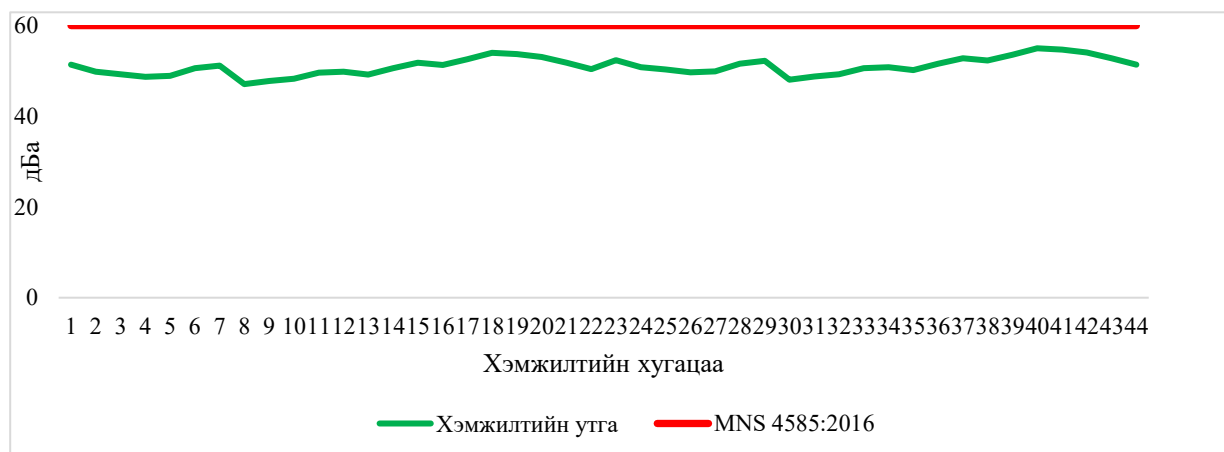
2.5.2 Дам нөлөө:

Амьтан устах дайжих, орчин тохигүйтэх зэрэг сөрөг өөрчлөлт нөлөөллөөс үүдэн амьтны аймагт дам нөлөө ямар нэг хэмжээгээр зайлшгүй гардаг. Жижиг мэргэгчдээр хооллодог хөхтөн, шувууд тэжээлээ дагаж үйл ажиллагаа явуулж буй нутгаас холдох, том туруутан амьтад дайжин холдсоныг дагаж саарал чоно байршлаа өөрчлөх гэх мэт сөрөг нөлөөтэй. Дээрх болзошгүй сөрөг нөлөөллүүдийг бууруулахын тулд төслийн хэрэгжилтийн үеийн технологи мөрдөлт, тэнд ажиллаж байгаа хувь хүний хариуцлагын асуудлыг хамгийн өндөрт түвшинд тавих шаардлагатай бөгөөд бага гэхгүй технологи алдаа нь байгаль орчин, хүний эрүүл мэнд хийгээд нийгэмд ихээхэн хэмжээтэй хохирлыг бий болгох магадлалтай тул заавар, зааварчилгаа, дүрэм, журмуудыг тодорхой болгон ажиллах шаардлагатай болдог. Мөн жил бүрийн байгаль орчныг хамгаалах чиглэлээр хийгдэх ажлууд болоод түүнд шаардагдах зардлыг нарийн тодорхой тусгасан хөтөлбөр, төлөвлөгөө боловсруулан баримталж ажиллах нь чухал юм.

2.6 ДУУ ЧИМЭЭНЭЭС ҮЗҮҮЛЭХ СӨРӨГ НӨЛӨӨЛӨЛ

Дуу секундэд 16-20 мянган хэлбэлзэл хийдэг механик хэлбэлзэл бөгөөд хүний сонсголын системд ямар нэгэн муу нөлөөгүй. Харин шуугиан гэж өндөр давтамжтай

График № 1. Дуу шуугианы хэмжилт

ультра, инфра дууг хэлнэ. Энэ нь сонсголын системийг цочроож, мэдрэлийн системд таагүй нөлөө үзүүлдэг. Улмаар хүн нойргүйтэх, стрессэд орох, ямархан ядрах, хөдөлмөрийн бүтээмж алдах, аймхай болох зэрэг сөрөг нөлөөнд автдаг. Шуугиан зөвхөн хүн төдийгүй бусад амьд организмд сөргөөр нөлөөлдөг. Шуугианыг ДБ (децибалл) гэсэн нэгжээр илэрхийлэх бөгөөд энэ нь логарифм хамаарлаар өсдөг. Өөрөөр хэлбэл, шуугиан 0-10ДБ болж нэмэгдэхэд эрчим нь 10 дахин, 10-20ДБ болоход 100 дахин чанга болно гэсэн үг юм. Шуугианы хүнд нөлөөлөх хамгийн доод хэмжээ 120ДБ байдаг, шуугианы хэмжээ эх үүсвэр болон зайнаас хамаарна. Тухайлбал, энгийн замын хөдөлгөөнийн шуугиан 40-50ДБ, харин замын хажууд зогсож буй хүний хувьд 40-45ДБ байдаг бол зам дээр машины хөдөлгөөнд оролцож буй хүний хувьд ойролцоогоор 70ДБ байдаг. Энэ хэмжээний шуугианд хүн унтаж, тайван байж чаддаггүйг эрдэмтэд баталсан байна. Эх үүсвэрийн зайнаас гадна агаарын урсгал хөдөлгөөн нөлөөлдөг. Өөрөөр хэлбэл, хөдөлгөөн ихтэй бол шуугиан амархан сарнидаг. Дуу шуугианы түвшин 90дБ хүрсэн байранд 8 цагаас илүү хугацаагаар байхад хүний эрүүл мэндэд сөргөөр нөлөөлөх ба 120дБ хүрсэн дуу чимээ 0.6 минутаас илүү үргэлжлэхэд тэнд байгаа хүний сонсголын эрхтэн нь гэмтэх аюул учирна. Гадаадын зарим оронд дуу чимээний зөвшөөрөгдөх дээд хэмжээг мэдрэмтгий бүс (сургууль, цэцэрлэг, цэцэрлэгт хүрээлэн г.м)-д 45дБА, суурин газарт 50дБА, холимог бүсэд 60дБА, үйлчилгээний бүсэд 70дБА, үйлдвэрийн бүсэд 75 дБА байхаар тогтоожээ. Дээрх зургаас харахад 47 дБа-с 54 дБа –ын хооронд хэлбэлзэж байгаа нь стандартаас доогуур үзүүлэлт бөгөөд тухайн орчны дуу шуугианы богино хугацааны суурь утгыг илэрхийлж байгаа юм. Төслийн талбайн шуугианы эх үүсвэр нь ерөнхийдөө техникийн дуу чимээ, авто машины дуу чимээ болон төслийн үндсэн үйл ажиллагаа зэрэг байна.

2.7 ТҮҮХ СОЁЛЫН БИЕТЭД ҮЗҮҮЛЭХ СӨРӨГ НӨЛӨӨЛӨЛ

“Петрочайна Дачин Тамсаг (Монгол)” ХХК нь 2010-2011 онуудад Шинжлэх ухааны академи, Археологийн хүрээлэнтэй хамтран ажиллах гэрээ байгуулан гэрээт ХИХ, ХХI талбайд хайгуул судалгааны ажлыг гүйцэтгүүлсэн байна. Тухайн ажлын хэсгийн бүрэлдэхүүнд: ШУА-ийн Археологийн хүрээлэнгийн захирлын Соёлын өвийн асуудал хариуцсан зөвлөх, доктор профессор Б.Гүнчинсүрэн, Археологийн авран хамгаалах судалгааны секторын эрхлэгч, доктор, дэд профессор Ч.Амартүвшин, доктор Ч.Ерөөлт-Эрдэнэ, доктор Г.Рэгзэн нараар удирдуулсан 2 ажлын хэсэг 2 удаа ажиллажээ. Матад, Халхгол сумдын нутаг, БХГ талбайд явуулсан хайгуул судалгааны ажлын үр дүнд нийт 160 гаруй дурсгал илрүүлж холбогдох баримтжуулалтыг хийж байршлыг тогтоосон байна. Үүнд: Чулуун зэвсгийн үеийн түүхэнд холбогдох уу суурин, түүвэр олдвор, хүрэл ба төмөр зэвсгийн түрүү үе, Хүннү, Түрэгийн үеийн булш оршуулгын байгууламж, дундад

зууны үеийн түүхэнд холбогдох хүн чулуу хөшөө, XVIII-XIX зууны үеийн түүхэнд холбогдох бурхны шашны холбогдолтой сүм хийдийн туурь, бурхны хөрөг зэрэг Монголын түүхийн олон үеийн дурсгал багтана. Эдгээрээс Монголын чулуун зэвсгийн үеийн нэгэн гол төлөөлөл болох Тамсагбулагийн шинэ чулуун зэвсгийн бууц, суурин, Матад сумын нутагт орших хүрэл ба төмөр зэвсгийн үеийн түүхэнд холбогдох 158 булш бүхий Бүрдийн оршуулгын дурсгалт газар, Шонх тавантолгойд байх XIII зууны Монгол язгууртны чулуун хөрөг зэрэг чухал дурсгалуудыг онцлон тэмдэглэсэн байдаг. Тухайн нутаг дэвсгэр нь манай орны хамгийн намдор газар бөгөөд далайн түвшнээс 650м-т оршдог бөгөөд хөрсөн бүрхэвчийн хувьд дунд палеозой, юра, цэрдийн галавын чулуулаг болон дөрөвдөгч неогены хурдас ихээр тархсан байдаг.

Халхгол сумын нутаг дэвсгэрийн хэмжээнд Халхын То вангийн хошуундаа барьж байгуулсан уран барилгын дурсгалууд дотроос хамгийн гайхамшигтай нь Халхголын үзэсгэлэнт дэнжийг дэрлүүлэн байгалийн чулуугаар товойлгон 2 га илүү талбай эзлүүлэн урласан Найман аюулаас аврагч, өрөвч, нигүүлсэнгүй Жигважиджав Жанрайсиг бурхан юм. Мөн энэ нутагт 1939 онд Халх голын дайн болсон түүхэн дурсгалт газар юм. Үүнтэй холбоотой олон арван дурсгалт газрууд, Халхголын ялалтын 90 м зэс хөшөө, Ялалтын музей, Жуковын командын байр, Монгол дайчдын хөшөө, 90 баатрын хөшөө зэргүүд бий.

ГУРАВ. СӨРӨГ НӨЛӨӨЛЛИЙГ БУУРУУЛАХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТ

Манай компани дэд бүтэц, бүтээн байгуулалтын ажлыг эрчимжүүлж, байгаль орчинд нөлөөлөх сөрөг нөлөөллийг өндөр хувиар бууруулах зорилт тавин ажилласан ба 2025 онд байгаль орчныг хамгаалах ажлуудын тендерийг нээлттэй зарлаж Монгол Улсын бүртгэлтэй аж ахуй нэгжүүдийг сонгон ажилласан. Тосон-Уул XIX талбайн удирдлагын зүгээс аливаа барилгын ажил, цооног үйлчилгээний ажил эхлэх үед туслан гүйцэтгэгч, гэрээт компаниуд, тэдгээрийн анги нэгжүүдэд байгаль орчин, аюулгүй ажиллагааны шаардлага зөвлөмжүүдийг өгч, үйл ажиллагааны явц, ажлын гүйцэтгэлд тогтмол хяналт тавьж ажилласан. Эдгээр ажилд АМГТГ-ын холбогдох мэргэжилтнүүд болоод орон нутгийн засаг захиргаа, хууль хяналтын байгууллагатай хамтран аюулгүй тогтвортой олборлолтын үйл ажиллагааг явуулж байна.

Үйл ажиллагааны явцад хөрсөнд үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээний төлөвлөгөөнд нөхөн сэргээлт хийсэн өрмийн шаврын хаягдлын сангаас дээж авах, үйлдвэрлэлийн баазын объектуудад ариутгал, халдваргүйтгэл хийх, шинээр өрөмдөх цооногийн өрмийн шаврын хаягдлын санг шаардлагын дагуу байгуулах, автозамын

**БХГЭРЭЭТ XIX ТАЛБАЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН
ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН – 2025**

менежментийг сайжруулах, хааж тэмдэгжүүлэх, технологийн шаардлагагүй болсон замуудыг хагалж сийрүүлэх ажлыг тусгасан бөгөөд дээрх ажлуудын гүйцэтгэлийг тус тус үзүүлэв.

Хүснэгт 8. Сөрөг нөлөөллийг бууруулах төлөвлөгөө

№	Гол ба болзошгүй сөрөг нөлөөлөлд өртөгч	Сөрөг нөлөөллийн хамрах хүрээ	Хэрэгжилт
1	Агаарын чанарт үзүүлэх сөрөг нөлөөлөл	Туслан гүйцэтгэгч ангиуд руу явах замыг арчилгаа хийж автогрейдерээр хусах.	Үйлдвэрлэлийн баазын дотоод нөөц бололцоог дайчлан эвдэрсэн 5 км замыг автогрейдерээр хусаж тэгшлэн индүүдэж арчилгаа хийсэн.
2		Агаарын бохирдол болон орчны бохирдлыг хэмжих дотоод хяналтын багаж хэрэгсэлтэй болох.	XIX талбайн орчны агаар дахь хүхэрлэг хий, азотын давхар исэл, тоосны агууламж нь MNS4585:2016 “Агаарын чанар. Техникийн ерөнхий шаардлага” стандартад нийцэж буй эсэхийг шалгах багаж хэрэгслээр хангагдсан.
3	Усанд үзүүлэх сөрөг нөлөөлөл	Буйр нуур – Мэнэнгийн талын сав газартай хамтран Усны зөв зохистой ашиглалтын талаар нийт ажилчдад сургалт зохион байгуулах.	БНМТСГЗахиргаатай хамтран Усны нөөц, Бохирдол хомсдолоос урьдчилан сэргийлэх, Боломжит нөөцийг зүй зохистой ашиглах, Хог хаягдлын ангилан ялгах арга зүй гэх 4 сэдвээр 2025 оны 9 сарын 7 – нд сургалт орж ажилласан.
4		Үйлдвэрлэлийн баазын үйл ажиллагаатай холбоотой усны менежментийн төлөвлөгөөний	Ус ашиглалтанд баталгаажуулсан тоолуур ашиглаж төлбөрийг хийж улмаар улирал тутамд усны дээж авч шинжлүүлсэн.

**БХГЭРЭЭТ ХИХ ТАЛБАЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН
ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН – 2025**

		хэрэгжилтийг ханган ажиллах	
5		Ахуйн бохир ус цэвэрлэх байгууламжийн орж, гарч байгаа уснаас улирал тутам шинжилгээ авах.	Ахуйн бохир ус цэвэрлэх байгууламжийн орж гарч байгаа усанд стандартын дагуу улирал тутамд дээж авч Дорнод аймгийн стандарт хэмжил зүйн хэлтсийн итгэмжлэгдсэн сорилтын лаборатори болон Байгаль орчин, хэмжил зүйн төв лабораторид шинжлүүлсэн.
6		Өрмийн зүмп болон үйлдвэрлэлийн шингэн хаягдлын сангаас шинжилгээ авах.	Өрмийн болон үйлдвэрлэлийн шингэн хаягдлын сангаас дээж авч Байгаль орчин, хэмжил зүйн төв лабораторид шинжлүүлсэн.
7		Өрмийн сан байгуулахад шимт хөрсийг тусгайлан овоолж пайзжуулах	2025 онд шинэ цооног өрөмдөөгүй болно.
8		Олборлолтын операторууд болон тээврийн хэлтсийн жолооч нар, гэрээлэгч ангийн нийт жолооч нарт маршрутын бус замаар зорчихгүй байх, түүний ач холбогдлын талаар сургалт зохион байгуулах	БХГ-т талбайн нийт ажилчид болон гэрээлэгч ангийн жолооч нарт аюулгүй ажиллагаа болоод байгаль орчны сургалтыг хийж ажилласан.
9		ТА1 нэгдсэн байгууламжийн шингэн хагалбарын санд хуримтлагдсан лаг шаврыг мэргэжлийн эрх бүхий	2025 онд “Эко Ургамал” ХХК-р уг ажлыг хийж гүйцэтгүүлсэн.

**БХГЭРЭЭТ ХИХ ТАЛБАЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН
ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН – 2025**

	Газрын хэвлийд учруулж	байгууллагаар угааж цэвэршүүлэх	
10	болзошгүй сөрөг нөлөөлөл	19-р Талбайн гэрээлэгч ангиудыг MNS5924:2015 стандартын дагуу нүхэн жорлон, ариун цэврийн байгууламжтай болгуулах	ХИХ талбайд үйл ажиллагаа явуулж гэрээлэгч ангиуд бүгд эко 00 – той болсон.
11		Нөхөн сэргээлт хийсэн өрмийн зүмпын талбайгаас хөрсний дээж авч шинжилгээнд өгөх	2025 онд “Баялаг Баян Ундарга” ХХК-р уг ажлыг хийж гүйцэтгүүлсэн.
12		Ашиглахгүй болсон технологийн замын хөрсийг хаглаж сийрүүлэх	2025 оны БОМТ-нд 30 га газрыг хагалж сийрүүлэхээр тусгагдсаны дагуу 30 га талбайд “Дорнод теленет сүлжээ” ХХК-тай гэрээ байгуулан хагалж сийрүүлэх ажлыг хийж гүйцэтгүүлсэн.
13	Ургамлын аймагт учруулж болзошгүй сөрөг нөлөөлөл	Хээрийн түймрээс урьдчилан сэргийлэх, түүний хор уршгийн талаар сургалт зохион байгуулах	2025 онд БХГ-т талбай болоод түүний орчны бүсэд гарсан 4 тал хээрийн түймрийг үйлдвэрлэлийн баазын зүгээс унтраан амьтан ургамлыг хамгаалан ажилласан байна. БХГ-т талбайд ажиллаж буй нийт ажилчдад хээрийн түймрээс урьдчилан сэргийлэх сургалтыг Дорнод аймгийн онцгой байдлын газартай хамтран зохион байгуулж ажилласан. Мөн “Петрочайна Дачин Тамсаг” ХХК эерэг дурсамж бүтээнэ пейж хуудас дээр гал түймрийн тухай видео

**БХГЭРЭЭТ XIX ТАЛБАЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН
ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН – 2025**

			контентыг тогтмол хийж ажилласан.
14		Тэрбум мод хөтөлбөрийн хүрээнд мод тарих ажлыг төлөвлөн зохион байгуулах.	Уг ажлыг хийж гүйцэтгэсэн.
15		Хууль бусаар ан агнах, ургамал түүх тэдгээрийг тээвэрлэх ашиглахыг хориглох тухай Монгол улсын холбогдох хууль дүрмийн талаар сургалт зохион байгуулах	Тосон-Уул XIX талбайн нийт ажилчдад Хууль бусаар ан агнах, ургамал түүх тэдгээрийг тээвэрлэх ашиглахыг хориглох тухай сургалт зохион байгуулсан.
16	Амьтны аймагт учруулах сөрөг нөлөөлөл	Газрын тос олборлох төслийг цахилгаанаар хангадаг түгээх шугамын хүчдэл хуваарилах зангилаанд хэт авианы шувуу үргээгч байршуулах.	Уг ажил хийгдсэн.
17		БХГ-т талбайн хээрийн түр суурин болоод ахуйн бохирын цэг, хатуу хог хаягдлын цэгт хортон шавьж мэрэгч амьтан үржих, халдварт өвчин гарахаас урьдчилан сэргийлэх үүднээс шавжгүйтгэлийг хийх	Мэргэжлийн эрх бүхий “Улаанбаатар ариутгал” ХХК-тай гэрээ байгуулан хийж гүйцэтгүүлсэн.

3.1 АГААРЫН ЧАНАРТ ҮЗҮҮЛЭХ СӨРӨГ НӨЛӨӨЛӨЛ

3.1.1 Туслан гүйцэтгэгч ангиуд руу явах замыг арчилгаа хийж автогрейдерээр хусах.

2025 оны БОМТ-нд агаарын чанар болоод хөрсөнд үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулах ажлын хүрээнд БХГ-т талбайн технологийн шороон замын эвдрэл ихтэй хэсгүүдэд зам арчлалт хийгдэхээр тусгагдсаны дагуу үйлдвэрлэлийн баазын зүгээс дотоод нөөц бололцоог ашиглан эвдрэл ихтэй 5 км замыг автогрейдерээр хусаж тэгшилж янзалсан.

Зураг № 12. Зам арчилгаа хийж буй нь

3.1.2 Агаарын бохирдол болон орчны бохирдлыг хэмжих дотоод хяналтын багаж хэрэгсэлтэй болох.

“Петрочайна Дачин Тамсаг” ХХК-ний БХГ Тосон-Уул XIX талбайн орчны агаар дахь хүхэрлэг хий, азотын давхар исэл, тоосны агууламж нь MNS4585:2016 “Агаарын чанар. Техникийн ерөнхий шаардлага” стандартад нийцэж буй эсэхийг шалгах багаж хэрэгслээр хангагдсан.

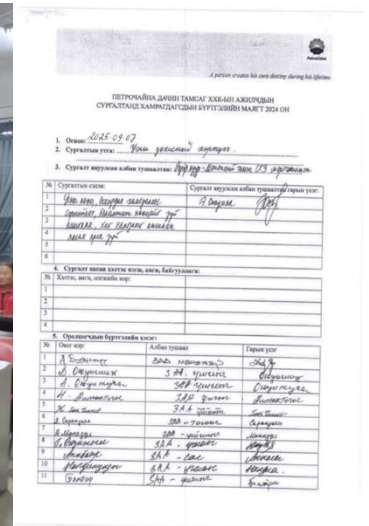

Зураг № 13. Агаарын шинжилгээ хийж буй нь

3.2 УСАНД ҮЗҮҮЛЭХ СӨРӨГ НӨЛӨӨЛӨЛ

3.2.1 Буйр нуур – Мэнэнгийн талын сав газартай хамтран Усны зөв зохистой ашиглалтын талаар нийт ажилчдад сургалт зохион байгуулах.

БНМТСГЗахиргаатай хамтран Усны нөөц, Бохирдол хомсдолоос урьдчилан сэргийлэх, Боломжит нөөцийг зүй зохистой ашиглах, Хог хаягдлын ангилан ялгах арга зүй гэх 4 сэдвээр 2025 оны 9 сарын 7нд сургалт зохион байгуулж ажилласан.

Зураг № 14. Сургалтанд сууж буй ажилчид

3.2.2 Үйлдвэрлэлийн баазын үйл ажиллагаатай холбоотой усны менежментийн төлөвлөгөөний хэрэгжилтийг ханган ажиллах

Ус ашиглалтанд баталгаажуулсан тоолуур ашиглаж төлбөрийг хийж улмаар улирал тутамд MNS 3934:1986 стандартын дагуу усны дээж авч Дорнод аймгийн стандарт хэмжил зүйн итгэмжлэгдсэн сорилтын лабораторид шинжлүүлсэн.

Зураг № 15. Шинжилгээний хариу

Хүснэгт 9.Албан тоот

Байгууллага		Огноо	Албан тоотын дугаар
“Усны газар”	Ус ашиглах дүгнэлт	2025.03.26	E-2501-000040
“Буйр нуур-Мэнэнгийн талын сав газрын захиргаа”	Ус ашиглах гэрээ, зөвшөөрөл	2025.04.25	A/06
“Дорнод аймгийн стандарт хэмжилзүйн хэлтсийн итгэмжлэгдсэн сорилтын лаборатори”	Шинжилгээний хариу	2025.02.03	20-97

[illegible][illegible][illegible]

Зураг № 16. Ус ашиглах дүгнэлт, гэрээ, зөвшөөрөл

Ахуйн бохир ус цэвэрлэх байгууламжийн орж гарч байгаа уснаас MNS 3934:1986 стандартын дагуу улирал тутамд дээж авч Цаг уур, орчны шинжилгээний газар байгаль орчин, хэмжил зүйн төв лабораторид шинжлүүлсэн.

Зураг № 17. Ахуйн бохир цэвэршүүлэх байгууламжаас дээж авч буй нь

3.2.4 Өрмийн зүмп болон үйлдвэрлэлийн шингэн хаягдлын сангаас шинжилгээ авах.

Үйлдвэрлэлийн шингэн хаягдлын сангаас MNS 3934:1986 стандартын дагуу дээж авч Цаг уур, орчны шинжилгээний газар байгаль орчин, хэмжил зүйн төв лабораторид шинжлүүлсэн.

Зураг № 18. Дээж авч буй нь

3.3 ГАЗРЫН ХЭВЛИЙД УЧРУУЛЖ БОЛЗОШГҮЙ СӨРӨГ НӨЛӨӨЛӨЛ

3.3.1 Өрмийн сан байгуулахад шимт хөрсийг тусгайлан овоолж пайзжуулах
2025 онд шинэ цооног өрөмдөөгүй болно.

3.3.2 Олборлолтын операторууд болон тээврийн хэлтсийн жолооч нар,
гэрээлэгч ангийн нийт жолооч нарт маршрутын бус замаар зорчихгүй байх, түүний ач холбогдлын талаар сургалт зохион байгуулах.

БХГ-т Тосон-Уул XIX талбайн нийт ажилчид болон гэрээлэгч ангийн жолооч нарт аюулгүй ажиллагаа болоод байгаль орчны сургалтыг хийж ажилласан.

Зураг № 19. Нийт ажилчдад байгаль орчны сургалт орж буй нь

ПЕТРОЧАЙНА ДАЧИН ТАМСАГ ХХК-АН АЖИРЧИДЫН
СУРГАЛТАНД ХАМРАГДАГСАН БҮЛЭГЖИЙН МАЛТ 2023 ОН

1. Огноо: 2023-01-25
2. Сургалтын утга: _____
3. Сургалт явуулах аймаг, тусламж: _____

№	Сургалтын сэдэв	Сургалт явуулах аймаг, тусламж, гарын үсэг:
1	Байгалийн байгуулалт, байгалийн байгуулалтын хэргийн хариуцаж байгаа ажил	Байгалийн байгуулалт, байгалийн байгуулалтын хэргийн хариуцаж байгаа ажил
2	Байгалийн байгуулалт, байгалийн байгуулалтын хэргийн хариуцаж байгаа ажил	Байгалийн байгуулалт, байгалийн байгуулалтын хэргийн хариуцаж байгаа ажил
3	Байгалийн байгуулалт, байгалийн байгуулалтын хэргийн хариуцаж байгаа ажил	Байгалийн байгуулалт, байгалийн байгуулалтын хэргийн хариуцаж байгаа ажил
4	Байгалийн байгуулалт, байгалийн байгуулалтын хэргийн хариуцаж байгаа ажил	Байгалийн байгуулалт, байгалийн байгуулалтын хэргийн хариуцаж байгаа ажил
5	Байгалийн байгуулалт, байгалийн байгуулалтын хэргийн хариуцаж байгаа ажил	Байгалийн байгуулалт, байгалийн байгуулалтын хэргийн хариуцаж байгаа ажил
6	Байгалийн байгуулалт, байгалийн байгуулалтын хэргийн хариуцаж байгаа ажил	Байгалийн байгуулалт, байгалийн байгуулалтын хэргийн хариуцаж байгаа ажил

4. Сургалт явуулах аймаг, тусламж, гарын үсэг:

№	Хүтгэ, үнэ, нөхцөл, нэр	Сургалт явуулах аймаг, тусламж, гарын үсэг:
1	Огноо	Сургалт явуулах аймаг, тусламж, гарын үсэг:
2	Төрийн байгуулалтын нэр	Сургалт явуулах аймаг, тусламж, гарын үсэг:
3	Байгалийн байгуулалт, байгалийн байгуулалтын хэргийн хариуцаж байгаа ажил	Байгалийн байгуулалт, байгалийн байгуулалтын хэргийн хариуцаж байгаа ажил

5. Сургалтын үр дүн, хариуцаж байгаа ажил:

№	Огноо	Аймаг, тусламж	Гарын үсэг
1	2023-01-25	Байгалийн байгуулалт, байгалийн байгуулалтын хэргийн хариуцаж байгаа ажил	Байгалийн байгуулалт, байгалийн байгуулалтын хэргийн хариуцаж байгаа ажил
2	2023-01-25	Байгалийн байгуулалт, байгалийн байгуулалтын хэргийн хариуцаж байгаа ажил	Байгалийн байгуулалт, байгалийн байгуулалтын хэргийн хариуцаж байгаа ажил
3	2023-01-25	Байгалийн байгуулалт, байгалийн байгуулалтын хэргийн хариуцаж байгаа ажил	Байгалийн байгуулалт, байгалийн байгуулалтын хэргийн хариуцаж байгаа ажил
4	2023-01-25	Байгалийн байгуулалт, байгалийн байгуулалтын хэргийн хариуцаж байгаа ажил	Байгалийн байгуулалт, байгалийн байгуулалтын хэргийн хариуцаж байгаа ажил
5	2023-01-25	Байгалийн байгуулалт, байгалийн байгуулалтын хэргийн хариуцаж байгаа ажил	Байгалийн байгуулалт, байгалийн байгуулалтын хэргийн хариуцаж байгаа ажил
6	2023-01-25	Байгалийн байгуулалт, байгалийн байгуулалтын хэргийн хариуцаж байгаа ажил	Байгалийн байгуулалт, байгалийн байгуулалтын хэргийн хариуцаж байгаа ажил
7	2023-01-25	Байгалийн байгуулалт, байгалийн байгуулалтын хэргийн хариуцаж байгаа ажил	Байгалийн байгуулалт, байгалийн байгуулалтын хэргийн хариуцаж байгаа ажил
8	2023-01-25	Байгалийн байгуулалт, байгалийн байгуулалтын хэргийн хариуцаж байгаа ажил	Байгалийн байгуулалт, байгалийн байгуулалтын хэргийн хариуцаж байгаа ажил
9	2023-01-25	Байгалийн байгуулалт, байгалийн байгуулалтын хэргийн хариуцаж байгаа ажил	Байгалийн байгуулалт, байгалийн байгуулалтын хэргийн хариуцаж байгаа ажил
10	2023-01-25	Байгалийн байгуулалт, байгалийн байгуулалтын хэргийн хариуцаж байгаа ажил	Байгалийн байгуулалт, байгалийн байгуулалтын хэргийн хариуцаж байгаа ажил
11	2023-01-25	Байгалийн байгуулалт, байгалийн байгуулалтын хэргийн хариуцаж байгаа ажил	Байгалийн байгуулалт, байгалийн байгуулалтын хэргийн хариуцаж байгаа ажил

3.3.3 ТА1 нэгдсэн байгууламжийн шингэн хагалбарын санд хуримтлагдсан лаг шаврыг мэргэжлийн эрх бүхий байгууллагаар угааж цэвэршүүлэх

Газрын тосны цооног өрөмдлөг, сервис үйлчилгээ хийх үед хаягдал шингэн ихээр гардаг. Ингэж үүсгэсэн хаягдал усыг ТА-1 нэгдсэн байгууламжийн хагалбарын санд буулган хадгалсны улмаар хаягдлын сангийн доор тунадас, лаг шавар үүсдэг. Шингэн хагалбарын санд хуримтлагдсан лаг шаврыг цэвэршүүлэх, тос, усыг ялгах ажлыг 2025 онд “Эко Ургамал” ХХК-тай гэрээ байгуулан хийж гүйцэтгүүлж байна. 2025 оны 10 сарын байдлаар 1367 тн цэвэр тосыг шингэн хагалбарын сангаас ялган авсан байна.

Зураг № 20. Лаг шавар угаах төхөөрөмж

3.3.4 19 дүгээр Талбайн гэрээлэгч ангиудыг MNS5924:2015 стандартын дагуу нүхэн жорлон, ариун цэврийн байгууламжтай болгуулах.

Уг ажлын хүрээнд БХГ Тосон-Уул ХИХ талбайн нийт гэрээлэгч ангиудад хог хаягдлын тухай хууль, хөрс хамгаалах цөлжилтөөс сэргийлэх тухай хууль түүнд нийцүүлэн гаргасан стандарт хангасан ариун цэврийн байгууламжийг сайжруулах чиглэлээр дараах арга хэмжээг авч хэрэгжүүлсэн. Мөн Буйр нуур Мэнэнгийн талын сав газрын захиргаатай хамтран гэрээлэгч ангиудад “Ариун цэврийн байгууламжийн байгальд ээлтэй шийдэл” сэдвээр сургалт зохион байгуулсан. ХИХ талбайд үйл ажиллагаа явуулж гэрээлэгч ангиуд бүгд эко 00 болсон.

Зураг № 21. Ариун цэврийн байгууламжийн байгальд ээлтэй шийдэл

БХГЭРЭЭТ ХИХ ТАЛБАЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН – 2025

ИЛТГЭХ ХУУДАС

Тосон-Уул

2025.08.10

2025 оны 05 дугаар сарын 14-16-ны өдрүүдэд “Петро Чайна Дачин Тамсаг” ХХК-ийн ХИХ талбайн Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуй, байгаль орчны хэлтсийн дэд менежер Н.Банзрагчийг байлцуулан Буйр нуур-Мэнэнгийн талын сав газрын захиргааны Байгаль орчны хяналтын улсын байцаагч Э.Оюумаа нар хяналт шалгалтыг хийж гүйцэтгэж /Буйр нуур-мэнэнгийн сав газрын захиргааны №02 / дугаартай дутагдал арилуулах албан шаардлага өгсөн. Үүний дагуу гэрээлэгч компаниудад 2025 оны 05-р сарын 19 нд 25/43-25/47 дугаартай албан бичиг өгч 2025 оны 08-р сарын 06 нд хяналт шалгалт хийхэд дараах компаниуд нүхэн жорлонг Эко ОО болгон шинээр хийж засварлаж, хуучин ашиглаж байсан нүхэн жорлонг нурааж хэрэглэнээс хассан байв.

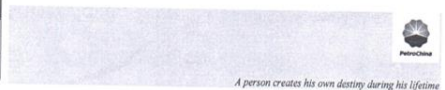
№	Гэрээлэгч компани	Гүйцэтгэл
1	Харуулын нуруу ХХК	Шинээр хийж гүйцэтгэсэн
2	Мэнэн их тал ХХК	Хуучин ОО засварлаж гүйцэтгэсэн
3	Си Вай Вай Ди ХХК	Шинээр хийж гүйцэтгэсэн
4	Бронз стронг ХХК	Шинээр хийж гүйцэтгэсэн
5	Эко Цикл ХХК	Шинээр хийж гүйцэтгэсэн

Илтгэх хуудас бичсэн:

ЭМААБО хэлтсийн химич:

Г. Сангуй

Э.Октябрь

ПЕТРОЧАЙНА ДАЧИН ТАМСАГ ХХК-ЫН АЖИЛЧДЫН ДЭЛХИЙН УСНЫ ӨДРИЙГ УТТАН
“АРИУН ЦЭВРИЙН БАЙГУУЛАМЖИЙН БАЙГАЛД ЭЭЛТЭЙ ШИЙДЭЛ”
СУРГАЛТАНД ХАМРАГДАГСДЫН БҮРТГЭЛИЙН МАЯГТ 2025 ОН

1. Огноо: 2025.08.08

2. Сургалтын утга: *Ажлаа үргэлжлүүлж байгаагаа мэдэгдэв.*

3. Сургалт явуулсан албан тушаалтан: *Байгаль орчны менежер: Г.Сангуй, Т.Вай...*

4. Сургалт явсан хэлтэс нэгж, анги, байгууллага:

№	Хэлтэс, анги, нэгжийн нэр:	Үйл ажиллагааны чиглэл:
1	"Ажлаа үргэлжлүүлж" ХХК	Дотоодын ажлаа
2	"Ажлаа үргэлжлүүлж" ХХК	Дотоодын ажлаа

5. Оролцогчдын бүртгэлийн хэсэг:

№	Оног нэр:	Албан тушаал	Гарын үсэг
1	Ажлаа үргэлжлүүлж	Ажлаа	<i>Ажлаа үргэлжлүүлж</i>
2	Ажлаа үргэлжлүүлж	Ажлаа	<i>Ажлаа үргэлжлүүлж</i>
3	Ажлаа үргэлжлүүлж	Ажлаа	<i>Ажлаа үргэлжлүүлж</i>
4	Ажлаа үргэлжлүүлж	Ажлаа	<i>Ажлаа үргэлжлүүлж</i>
5	Ажлаа үргэлжлүүлж	Ажлаа	<i>Ажлаа үргэлжлүүлж</i>
6	Ажлаа үргэлжлүүлж	Ажлаа	<i>Ажлаа үргэлжлүүлж</i>
7	Ажлаа үргэлжлүүлж	Ажлаа	<i>Ажлаа үргэлжлүүлж</i>
8	Ажлаа үргэлжлүүлж	Ажлаа	<i>Ажлаа үргэлжлүүлж</i>
9	Ажлаа үргэлжлүүлж	Ажлаа	<i>Ажлаа үргэлжлүүлж</i>
10	Ажлаа үргэлжлүүлж	Ажлаа	<i>Ажлаа үргэлжлүүлж</i>
11	Ажлаа үргэлжлүүлж	Ажлаа	<i>Ажлаа үргэлжлүүлж</i>
12	Ажлаа үргэлжлүүлж	Ажлаа	<i>Ажлаа үргэлжлүүлж</i>
13	Ажлаа үргэлжлүүлж	Ажлаа	<i>Ажлаа үргэлжлүүлж</i>
14	Ажлаа үргэлжлүүлж	Ажлаа	<i>Ажлаа үргэлжлүүлж</i>
15	Ажлаа үргэлжлүүлж	Ажлаа	<i>Ажлаа үргэлжлүүлж</i>
16	Ажлаа үргэлжлүүлж	Ажлаа	<i>Ажлаа үргэлжлүүлж</i>
17	Ажлаа үргэлжлүүлж	Ажлаа	<i>Ажлаа үргэлжлүүлж</i>
18	Ажлаа үргэлжлүүлж	Ажлаа	<i>Ажлаа үргэлжлүүлж</i>
19	Ажлаа үргэлжлүүлж	Ажлаа	<i>Ажлаа үргэлжлүүлж</i>

Зураг № 22. Гэрээлэгч ангиудад сургалт орсон бүртгэл

3.3.5 Нөхөн сэргээлт хийсэн өрмийн зүмнны талбайгаас хөрсний дээж авч шинжилгээнд өгөх.

Уг ажлыг мэргэжлийн эрх бүхий “Баялаг баян ундарга” ХХК-тай гэрээ байгуулан хийж гүйцэтгүүлсэн бөгөөд уг судалгааны ажлыг хийж гүйцэтгэхдээ MNS 3298-90 “Байгаль хамгаалал. Хөрс шинжилгээний дээж авахад тавигдах ерөнхий шаардлагууд” стандартын дагуу хөрсний дээж авч дээж авсан тухай акт үйлдсэн. Хөрсний дээжийг MNS 3298-90 стандартын дагуу техникийн нөхөн сэргээлт хийсэн өрмийн шингэн хаягдлын сангийн дөрвөн өнцөг болон төв цэгээс 50-60 см гүнээс авч сайтар хольж 1 кг багтаамжтай зориулалтын саванд савлан сан тус бүрээс 4 ширхэг хөрсний дээж авсан. Мөн ТА-1 нэгдсэн байгууламжийн нефт хадгалах танкны хажууд байрлах гүний цэгээс хөрсний дээж авсан. Нийт авсан дээжийн 1 хувийг “Петрочайна дачин тамсаг” ХХК-ийн ЭМААБО-ны хэлтэс нөөц дээжийн зориулалтаар хүлээж авав. Хөрсний дээж авах ажилд Дорнод аймгийн Байгаль орчны газрын мэргэжилтэн С.Урантогос, Матад сумын Буян-Өндөр багийн засаг дарга Б.Нарангэрэл, Тусгай хамгаалалттай газар нутгийн байгаль хамгаалагч Э.Өсөхбаяр нар хөндлөнгийн хяналт хийв.

Зураг № 23. Хөрсний дээж авах ажлын хөндлөнгийн хяналт

БХГЭРЭЭТ ХИХ ТАЛБАЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН – 2025

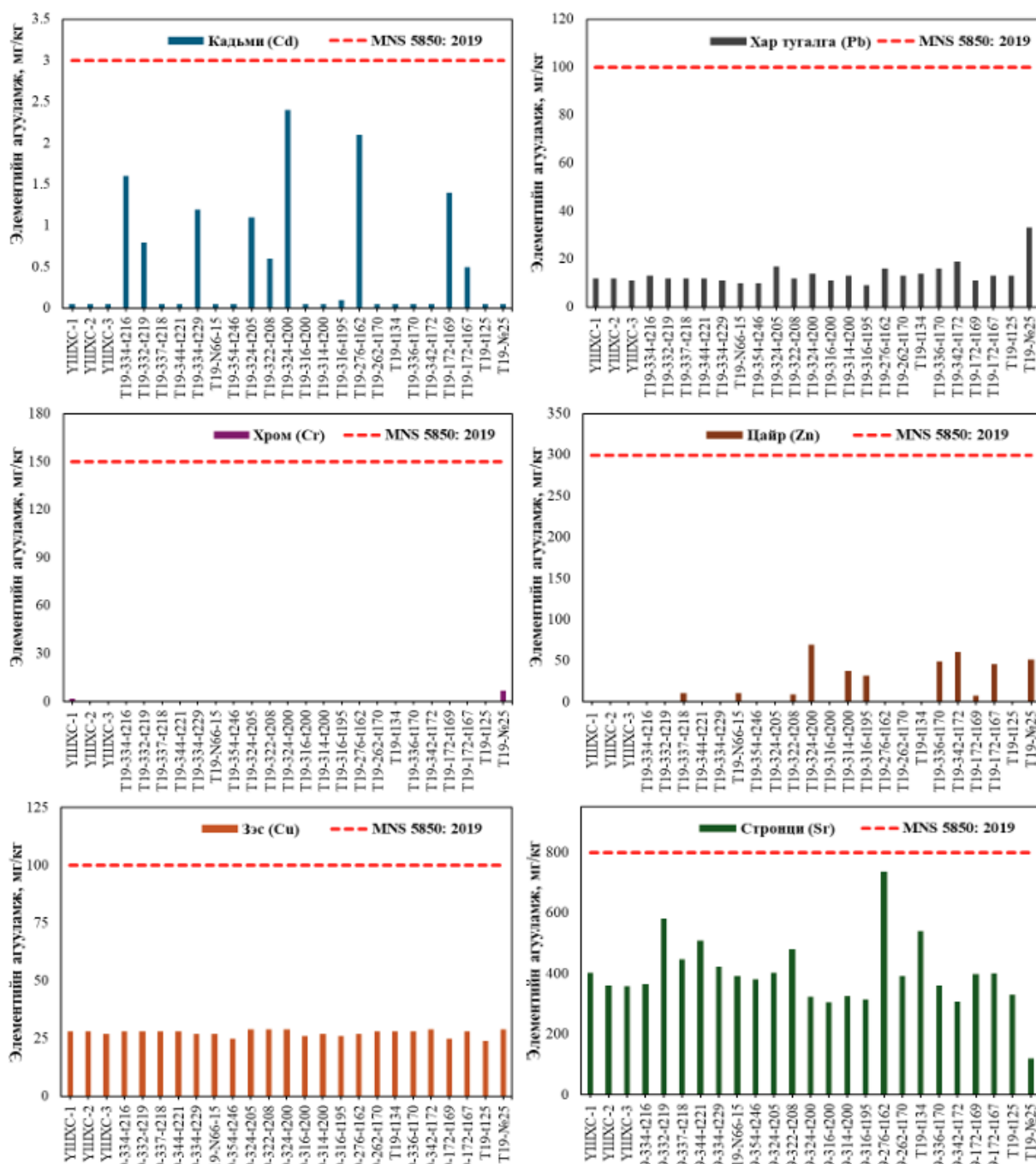

График № 2. Цооногийн орчимд нөхөн сэргээлт хийсэн газрын хүнд металлууд

Эрдэс тос буюу хөрсөнд агуулагдах нефтийн хэмжээ 0.05-0.82 гр/кг, сульфат 5-62 мг/кг байгаа нь хөрс органик болон хүхрийн хүчлийн үлдэгдлээр бохирдоогүй байгааг харуулж байна. Байгаль орчин хэмжил зүйн төв лабораториор тодорхойлуулсан бүх цооногийн орчимд нөхөн сэргээлт хийсэн газарт Кадмий (Cd), Хар тугалга (Pb), Мөнгөн ус (Hg), Хром (Cr), Цайр (Zn), Зэс (Cu), Стронций (Sr) зэрэг хүнд металлууд зөвшөөрөгдөх хэмжээнээс бүгд “бага” хэвийн байна. Өөрөөр хэлбэл хөрсөнд хүнд металлын бохирдол байхгүй байна.

3.3.6 Ашиглахгүй болсон технологийн замын хөрсийг хаглаж сийрүүлэх

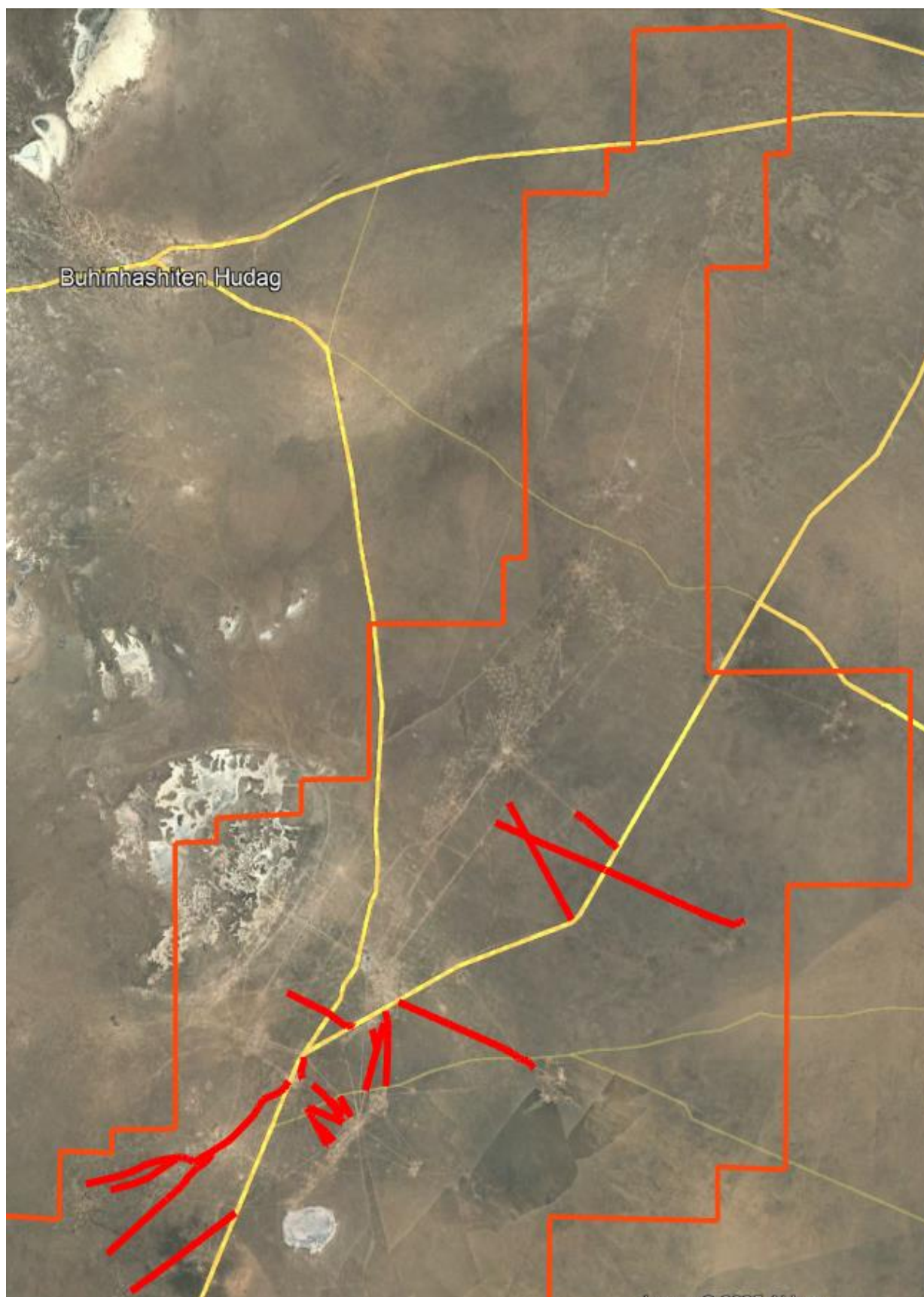
Тосон-Уул ХИХ талбайн хуучин зам, эвдэрсэн, ашиглагдахгүй болсон 30 га талбайг хагалж сийрүүлэхээр “Дорнод Теленет Сүлжээ” ХХК-тай гэрээ байгуулан уг ажлыг хийж гүйцэтгүүлсэн. Уг ажлын хүрээнд Тосон Уул ХИХ талбайн эвдэрсэн хуучин 57 км шороон замыг хагалж сийрүүлсэн.

Зураг № 24. Зам хагалахаас өмнө

Зураг № 25. Зам хагаласны дараа

Зураг № 26. 2025 онд хагалсан зам

3.4 УРГАМЛЫН АЙМАГТ УЧРУУЛЖ БОЛЗОШГҮЙ СӨРӨГ НӨЛӨӨЛӨЛ

3.4.1 Хээрийн түймрээс урьдчилан сэргийлэх, түүний хор уршгийн талаар сургалт зохион байгуулах

Тал хээрийн түймрээс урьдчилан сэргийлэхээр бэлэн байдлыг ханган гал түймэр унтраах тоноглолыг захиалан авч бэлэн байдлыг хангаж ажилласан. 2025 онд БХГ-т талбай болоод түүний орчны бүсэд гарсан 4 тал хээрийн түймрийг үйлдвэрлэлийн баазын зүгээс унтраан амьтан ургамлыг хамгаалан ажилласан байна. БХГ-т талбайд ажиллаж буй нийт ажилчдад хээрийн түймрээс урьдчилан сэргийлэх сургалтыг Дорнод аймгийн онцгой байдлын газартай хамтран зохион байгуулж ажилласан. Мөн “Петрочайна Дачин Тамсаг” ХХК эерэг дурсамж бүтээнэ пейж хуудас дээр гал түймрийн тухай видео контентыг тогтмол хийж ажилласан.

Зураг № 27. Хээрийн түймэр унтрааж буй нь

*Зураг № 28. Объектын болон тал хээрийн түймрээс урьдчилан сэргийлэх
сургалтанд хамрагдаж буй ажилчид*

3.4.2 Тэрбум мод хөтөлбөрийн хүрээнд мод тарих ажлыг төлөвлөн зохион байгуулах.

Тэрбум мод үндэсний хөтөлбөрийн хүрээнд гэрээт талбайн түр суурингуудын ногоон байгууламжийг нэмэгдүүлэн моджуулах ажлын хүрээнд “Байгалиа дээдэлье” ХХК-тай гэрээ байгуулан Дорнод аймгийн Дорнод аймгийн Байгаль орчны газарт Жигд 5000, Гүйлс 4800, Шар хуайс 1100, Мөнгөлөг улиас 100 ширхэг нийт 11000 хүлээлгэн өгсөн бол БХГ-т Тосон Уул ХИХ талбайн хээрийн түр сууринд 4050 ширхэг нийт 15050 мод тариад байна.

Зураг № 29. Мод тарихаас өмнө болон дараа

Зураг № 30. Модны ургалт 2025.09.29

МОДНЫ СУУЛГАЦ ХҮЛЭЭЛГЭН ӨГСӨН АКТ

Чойбалсан хот 2025 оны 06-р сарын 09

Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн санаачилсан “ТЭРБУМ МОД” үндэсний хөдөлгөөний хүрээнд “Петрочайна Дачин Тамсаг” ХХК-ийн зүгээс 11,000 модны суулгацыг нийгмийн хариуцлага болон орон нутгийн хамтын ажиллагааны ажлын хүрээнд Дорнод аймгийн Байгаль орчны газарт хүлээлгэн өгч байна.

№	Суулгацын нэр төрөл	Тоо хэмжээ	Суулгацын нас	Суулгацын өндөр
1	Жигд	5 000	2 нас	60-70 см
2	Гүйлс	4800	2 нас	70-80 см
3	Шар хуайс	1100	4 нас	1,5 м
4	Мөнгөлөг улиас	100	3 нас	1,2-1,8 м

Хүлээлгэн өгсөн:
“Петрочайна Дачин Тамсаг” ХХК-ийг төлөөлж:
ЭМААБО хэлтсийн захирал:

/LI ZHONG HUA/

ЭМААБО хэлтсийн дэд захирал:

/У.Начин/

БХГ Тосон-Уул XIX талбайн дэд захирал:

/Х.Өлзийбаяр/

Хүлээн авсан:
Дорнод аймгийн Байгаль орчны газрыг төлөөлж.
Дарга:

/А.Гантулга/

Ойн албаны дарга:

/Л.Уранчимэг/

Ойжуулалт ногоон байгууламжийн мэдээллийн сан хариуцсан мэргэжилтэн.

/Э.Мөнгөлжин/

Зураг № 31. Мод хүлээлгэж өгсөн акт

3.5 АМЬТНЫ АЙМАГТ УЧРУУЛАХ СӨРӨГ НӨЛӨӨЛӨЛ

3.5.1 Хууль бусаар ан агнах, ургамал түүх тэдгээрийг тээвэрлэх ашиглахыг хориглох тухай Монгол улсын холбогдох хууль дүрмийн талаар сургалт зохион байгуулах

Тосон-Уул XIX талбайн нийт ажилчдад болон гэрээлэгч ангиудад хууль бусаар ан агнах, ургамал түүх тэдгээрийг тээвэрлэх ашиглахыг хориглох тухай сургалт зохион байгуулсан.

ПЕТРОЧАЙНА ДАЧИН ТАМСАГ ХХК-ЫН АЖИЛЧДЫН
СУРГАЛТАНД ХАМНАЛДСЫН БҮРТГЭЛИЙН МАЛГАТ 2025 ОН

1. Огноо: 2025.01.15
2. Сургалтын утга: Байгалийн орчны сургалт
3. Сургалт явуулсан албан тушаалтны: БУГ-ны захирал / Г.Бат-Д.Салгудай

№	Сургалтын нэр:	Сургалт явуулсан албан тушаалтны гарын үсэг:
1	Хууль бусаар ан агнах	
2	Ургамал түүх тэдгээрийг тээвэрлэх	
3	Хууль бусаар ан агнах	
4	Хууль бусаар ан агнах	
5		
6		

№	Хэлтэж, нэгж, ангины нэр:
1	Хууль бусаар ан агнах
2	Ургамал түүх тэдгээрийг тээвэрлэх
3	Хууль бусаар ан агнах
4	
5	

№	Огноо нэр:	Ангилал нэр:	Гарын үсэг:
1	Ажлын үнэмлэх	Ажлын үнэмлэх	Ажлын үнэмлэх
2	Ажлын үнэмлэх	Ажлын үнэмлэх	Ажлын үнэмлэх
3	Ажлын үнэмлэх	Ажлын үнэмлэх	Ажлын үнэмлэх
4	Ажлын үнэмлэх	Ажлын үнэмлэх	Ажлын үнэмлэх
5	Ажлын үнэмлэх	Ажлын үнэмлэх	Ажлын үнэмлэх
6	Ажлын үнэмлэх	Ажлын үнэмлэх	Ажлын үнэмлэх
7	Ажлын үнэмлэх	Ажлын үнэмлэх	Ажлын үнэмлэх
8	Ажлын үнэмлэх	Ажлын үнэмлэх	Ажлын үнэмлэх
9	Ажлын үнэмлэх	Ажлын үнэмлэх	Ажлын үнэмлэх
10	Ажлын үнэмлэх	Ажлын үнэмлэх	Ажлын үнэмлэх

Зураг № 32. Сургалтанд сууж буй ажилчид

3.5.2 Газрын тос олборлох төслийг цахилгаанаар хангадаг түгээх шугамын хүчдэл хуваарилах зангилаанд хэт авианы шувуу үргээгч байршуулах.

2025 онд БХГ XIX талбайн цахилгаан дамжуулах шугамын хүчдэл хуваарилах зангилаанд хэт авианы шувуу үргээгч 118 ш байршуулсан.

Зураг № 33. Хэт авианы шувуу үргээгч суурьлуулж буй нь

**БХГЭРЭЭТ XIX ТАЛБАЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН
ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН – 2025**

2025, 2026, 2027 онд гэрэл ойлгогч шувуу үргээгч болон цахилгаан тусгаарлагч суурилуулах төлөвлөгөө.

Хүснэгт 10. Шувуу үргээгч болон цахилгаан тусгаарлагч суурилуулах төлөвлөгөө.

№	Байрлал	Гэрэл ойлгогч шувуу үргээгч	Цахилгаан тусгаарлагч
1	110Кв-ын шугам	500	
2	Та 2-р шугам	200	
3	1-р шугам	200	50
4	2-р шугам	200	50
5	3-р шугам	300	70
6	4-р шугам	300	30
7	5-р шугам	200	
8	Урьд салбар шугам	100	
9	зүүн салбар шугам	50	
10	Хойд 1-р шугам	150	40
11	Хойд 2-р шугам	200	60
12	Хойд 3-р шугам	50	10
13	Хойд 4-р шугам	150	40

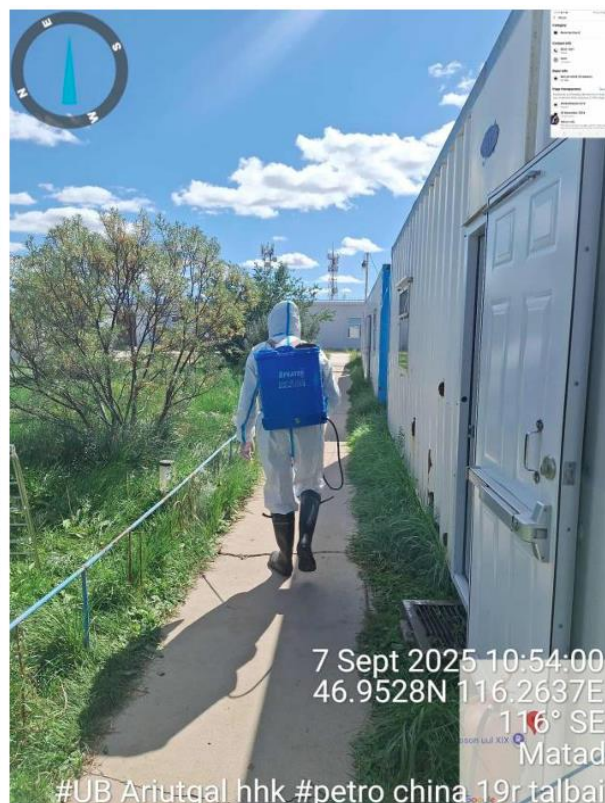
3.5.3 БХГ-т талбайн хээрийн түр суурин болоод ахуйн бохирын цэг, хатуу хог хаягдлын цэгт хортон шавьж мэрэгч амьтан үржих, халдварт өвчин гарахаас урьдчилан сэргийлэх үүднээс шавжгүйтгэлийг хийх.

Ариутгал халдваргүйтгэл, шавжгүйтгэлийг мэргэжлийн эрх бүхий “Улаанбаатар ариутгал” ХХК-тай гэрээ байгуулан гүйцэтгүүлсэн бөгөөд уг ажлыг үйлдвэрлэлийн баазад 2025 оны 06 дугаар сарын 20, 21, 22, 23, 24-ны өдрүүдэд, намрын ажлуудыг 2025 оны 09 дүгээр сарын 06, 07, 08, 09, 10-ны өдрүүдэд хийж гүйцэтгэсэн.

БОАЖ-ын Сайд, ХХААХҮ Сайд, ЭМ –ийн Сайдын 2025 оны 02 дугаар сарын 12-ны өдрийн А/73, А/44, А/42 дугаар хамтарсан тушаалын 4 дүгээр хавсралтаар батлагдсан Монгол Улсад 2025 онд ахуйн хортон шавж, мэрэгч устгал болон ариутгал халдваргүйтгэлийн зориулалтаар ашиглаж болох бодисын жагсаалтанд орсон чанартай бодис ашиглан Улаанбаатар ариутгал ХХК-ийн эрүүл ахуйч Н.Аззаяагаар ахлуулсан, Ариутгагч Г.Тамир, Э.Өргил, М.Нурболат, Э.Мэргэнбаатар нарын бүрэлдэхүүнтэйгээр гүйцэтгэв.

БХГ Тосон-Уул XIX талбайн ЭМААБО-ны хэлтсийн менежер, Байгаль орчны ажилтан нар ажлын гүйцэтгэлд хяналт тавьж ажилласан.

**БХГЭРЭЭТ ХИХ ТАЛБАЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН
ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН – 2025**

Зураг № 34. Ариутгал, халдваргүйжүүлэлт хийж буй нь

Зураг № 35. Ариутгал, халдваргүйжүүлэлт хийж буй нь

ДӨРӨВ. НӨХӨН СЭРГЭЭЛТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТ

Хүснэгт 11. Нөхөн сэргээлтийн төлөвлөгөө

№	Нөхөн сэргээлтийн зорилт	Нөхөн сэргээлтийн арга хэмжээ	Хэмжих нэгж	Тоо хэмжээ	Хэрэгжилт
1	Техникийн нөхөн сэргээлт	Үйлдвэрлэлийн шингэн хаягдлын санд техникийн нөхөн сэргээлт хийх	Ширхэг	3	2025 оны БОМТ-нд тусгагдсан 3 үйлдвэрлэлийн шингэн хаягдлын сангийн техникийн нөхөн сэргээлтийн ажлыг мэргэжлийн эрх бүхий “Люкс даймонд” ХХК-аар гүйцэтгэв.
2	Биологийн нөхөн сэргээлт	Эвдэрсэн газарт биологийн нөхөн сэргээлт хийх	га	5	“Итгэлт төгөл” ХХК-тай гэрээ байгуулан хийж гүйцэтгүүлээ.
		“Тэрбум мод” төслийн хүрээнд мод суулгах	Ширхэг	800	

4.1 ТЕХНИКИЙН НӨХӨН СЭРГЭЭЛТ

4.1.1 Үйлдвэрлэлийн шингэн хаягдлын санд техникийн нөхөн сэргээлт хийх

БХГ-т Тосон Уул XIX талбайн 2025 оны БОМТ-нд 3 үйлдвэрлэлийн шингэн хаягдлын санд техникийн нөхөн сэргээлт хийхээр тусгагдсаны дагуу “Люкс даймонд” ХХК-тай гэрээ байгуулан техникийн нөхөн сэргээлтийн ажлыг хийж гүйцэтгүүлсэн. Дорнод аймгийн Байгаль орчны газрын мэргэжилтэн С.Урантогос, Матад сумын Буян-Өндөр багийн засаг дарга Б.Нарангэрэл, Тусгай хамгаалалттай газар нутгийн байгаль хамгаалагч Э.Өсөхбаяр нар нөхөн сэргээлтийн ажлын гүйцэтгэлийг шалгаж танилцсан. Техникийн нөхөн сэргээлтийн ажлыг гүйцэтгэхдээ “Эвдэрсэн газрын нөхөн сэргээлт” MNS 5914:2008, “Уул уурхайн үйлдвэрлэлийн үйл ажиллагаагаар эвдэрсэн газрын ангилал” MNS 5915:2008, “Газар шорооны ажлын үед үржил шимт хөрс хуулалт, хадгалалт” MNS 5916:2008, “ Уул уурхайн үйл ажиллагаагаар эвдэрсэн газрын нөхөн сэргээлт” MNS

5917:2008, “Газрын тосны хайгуул, олборлолт, ашиглалтын үйл ажиллагаанаас эвдэрсэн газрын нөхөн сэргээлт техникийн шаардлага” MNS 6200:2010 стандартуудын дагуу мөн БОНХАЖ-ын Сайдын 2015 оны А-138 дугаар тушаалаар батлагдсан “Уул уурхайн үйл ажиллагааны улмаас эвдрэлд орсон газарт техникийн болон биологийн нөхөн сэргээлт хийх аргачлал”-ыг удирдлага болгон ажилласан.

Зураг № 36. Техникийн нөхөн сэргээлтийн ажлын явц

Зураг № 37. ҮШХС-1-2025 сангийн нөхөн сэргээлтийн ажил

Зураг № 38. ҮШХС-2-2025 сангийн нөхөн сэргээлтийн ажил

Зураг № 39. ҮШХС-3-2025 сангийн нөхөн сэргээлтийн ажил

Зураг № 40. Техникийн нөхөн сэргээлт хийхийн өмнө ба дараа

*Зураг № 41. Байгаль орчны газрын мэргэжилтэн техникийн нөхөн сэргээлт хийсэн
талбайтай танилцаж буй нь*

4.2 БИОЛОГИЙН НӨХӨН СЭРГЭЭЛТ

4.2.1 Эвдэрсэн газарт биологийн нөхөн сэргээлт хийх

БХГ-т Тосон Уул ХИХ талбайн 2025 оны БОМТ-нд 5 га талбайд биологийн нөхөн сэргээлт хийхээр төлөвлөсний дагуу мэргэжлийн эрх бүхий “Итгэлт төгөл” ХХК-тай гэрээ байгуулан шугам хоолой суурилуулсан 2,5 га, ашиглагдахгүй болсон 2,5 га зам дээр биологийн нөхөн сэргээлтийн ажлыг хийж гүйцэтгүүлсэн. “Эвдэрсэн газрыг ургамалжуулах. Техникийн ерөнхий шаардлага” MNS 5918:2008, стандартыг удирдлага болгон ажилласан байна.

Зураг № 42. Биологийн нөхөн сэргээлт хийсэн зам өмнө ба дараа

Зураг № 43. Биологийн нөхөн сэргээлт хийсэн шугам хоолой өмнө ба дараа

4.2.2 Нөхөн сэргээлт хийсэн талбайд мод суулгах “Тэрбум мод” төслийн хүрээнд

Өмнө нь үйлдвэрлэлийн шингэн хаягдлын сан байсан талбайд 800 ш улиас мод шилжүүлэн суулгах ажлыг мэргэжлийн эрх бүхий “Итгэлт төгөл” ХХК-тай гэрээ байгуулан 2025 оны 10-р сард хийж гүйцэтгүүлсэн. Нөхөн сэргээлтийн ажлыг хийж гүйцэтгэхдээ “Эвдэрсэн газрын ургамалжуулах. Техникийн ерөнхий шаардлага” MNS 5918:2008, “Улиасны суулгац. Ерөнхий шаардлага” MNS 6257:2011, “Суулгацын нүх бэлтгэх, суулгах. Ерөнхий шаардлага” MNS6258-1:2011, “Мод, сөөгний суулгац арчлах” MNS 6258 2:2011 стандартуудыг удирдлага болгон ажилласан байна.

Зураг № 44. Улиас мод суулгаж буй нь

**ТАВ. БИОЛОГИЙН ОЛОН ЯНЗ БАЙДЛЫГ ДҮЙЦҮҮЛЭН ХАМГААЛАХ АРГА
ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТ**

Манай компанийн Тосон Уул XIX талбайн байгаль орчны дүйцүүлэн хамгааллын 2017-2021 оны төлөвлөгөөний хугацаа тул 2023-2027 онд дүйцүүлэн хамгаалах төлөвлөгөөг боловсруулах, суурь судалгааны ажлыг мэргэжлийн эрх бүхий байгууллага болох “ЕАСС” ХХК-тай гэрээ байгуулан гүйцэтгүүлж ажилласан. Уг судалгаагаар БХГэрээт Тосон Уул XIX талбайн орчим тэмдэглэгдсэн ургамал, амьтны зүйлээс экосистемийн хамгийн гол тулгуур зүйл болох боломжтой зүйлүүдийг аргачлал, шалгуурын дагуу сонгоход дараах 4 зүйл амьтан 4 зүйл ургамал сонгогдсон.

Дүйцүүлэн хамгаалах шаардлагатай газрын хэмжээ, байршил сонголт:

Төслийн нөлөөлөлд өртөх газрын хэмжээг тогтоосны дараагаар төслийн нөлөөллийг дүйцүүлэн хамгаалах шаардлагатай газрын хэмжээг тогтооно. Дүйцүүлэн хамгаалах шаардлагатай газрын хэмжээг тогтооход дараах хүчин зүйлүүдийг харгалзан үзнэ. Үүнд: 1) Экосистемийн ховор байдал 2) Амьдрах орчны төрөл 3) Экологийн эрүүл байдал 4) Ландшафтын байршил 5) Нөлөөллийн хугацаа

Дорнод аймгийн Халхгол, Матад сумдын нутаг дэвсгэрт “Петрочайна Дачин Тамсаг” ХХК-ний хэрэгжүүлж буй газрын тос олборлох бүтээгдэхүүн хуваах гэрээт Тосон – Уул XIX талбайн биологийн олон янз байдлыг дүйцүүлэн хамгаалах боломжит газрыг (талбайг) сонгохдоо монгол орны хэмжээнд тооцсон “тунадас, температурын потенциал утга (Q)”-ын шугаман бус загварчлалыг суурь болгож ашигласан. Тунадас, температурын потенциал утга (Q) нь тухайн газрын байгалийн бүс бүслүүрийн төлөв байдал, шилжилт хөдөлгөөнийг илэрхийлэх суурь нөхцөлийг тодорхойлдог. Өөрөөр хэлбэл тухайн газарт ургамал ургахад зайлшгүй шаардлагатай боломжит тунадас, ургамал ургах үеийн дундаж температурын харилцан хамаарлыг илэрхийлсэн тоон утга юм. Энэхүү тоон утгын загварчлалыг монгол орны хэмжээнд хийхдээ дэлхийн болон монгол улсын цаг уурын байгууллагаас эмхэтгэн гаргадаг олон жилийн цаг уур, уур амьсгалын болон хиймэл дагуулын анхдагч мэдээ мэдээллийг тоон статистикийн ба орон зайн өгөгдлийн шинжилгээний өндөр төвшинд боловсруулан хийж гүйцэтгэсэн байна. Ингээд дээр дурдсан үндсэн болон нэмэлт шалгууруудыг хэрхэн зурагласныг доор дэлгэрэнгүй орууллаа.

Үндсэн зургуудаас давхцуулж гаргасан дүйцүүлэн хамгаалахад тохиромжтой байдлын зургаас хамгийн тохиромжтой талбайг оновчтой сонгох нэмэлт шалгуур тогтоохын тулд төслийн талбай, дэд бүтэц, хөл хөдөлгөөн ихтэй орон нутгийн болон ачаа

орчныг төлөөлөн илтгэж чадах эсвэл нэн ховор, ховор, түлхүүр, шүхэр амьтан ургамлын зүйл, бүлгэмдлийг сонгон тэдгээрт чиглэсэн хамгааллын арга хэмжээг хэрэгжүүлдэг. Амьтан ургамлын хэдэн зүйлийг анхааран хамгаалах талаар тодорхой тоо тогтоох боломжгүй ч байгаль хамгааллын практикт тухайн газар нутгийн экосистемийн төлөөлөл болох 8 хүртэлх тооны биологийн олон янз байдлыг сонгох нь зохимжтой байдаг. “Петрочайна Дачин тамсаг” ХХК-ийн газрын тос олборлох Тосон уул XIX талбай орчим, дүйцүүлэн хамгаалал хэрэгжүүлэхээр сонгосон талбайд 2022 оны долоодугаар сард хийсэн биологийн олон янз байдлын суурь судалгаанд үндэслэн хамгаалах биологийн олон янз байдлыг төлөөлөл болгон сонгосон. Экосистемийн төлөөлөл болгон биологийн олон янз байдлыг сонгохдоо экологийн чухал хүчин зүйлийн шалгуур үзүүлэлтийг баримталсан. Үүнд

1. Хэмжээ: Экосистемд эзлэх хувь, зүйлийн тоо толгой, Популяцийн сүргийн бүтэц
2. Нөхцөл: Шүхэр ба Түлхүүр зүйл, харилцан үйлчлэлд ордог зүйлүүд, бүлгэмдлийн бүтэц, махчлал ба шимэгчлэл
3. Ландшафт-ын хүчин зүйл: Бүлгэмдлүүд болон экосистемүүд хоорондоо холбогдох байдал

Цагаан зээр: Цагаан зээр тухайн экосистемийн идэш тэжээлийн гинжин хэлхээнд чухал үүрэг гүйцэтгэдэг. Зээр нь өргөн уудам орон зайг хамран тархдаг учир хээрийн экосистемийн шүхэр зүйл юм. Зээрийн сэг зэм, хоргол нь газарт шингэж задран байгалийн бордоо болж өвс ургамал ургахад таатай нөлөө үзүүлдэг. Цагаан зээрийн хурц туруу нь хөрсөн дээрх өнгөрсөн жилийн хагд өвсийг бутлан шим тэжээлийн эргэлтэд оруулж, нялх ургамлын нарны хангамжийг нэмэгдүүлдэг

Дагуур огдой: Хээрийн экосистемд огдойн нөлөө асар их ялангуяа өвлийн улиралд идэж тэжээлийн хэлхээнд томоохон үүрэг гүйцэтгэдэг. Дагуур огдой орчны өөрчлөлтөд мэдрэмтгий тул биологийн олон янз байдлын өөрчлөлтийг түүний тархац, элбэгшлээр хянаж болно. Дагуур огдой хээрийн экосистем хэвийн тогтвортой байгаа үед өсөж үрждэг.

Дорнодын мэлхий: Дорнодын мэлхий нь хур тунадас элбэг жил хялганат хээрт байршин амьдардаг онцлогтой бөгөөд уур амьсгалын өөрчлөлтөөс шалтгаалан тоо толгой ховордож байгаа. Монгол улсын улаан ном (2013)-нд орсон. Дэлхийн тархцын захын цэг тул онцгой анхаарах шаардлагатай.

Шилийн сар: Шилийн сар гүеэгээ өдөрт нэг удаа дүүргэдэг. Нэг удаа 5-9 цайвар үлийч барьдаг бөгөөд 4 ангаахайтай нэг шилийн сар өдөрт 20-30 цайвар үлийчийг

БХГЭРЭЭТ ХИХ ТАЛБАЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН – 2025

устгадгийг судлан тогтоосон байдаг. Шилийн сарыг хамгаалснаар үлийн цагаан оготны тархалтыг хязгаарлах үндэс бүрдэнэ.

Хүснэгт 12. Аюул заналыг эрэмбэлсэн

ДХ зүйлүүд	Аюул занал/шалтгаан	Ноцтой байдал	Хамрах хүрээ	Нөхөн сэргээгдэхгүй байдал	Нийлбэр үнэлгээ
Цагаан зээр	Хээрийн түймэр	Маш их	Их	дунд	Их
	Тоо толгойн хомсдол /Хууль бус агнуур/	Маш их	Их	Их	Их
	Амьдрах орчны доройтол	Маш их	Их	Дунд	Их
	Нүүдэл шилжилт хөдөлгөөний хязгаарлалт	Их	Их	Их	Их
Хялгана	Хээрийн түймэр	Маш их	Их	Бага	Их
	Ургах орчны доройтол/Малын тоо өсөх/	Их	Дунд	Бага	Дунд
Дагуур огдой	Хээрийн түймэр	Маш их	Их	Дунд	Их
	Амьдрах орчны доройтол	Маш их	Их	Их	Их
Дэрэвгэр жэрэвгэрүү, Урал чихэр, Дэрст хотгор	Хээрийн түймэр	Маш их	Их	Их	Их
	Ургах орчны доройтол	Их	Бага	дунд	Дунд
Дэрст хотгор	Нөөцийн хомсдол/	Их	бага	дунд	Дунд
Шилийн сар	-	-	-	-	-
Тулгамдаж буй асуудлын өнөөгийн үнэлгээ					Их

Хялганат хээр: Хялгана

буюу хялганат хээр нь дэлхийн хэмжээнд нэн чухал экосистемд тооцогддог бөгөөд дэлхийн хэмжээнд маш бага хамгаалагдсан хот суурин, үйлдвэр, тарайлангийн зориулалтаар хамгийн их ашиглагдсан хэдий ч биологийн олон янз байдал, экосистемд үзүүлэх нөлөөллөө одоо болтол хадгалсаар ирсэн маш нарийн цогц тогтолцооны нэг хэсэг юм. Мөн хялганат хээр нь дорнод монголын тал

хээрийн бүсийн хөхтөн амьтны гол төлөөлөгч болох Цагаан зээрийн үржиж төллөдөг тархац нутгийн нэг хэсэн хувьд цагаан зээрийн амьдрах орчныг хамгаалах, өнөөгийн нөхцөл байдлыг нь хадгалах, байгалийн дахин давтагдаагүй байдлыг алдагдуулахгүйн тулд тус амьдрах орчныг сонгосон.

Дэрст хотос хотгор: Хээрт маш бага талбайд тохиолдох хэдий ч хээрийн экосистем үзүүлэх нөлөө нь асар их юм. Тэр дундаа биологийн олон янз байдлын амьдрах орчны хувьд маш чухал орчныг бүрдүүлдэг учир жижиг мэрэгч болох туулай, огдой гэх мэт жижиг махчид хярс, үнэг зэрэг амьтадын хувьд гол амьдрах орчин болохоос гадна олон ховор, нэн ховор ургамлын ургах орчин болдгоороо маш чухал юм. Иймээс хээрийн жижиг амьтадын амьдрах орчныг хамгаалах, өнөөгийн нөхцөл байдлыг нь хадгалах, хамгаалах үүднээс Дэрст хотгорыг сонгон авсан.

Дэрэвгэр Жиргэрүү: Эмийн гоц ашигт ургамал бөгөөд сүүлийн жилүүдэд үйлдвэр болон ахуй зориулалтаар маш их хэмжээгээр түүж ашигласнаас болж нөөц, тархац нь маш ихээр багассан Байгалийн ургамлын тухай хууль (1995), Монголын улсын Улаан ном (2013) –д ховор статусаар бүртгэгдсэн. Уг ургамлын төрөл зүйлийг хамгаалснаар ургах

орчин болсон хээрийн экосистем хамгаалагдах учир *Saposhnikovia divaricata* (Turcz.) Schischk.- дэрэвгэр Жиргэрүүг сонгон авсан.

Урал Чихэр өвс: Эмийн чухал ашигт ургамал бөгөөд ахуй зориулалтаар маш их хэмжээгээр түүж ашигласнаас болж нөөц, тархац нь маш ихээр хомсодсон учир Байгалийн ургамлын тухай хууль (1995), ховор статусаар бүртгэсэн. Уг ургамлын төрөл зүйлийг хамгаалснаар ургах орчин болсон хээрийн экосистем хамгаалагдах учир *Glycyrrhiza uralensis* Fisch. - Урал Чихэр өвсийг сонгон авсан.

Хүснэгт 13. Аюул заналын үнэлгээ

Хамгаалах үнэт зүйлс	Дагуур огдой	Шилийн сар	Дорнын малхий	Цагаанзэр	Хялгана	Ураалчихэр өвс	Дэрэвгэр жиргүү	Дэрст хотос	Аюул заналын үнэлгээний дүгнэлт
Аюул занал									
Нүүдэл шилжилт хөдөлгөөнийг хязгаарлах	Дунд	бага	бага	Маш их					Дунд
Тоо толгойн хомсдох	Дунд	Их	Бага	бага					ИХ
Амьдрах орчны доройтол	Маш их	Дунд	Маш их	Маш их					Маш их
Идэш тэжээлийн хомсдол	Дунд	Дунд	дунд	Маш их					Дунд
Ургах орчны доройтол	Маш их	Бага	Дунд	Маш их	Дунд	Дунд	Дунд	Дунд	Их
Нөөцийн хомсдол					Дунд	Бага	Дунд	Бага	Их
Зүйлийн аюул заналын үнэлгээ	Их	Дунд	Дунд	Маш их	Дунд	Дундаас бага	Дунд	Дундаас бага	Их

Дүйцүүлэн хамгааллын төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэхээр сонгосон талбайд хээрийг төлөөлж чадах биологийн олон янз байдал тус бүр тулгарч буй аюул заналыг үнэлэхэд нийлбэр үнэлгээ “ИХ” гэсэн үзүүлэлттэй гарсан. Шилийн сард үзүүлэх аюул занал нийлбэр үнэлгээгээр бага гэж үнэлэгдсэн байна. Шилийн сарын хувьд үнэлгээнд хамруулсан аюул заналуудад бага өртдөг. Дорнод монголын хээрийн биологийн олон янз байдалд хамгийн их аюул занал учруулж байдаг эрсдэл хээрийн түймэр, ган зуд, ургах орчны доройтол байна. Эрээний тал, Мэнэнгийн цагаан хоолой орчим хээрийн түймэр биологийн олон янз байдалд хамгийн их дарамт үзүүлдэг. Цаашид хээрийн түймрийн эрсдэлийг буруулахад чиглэсэн хамгааллын арга хэмжээг хэрэгжүүлэх шаардлагатай. Төлөөлөл болгон сонгосон зүйлүүдэд дарамт учруулж буй аюул заналыг эрэмбэлэн авч үзвэл Цагаан зэр, Хялгана, Дагуур огдой гэсэн гурван зүйлүүдэд амьдрах орчны доройтол, хээрийн түймэр, хууль бус агнуураас шалтгаалсан ноцтой байдал үүсгэж буйг харуулж байна. Дүйцүүлэн хамгаалах арга хэмжээг дээрх зүйлүүд рүү илүү чиглүүлэх шаардлагатай.

Дүйцүүлэн хамгаалах төлөвлөгөө:

“Петрочайна Дачин тамсаг” ХХК-ний бүтээгдэхүүн хуваах гэрээт газрын тосны ашиглалтын ХИХ болон ХХІ талбайд БОЯБ амьдрах орчин, экосистемийг алдагдалгүй, тогтвортой хадгалах, сайжруулах үйл ажиллагааны төлөвлөгөө боловсруулахад гол зорилго оршино. Дээрх зорилгод хүрэхийн тулд дараах долоон арга хэмжээг хэрэгжүүлэхээр төлөвлөсөн. Үүнд:

ДХ арга хэмжээ 1:Төслөөс байгаль орчинд нөлөөлөх сөрөг нөлөөллийг бууруулах.

ДХ арга хэмжээ 2:Хяналт шалгалтын сүлжээ байгуулах, орон нутгийн удирдах байгууллага болон төсөл хэрэгжүүлэгч хоорондын харилцаа холбоог сайжруулах

ДХ арга хэмжээ 3:Бэлчээрийн менежментийг сайжруулах арга хэмжээ

ДХ арга хэмжээ 4:Био техникийн арга хэмжээ хэрэгжүүлэх

ДХ арга хэмжээ 5:Сургалт сурталчилгааны явуулах замаар иргэдийн экологийн боловсролын түвшинг дээшлүүлэх

ДХ арга хэмжээ 6:Судалгааны ажил эрчимжүүлэх, мониторингийн арга хэмжээ хэрэгжүүлэх

ДХ арга хэмжээ 7:Сум орон нутгийн мал эмнэлгийн чадавхыг сайжруулах дэмжлэг үзүүлэх “Петрочайна Дачин тамсаг” ХХК-ийн 2023 - 2027 онд хэрэгжүүлэх “Дүйцүүлэн хамгаалах төлөвлөгөө”-г Байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын үнэлгээний тухай хуулийн 8.4.6 болон 9.6 дугаар заалтууд, Засгийн газрын 2013 оны 11 дүгээр сарын 16-ны өдрийн 374 дүгээр тогтоолын 2 дугаар хавсралтаар батлагдсан Байгаль орчны нөлөөллийн үнэлгээний журам болон БОНХ-ийн сайдын 2014 оны 01 дүгээр сарын 10-ны өдрийн А-117 дугаар тушаалын 2 дугаар хавсралт Байгаль орчны нөлөөллийн үнэлгээ хийх аргачлалын дагуу боловсруулав. БОАЖЯ, НҮБХХ-ийн “Монгол орны баруун бүсэд газрын доройтол, хөгжлийн сөрөг нөлөөллийг бууруулах, дүйцүүлэн хамгааллыг нэвтрүүлэх нь” төсөл болон Дэ Нэйче Консерванси хамтран гаргасан дүйцүүлэн хамгаалах арга хэмжээг төлөвлөх, хэрэгжүүлэх гарын авлагад 9 зарчим тусгасан байдгаас дорнод монголын хуурай хээрийн экосистемийн өвөрмөц байдал, Газрын тос боловсруулах төслийн онцлог гэх мэт шалтгаанаар дараах 6 зарчмыг баримталсан. Үүнд:

1. Нөлөөллийг бууруулах шатлалыг ашиглах: “Петрочайна Дачин тамсаг” ХХК газрын тос олборлох төслийн байгаль орчны нөлөөллийн үнэлгээг мэргэжлийн байгууллагаар хийлгүүлэн төрийн захиргааны төв байгууллагаар батлуулан ажилладаг.

Тус байгаль орчны нөлөөллийн үнэлгээний тайланд төслөөс байгаль орчинд нөлөөлөх сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээний зөвлөмж, байгаль орчны менежментийн төлөвлөөг хэрэгжүүлэн ажилладаг.

2. Экологийн бүс нутгийн байгаль хамгаалах зорилтыг авч үзэх: Тиймээс дүйцүүлэн хамгаалах газар нутгийг сонгохдоо Улсын болон орон нутгийн тусгай хамгаалалттай газар, тэдгээрийн орчны бүсийг хамруулсан.

3. Бүх биологийн олон янз байдлыг дүйцүүлэн хамгаалах боломжгүй: Дүйцүүлэн хамгаалахаар сонгосон талбай Дорнод монголын хээрийн тойрогт хамаарах хэдий ч тэгш тал, дэрс улаж бүхий хөндийн цайдам тойром бүхий говь гэх мэт экосистемийн олон янз байдлыг агуулж байдаг. Тус экосистем нь зүйлийн олон янз байдлаар(амьтан ургамлын зүйл) арвин. Энд хөхтөн амьтдын 31 зүйл, хоёр нутагтан мөлхөгчдийн 5 зүйл, Шувуудын 76 зүйл, шавжийн 1317 зүйл ургамлын хувьд тойргийн хэмжээнд 900 гаруй судалгааны талбайн хувьд 300 гаруй зүйл тархсан байна. Эдгээр амьтан ургамлын зүйл нэг бүрд чиглэсэн хамгааллын төлөвлөгөө боловсруулах боломжгүй. Тиймээс биологийн олон янз байдлын төлөөлөл сонгох зарчмыг баримтлан 8 зүйлийг төлөөлөл болгон сонгосон.

4. Талуудын оролцоог хангах: Талуудын оролцоог хангах үүднээс орон нутгийн байгаль орчныг хамгаалах чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулдаг төрийн захиргааны байгууллагууд болох Дорнод аймгийн ЗДТГ, Дорнод аймгийн БОГ, Дорнод хамгаалалтын захиргаа, Халхгол сумын ЗДТГ, Матад Сумын ЗДТГ, Буйр мэнэнгийн сав газрын захиргаа, Нөмрөгийн ДЦГ хамгаалалтын захиргаа зэрэг байгууллагуудад албан тоот хүргүүлж шинээр боловсруулах дүйцүүлэн хамгаалах төлөвлөгөөнд тусгах ажилд санал авсан. Дээрх байгууллагуудаас Дорнод хамгаалалтын захиргаа, Нөмрөг ДЦГ-ын хамгаалалтын захиргаа, Буйр мэнэнгийн сав газрын захиргаа гэсэн байгууллагууд бичгээр санал ирүүлснийг тайланд хавсаргасан. Ирүүлсэн саналуудаас хэрэгжих боломжтой, үр дүнг хэмжиж болохуйц, биологийн олон янз байдалд эерэг нөлөө үзүүлэхүйц арга хэмжээг дүйцүүлэн хамгааллын төлөвлөгөөнд тусгасан .

5. Экологийн хувьд “ижил” буюу “дүйцэхүйц” байх: Дүйцүүлэн хамгаалал хэрэгжүүлэх газрыг олборлолт явуулж байгаа талбайд ойр байрлалтай, экологийн хувьд ижил төстэй, талбайн хэмжээг нөлөөлөлд өртсөн талбайтай дүйцэхүйц байхаар тооцон Тосон уул ХИХ талбайн хувьд Их эрээний тал дүйцүүлэн хамгаалах арга хэмжээ хэрэгжүүлэхээр төлөвлөсөн.

**БХГЭРЭЭТ ХИХ ТАЛБАЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН
ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН – 2025**

6. Дүйцүүлэн хамгаалал нь нөлөөлөлд өртсөн бүс нутагт хэрэгжих: Газрын тос олборлох Тосон уул XIX талбай нь Дорнод аймгийн Матад сумын нутагт үйл ажиллагаа явуулдаг иймээс дүйцүүлэн хамгаалал хэрэгжүүлэх газрыг Матад сумын нутагт сонгохыг эрмэлзсэн. Тосон – Уул XIX талбайн хувьд Матад сумын нутагт төслийн талбайгаас зүүн урд зүгт 25-50 км орчим зайд байрлах Дорнод Монголын ДЦГ –ын орчны бүсэд хамаарах Их эрээний тал орчмын 49646.7 га талбайд дүйцүүлэн хамгаалах төлөвлөгөө хэрэгжүүлэхээр болсон. Уг 7 чиглэл бүхий арга хэмжээг дотор нь 25 үйл ажиллагаа болгон хэрэгжүүлэхэд 1 жилийн хугацаанд 70686.8 \$ буюу өнөөгийн ханшаар 240,335,120 төгрөг, 5 жилд 353,434 \$ буюу өнөөгийн ханшаар 1,201,675.600 төгрөг зарцуулагдахаар байна.

Хүснэгт 14. Дүйцүүлэн хамгаалах төлөвлөгөө

№	Дүйцүүлэн хамгаалах үйл ажиллагаа	Хэрэгжүүлэгчид
Дүйцүүлэн хамгаалах арга хэмжээ 1: Орон нутгийн удирдах байгууллага болон төсөл хэрэгжүүлэгч хоорондын харилцаа холбоог сайжруулах		
1	Төсөл хэрэгжүүлэгч болон иргэд орон нутгийн удирдах байгууллага хоорондын харилцаа холбоог сайжруулах ашиглагдах хөдөлгөөнт Starlink төхөөрөмжийг хүлээлгэн өгсөн.	Төсөл хэрэгжүүлэгч
Үүнд: - Хиймэл дагуулын хүлээн авагч болон цацагч төхөөрөмж- 1 ш - Serial Number: KIT4M02108892TVM - Хамгаалалтын хайрцаг- 1 ш - Соронз- 4 ш - Сүлжээний холболтын кабел- 15 м - 12V залгуур- 1 ш - Тэжээлийн адаптер-1 ш		
2	Идэвхтэн байгаль хамгаалагч ажиллуулах гэрээ байгуулан цалин хөлс өгсөн	Төсөл хэрэгжүүлэгч

**БХГЭРЭЭТ ХИХ ТАЛБАЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН
ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН – 2025**

2025 оны уулзалтанд оролцсон нутгийн иргэдийн саналаар Матад сумын Эрдэнэбадрах багийн иргэн Э. Өсөхбаярыг сонгож нэг жилийн хугацаатай Идэвхтэн байгаль хамгаалагч ажиллуулах гэрээг Байгаль орчин, ногоон хөгжил, аялал жуулчлалын сайдын 2015 оны 2-р сарын 26-ны өдрийн А-110 дугаар тушаалын 2 дугаар хавсралт “Идэвхтэн байгаль хамгаалагч ажиллуулах гэрээ”-ий нөхцөлийн дагуу гэрээ байгуулан ажиллахаар болсон.						
Дүйцүүлэн хамгаалах арга хэмжээ 2: Бэлчээрийн менежментийг сайжруулах						
1	ДХ талбайд орон нутгийн болон отрын мал нутаглуулахгүй байхаас гадна хадлангийн газар олгохгүй байх талаар сум орон нутагтай хамтран ажиллаж гэрээ байгуулсан.				ТХ, МХМБ, Сумын ЗДТГ	
2025 онд дүйцүүлэн хамгаалах арга хэмжээг хамтран хэрэгжүүлэхээр Матад сумын 6-р багийн засаг даргатай хамтран ажиллах санамж бичиг байгуулсан.						
2	Байгаль хамгаалах сонирхолтой орон нутгийн иргэдээс бүрдсэн бүлгийг ДХ-1 буюу XIX талбайн хариуцсан хэсэгт байгуулж тэдгээрийн үйл ажиллагааг дэмжиж ажиллах				ТХ, МХМБ Сумын ЗДТГ, орон нутгийн иргэд	
Байгаль хамгаалах сонирхолтой орон нутгийн иргэдээс бүрдсэн бүлгийг дэмжих, модны тарьц суулгац бэлдэх зорилгоор 4мх8м харьцаатай хүлэмжийг 19-р талбайд хүлээлгэн өгсөн. Үүнд:						
Карказ- 18 ш	Нуруу/тулаас- 9 ш	Зам төмөр- 20 ш	Zig zag- 40 ш	Нийлэг хальс- 14 м	Даруулга уяа- 64 м	Таг- 1 ш
Хаалга- 1 ш	Гадас- 16 ш	Нугас/ боолт- 2 ш	Нуруу холбогч- 27 ш	Хавчаар/базагч- 12 ш	Гол шаланк- 4м	Хаалт- 1 ш
Маниул- 1ш	Хомут- 4ш	Шүүр- 1 ш	Крант- 6 ш	Дуслын шаланк- 40 м		
3	Алслагдсан бэлчээрийн ашиглалтыг сайжруулж, бэлчээрийг сэлгэн ашиглах уламжлалыг сэргээх, бэлчээр усжуулах зорилгоор гүн өрмийн худаг гаргасан.				ТХ, МХМБ, Сумын ЗДТГ орон нутгийн иргэд	

**БХГЭРЭЭТ ХИХ ТАЛБАЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН
ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН – 2025**

Усны хайгуулын баг 2025.09.26-ны өдөр Дорнод аймгийн Матад сумаас 32 км-т байрлах Эрдэнэбадрах багийн "Чулуун хороотын ам" нэртэй газарт бэлчээрийг усжуулах зорилгоор усны хайгуул судалгаа явуулан гүний худаг гаргасан.		
Дүйцүүлэн хамгаалах арга хэмжээ 3: Биотехникийн арга хэмжээ хэрэгжүүлэх		
1	Дүйцүүлэн хамгаалахаар сонгосон талбайд зэрлэг амьтдад зориулсан орчин үеийн технологиор тоноглогдсон хөв цөөрөм шинээр байгуулсан.	ТХ, МХМБ
2025.09.27-ны өдөр усны хайгуулын баг Дорнод аймгийн Матад сумаас 130км-т байрлах Эрдэнэбадрах багийн "Зурх уул" нэртэй газар усны хайгуул судалгаа явуулан зэрлэг ан амьтдад зориулан бүрэн тоноглогдсон хөв цөөрөм шинээр байгуулсан.		
2	Жижиг шувуудад зориулсан модон хийцтэй үүр 30 ширхэг, махчин шувуудад зориулсан төмөр хийцтэй үүр 10 ширхгийг хийж байршуулсан.	ТХ, МХМБ
Шувуудын байгалийн амьдрах орчин, ялангуяа үүрлэх боломж хязгаарлагдаж буй нөхцөлд дүйцүүлэн хамгаалах арга хэмжээ болгон хиймэл үүр хийх ажлын үндэслэл, шаардлага, хэрэгжүүлэх арга замыг тодорхойлох зөвлөмжийг шувуу судлаач Э.Түвшинжаргалтай хамтран боловсруулан жижиг шувуудад зориулсан хиймэл үүрийг 19-р талбай орчим болон Матад сум дотор байршуулсан мөн махчин шувуудад зориулсан хиймэл үүрийг ДХ-ын талбайд байршуулсан.		
3	Цаг хүндэрсэн байгалийн давагдашгүй хүчин зүйл тохиолдсон үед зэрлэг амьтдад өвс тэжээл, тавьж өгөх зорилгоор өвс худалдан нийлүүлсэн.	ТХ, МХМБ
600 боодол өвс худалдан авч 19-р талбайд хүлээлгэн өгсөн.		
4	Буйр нуурын эрэг дагуу байгаль орчны тэнцвэрт байдлыг хадгалах, элсний нүүдэл болон цөлжилтийн эсрэг урт хугацааны хамгаалалт бий болгох	ТХ, МХМБ
	Буйр нуурын эрэг дагуу байгаль орчны тэнцвэрт байдлыг хадгалах, элсний нүүдэл болон цөлжилтийн эсрэг урт хугацааны хамгаалалт бий болгох зорилгоор Халхгол сумын сум дундын ойн ангид 12.000 ширхэг модны суулгац хүлээлгэн өгсөн.	

**БХГЭРЭЭТ ХИХ ТАЛБАЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН
ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН – 2025**

Дүйцүүлэн хамгаалах арга хэмжээ 4: Сургалт сурталчилгааны ажил явуулах замаар иргэдийн экологийн боловсролын түвшинг дээшлүүлэх		
1	Дүйцүүлэн хамгаалах талбай орчмын айл өрх, малчдын бүлэг болон хилийн заставууд, хамгаалалтын захиргаа, СЗДТГ гэх мэт байгууллагуудад түймэр унтраах, багаж хэрэгслээр хангах зорилгоор гал түймрийн багаж хэрэгслүүдийг 19-р талбайд хүлээлгэн өгсөн.	ТХ, МХМБ Сумын ЗДТГ
	Үүнд: - Үлээгч төхөөрөмж- 40 ш - Цурамдагч- 30 ш - Цохилуур- 40 ш - Бензиний канистр- 10 ш	
2	Нутгийн иргэдэд байгалийн ашигт ургамлыг хамгаалах зөв зохистой хэрэглэх, хулгайн ан болон байгаль хамгааллын талаар сургалт явуулах,	ТХ, МХМБ Сумын ЗДТГ
Матад сумын ЕБС-ийн сурагчдад байгалийн ашигт ургамлыг хамгаалах зөв зохистой хэрэглэх, хулгайн ан болон байгаль хамгааллын талаар сургалт явуулсан.		
Дүйцүүлэн хамгаалах чиглэл 5: Судалгаа, мониторингийн арга хэмжээ хэрэгжүүлэх		
1	Шинээр дүйцүүлэн хамгаалал хэрэгжүүлэх талбай болон Тосон Уул ХИХ талбайд байгуулсан хөв цөөрмүүдэд ургамлан нөмрөг болон ховор ашигт ургамлын талаарх мониторинг хэрэгжүүлэх, талхлагдал нөлөөллийг байнга хянаж байх	Мэргэжлийн байгууллага
Өмнө хийгдсэн дүйцүүлэн хамгааллын хөв цөөрмүүд болон энэ жил байгуулагдсан хөв цөөрөм орчим хээрийн судалгаа хийж гүйцэтгэсэн.		

5.1 ОРОН НУТГИЙН УДИРДАХ БАЙГУУЛЛАГА БОЛОН ТӨСӨЛ ХЭРЭГЖҮҮЛЭГЧ ХООРОНДЫН ХАРИЛЦАА ХОЛБООГ САЙЖРУУЛАХ

5.1.1 Төсөл хэрэгжүүлэгч болон иргэд орон нутгийн удирдах байгууллага хоорондын харилцаа холбоог сайжруулах.

Хөдөлгөөнт Starlink төхөөрөмжийг БХГ Тосон-Уул XIX талбайн ЭМААБО-ны хэлтэст хүлээлгэн өгөв.

Үүнд: Хиймэл дагуулын хүлээн авагч болон цацагч төхөөрөмж- 1 ш, Serial Number: KIT4M02108892TVM, Хамгаалалтын хайрцаг- 1 ш, Соронз- 4 ш, Сүлжээний холболтын кабел- 15 м, 12V залгуур- 1 ш, Тэжээлийн адаптер-1 ш

Зураг № 46. Старлинк төхөөрөмж

5.1.2 Идэвхтэн байгаль хамгаалагч ажиллуулах гэрээ байгуулан цалин хөлс өгөх.

2025 оны уулзалтанд оролцсон нутгийн иргэдийн саналаар Матад сумын Эрдэнэбадрах багийн иргэн Э. Өсөхбаярыг сонгож нэг жилийн хугацаатай Идэвхтэн байгаль хамгаалагч ажиллуулах гэрээг Байгаль орчин, ногоон хөгжил, аялал жуулчлалын сайдын 2015 оны 2-р сарын 26-ны өдрийн А-110 дугаар тушаалын 2 дугаар хавсралт “Идэвхтэн байгаль хамгаалагч ажиллуулах гэрээ”-ий нөхцлийн дагуу гэрээ байгуулан ажиллахаар болсон.

5.2 БЭЛЧЭЭРИЙН МЕНЕЖМЕНТИЙГ САЙЖРУУЛАХ

5.2.1 ДХ талбайд орон нутгийн болон отрын мал нутаглуулахгүй байхаас гадна хадлангийн газар олгохгүй байх талаар сум орон нутагтай хамтран ажиллаж гэрээ байгуулах.

2025 онд дүйцүүлэн хамгаалах арга хэмжээг хамтран хэрэгжүүлэх мөн ДХ талбайд орон нутгийн болон отрын мал нутаглуулахгүй байхаас гадна хадлангийн газар олгохгүй байх талаар Матад сумын 6-р багийн засаг даргатай хамтран ажиллах санамж бичиг байгуулсан.

БҮТЭЭГДЭХҮҮН ХУВААХ ГЭРЭЭТ ТОСОН - УУЛ ХИХ ТАЛБАЙН "БИОЛОГИЙН ОЛОН
ЯНЗ БАЙДЛЫН СУДАЛГАА, ДҮЙЦҮҮЛЭН ХАМГААЛАХ АЖЛЫН 2025 ОНЫ
ХЭРЭГЖИЛТИЙН ТАЙЛАН

Хавсралт

Хавсралт 1. Хамтран ажиллах санамж бичиг

Хамтын ажиллагааны санамж бичиг

2025/09/15-ны өдөр

Дугаар-1

Матад сум

Тосон-Уул ХИХ талбайн 2025 оны "Биологийн олон янз байдлын судалгаа, дүйцүүлэн хамгаалах" ажлын хүрээнд хамтран ажиллах санамж бичгийг нэг талаас Улаанбаатар хот, Чингэлтэй дүүрэг, 4-р хороо, Пийс биолдинг оффис, 410 тоот хаягт байрлах ЦАВЧИРЫН ХӨНДИЙ ХХК /цаашид зөвлөх гэх/, түүний төлөөлж Гүйцэтгэх захирал Э.Цэнгэлмаа, нөгөө талаас Дорнод аймгийн Матад сумын Эрдэнэбадрах багийн /цаашид "Орон нутаг" гэх/, түүнийг төлөөлж багийн засаг дарга Н.Пүрэвсүрэн дараах нөхцөлөөр харилцан тохиролцож энэхүү санамж бичгийг байгуулав.

Нэг.Ерөнхий зүйл

1.1 Энэ санамж бичгээр Газрын тос олборлох Тосон-Уул ХИХ талбайн биологийн олон янз байдлын судалгаа, дүйцүүлэн хамгаалах ажлын хүрээнд санал, мэдээлэл солилцох, хамтран ажиллах, дүйцүүлэн хамгаалах талбайд хэрэгжүүлж буй ажлыг хамтран хэрэгжүүлэх үндсэн зорилготой бөгөөд дүйцүүлэн хамгаалах арга хэмжээг хэрэгжүүлэхэд арга зүйн зөвлөгөө, тусалцааг зөвлөх компани үзүүлэх бол орон нутгийн зүгээс дүйцүүлэн хамгаалах талбайд хяналт тавин ажиллах гол харилцааг зохицуулна.

1.2 Санамж бичгийн хүрээнд талууд аливаа харилцааг Монгол улсын хууль, тогтоомжийн хүрээнд ажиллах болно.

1.3 Хамтын ажиллагаа нь хууль болон бусад эрх зүйн актаар хориглоогүй асуудалд ил, тод нээлттэй байх ба хамтын ажиллагааны хүрээнд талууд биологийн олон янз байдлын судалгаа, дүйцүүлэн хамгаалах ажлын үр дүнг сайжруулах үүднээс санал солилцох, хэлэлцэх, аль нэг талынхаа саналыг хүндэтгэж мэдээллээр хангах, нууцыг хадгалах, аль нэг талынхаа нэр төрд халдахгүй байх зарчмыг баримтлан ажиллана.

1.4 Санамж бичиг нь талуудын цаашдын хамтын ажиллагаанд дагаж мөрдвөл зохих баримт бичиг мөн бөгөөд талууд хоорондоо санхүү, эрх зүйн ямар нэгэн үүрэг, хариуцлага хүлээхгүй болно. Харин санамж бичигт тусгагдсан ажил үүргээ талууд чанд биелүүлэн ажиллана.

Хоёр. Санамж бичгийн Хугацаа

2.1 Энэ санамж бичиг нь талуудын эрх бүхий албан тушаалтнууд гарын үсэг зурж тамга, тэмдэг, даран баталгаажуулсан өдрөөс эхлэн 2025 оны дүйцүүлэн хамгаалах ажлын хүрээнд буюу нэг жилийн хугацаанд хүчинтэй байна. Талууд харилцан тохиролцвол хугацааг сунган ажиллаж болно.

БҮТЭЭГДЭХҮҮН ХУВААХ ГЭРЭЭТ ТОСОН - УУЛ ХИХ ТАЛБАЙН "БИОЛОГИЙН ОЛОН
ЯНЗ БАЙДЛЫН СУДАЛГАА, ДҮЙЦҮҮЛЭН ХАМГААЛАХ АЖЛЫН 2025 ОНЫ
ХЭРЭГЖИЛТИЙН ТАЙЛАН

ГУРАВ. ТАЛУУДЫН ХАМТЫН АЖИЛЛАГААНЫ ЧИГ ҮҮРЭГ

3.1 Талууд дүйцүүлэн хамгаалах ажлын хамтын ажиллагааны хүрээнд дараах чиг үүргүүдийг баримтлан ажиллана.

3.1.1 Дүйцүүлэн хамгаалах ажлын хүрээнд авч хэрэгжүүлж буй ажлыг үр дүнтэй хэрэгжүүлэх үүднээс төлөвлөгөөнд тусгагдсан арга хэмжээний талаар өөрсдийн эрх мэдлийн хүрээнд төсөл хэрэгжүүлэгчтэй зөвлөлдөн харилцан мэдээлэл солилцох;

3.1.2 Орон нутаг нь биологийн олон янз байдлын судалгаа, дүйцүүлэн хамгаалах ажил хэрэгжүүлэхээр сонгогдсон талбайд дүйцүүлэн хамгааллын ажлыг үр дүнтэй хэрэгжүүлэх үүднээс тус талбайд тухайн дүйцүүлэн хамгаалах арга хэмжээ хэрэгжих хугацаанд отрын мал бэлчээрлүүлэхгүй байх, хадлангийн зориулалтаар газар олгохгүй байх, айл нутаглуулахгүй байх асуудлуудыг орон нутгийн зохих мэргэжилтэн, албан байгууллагатай хамтран ажиллах үүргийг хэрэгжүүлэн ажиллана.

3.1.3 Зөвлөх нь биологийн олон янз байдлын судалгаа, дүйцүүлэн хамгаалах ажил хэрэгжүүлэхээр сонгогдсон талбайд биологийн олон янз байдлын мониторинг судалгааг хэрэгжүүлэх, судалгаагаар цуглуулсан мэдээ материалд үндэслэн тайлан мэдээ боловсруулах, судалгаагаар гарсан үр дүнг хууль, журмын хүрээнд орон нутаг болон төсөл хэрэгжүүлэгчид тайлагнах, хүргүүлэх үүргийг хэрэгжүүлэн ажиллана.

ДӨРӨВ. БУСАД

4.1 Санамж бичигт Талууд харилцан тохиролцож нэмэлт, өөрчлөлт оруулж болох бөгөөд нэмэлт өөрчлөлтийг бичгээр үйлдэж, талуудын эрх бүхий албан тушаалтан гарын үсэг зурж баталгаажуулснаар хүчин төгөлдөр болно. Ийнхүү оруулсан нэмэлт өөрчлөлт нь энэ "Хамтын ажиллагааны санамж бичиг"-ийн салшгүй хэсэг байна.

4.2 Санамж бичгийг Монгол хэл дээр 2 (хоёр) хувь үйлдэж, талууд тус бүр 1 (нэг) хувийг хадгалах бөгөөд хувь тус бүр эрх зүйн хувьд ижил нөхцөлөөр, ижил хугацаанд хүчинтэй байна.

САНАМЖ БИЧИГ БАЙГУУЛСАН

Дорнод аймгийн Матад
сумын Эрдэнэбадрах багийн
засаг дарга
Н.Пүрэвсүрэн

Цавчирын хөндий ХХК-ийн
гүйцэтгэх захирал
Э.Цэнгэлмаа

Зураг № 47. Санамж бичиг

5.2.2 Байгаль хамгаалах сонирхолтой орон нутгийн иргэдээс бүрдсэн бүлгийг ДХ-1 буюу XIX талбайн хариуцсан хэсэгт байгуулж тэдгээрийн үйл ажиллагааг дэмжиж ажиллах

Байгаль хамгаалах сонирхолтой орон нутгийн иргэдээс бүрдсэн бүлгийг дэмжих, модны тарьц суулгац бэлдэх зорилгоор 4м*8м харьцаатай хүлэмжийг 19-р талбайн ЭМААБО хэлтэст хүлээлгэн өгсөн.

Зураг № 48. 7. 8 м х 4 м хэмжээтэй хүлэмж хүлээн авч буй нь

5.2.3 Алслагдсан бэлчээрийн ашиглалтыг сайжруулж, бэлчээрийг сэлгэн ашиглах уламжлалыг сэргээх, бэлчээр усжуулах зорилгоор гүн өрмийн худаг гаргах.

Усны хайгуулын баг 2025.09.26-ны өдөр Дорнод аймгийн Матад сумаас 32 км-т байрлах Эрдэнэбадрах багийн "Чулуун хороотын ам" нэртэй газарт бэлчээрийг усжуулах зорилгоор усны хайгуул судалгаа явуулан гүний худаг гаргасан.

Зураг № 49. Чулуун хороотын аманд бэлчээрийг усжуулах зорилгоор гүний худаг

5.3 БИОТЕХНИКИЙН АРГА ХЭМЖЭЭ ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ

5.3.1 Дүйцүүлэн хамгаалахаар сонгосон талбайд зэрлэг амьтдад зориулсан орчин үеийн технологиор тоноглогдсон хөв цөөрөм шинээр байгуулах.

2025.09.27-ны өдөр усны хайгуулын баг Дорнод аймгийн Матад сумаас 130км-т байрлах Эрдэнэбадрах багийн "Зүрх уул" нэртэй газар усны хайгуул судалгаа явуулан зэрлэг ан амьтдад зориулан бүрэн тоноглогдсон хөв цөөрөм шинээр байгуулсан.

Зураг № 50. Зүрх ууланд усны хайгуул судалгаа явуулан зэрлэг ан амьтдад зориулсан хөв цөөрмийн худаг гаргасан байдал

Зураг № 51. Зэрлэг амьтдад зориулсан хөв цөөрөм

5.3.2 Жижиг шувуудад зориулсан модон хийцтэй үүр 30 ширхэг, махчин шувуудад зориулсан төмөр хийцтэй үүр 10 ширхгийг хийж байршуулсан.

Зураг № 52. Жижиг болон махчин шувуудад зориулсан үүр

Шувуудын байгалийн амьдрах орчин, ялангуяа үүрлэх боломж хязгаарлагдаж буй нөхцөлд дүйцүүлэн хамгаалах арга хэмжээ болгон хиймэл үүр хийх ажлын үндэслэл, шаардлага, хэрэгжүүлэх арга замыг тодорхойлох зөвлөмжийг шувуу судлаач Э.Түвшинжаргалтай хамтран боловсруулан жижиг шувуудад зориулсан хиймэл үүрийг 19-р талбай орчим болон Матад сум дотор байршуулсан мөн махчин шувуудад зориулсан хиймэл үүрийг ДХ-ын талбайд байршуулсан.

5.3.3 Цаг хүндэрсэн байгалийн давагдашгүй хүчин зүйл тохиолдсон үед зэрлэг амьтдад өвс тэжээл, тавьж өгөх зорилгоор өвс бэлдэх.

Биотехникийн арга хэмжээ авч хэрэгжүүлэх зорилгоор 600 боодол өвс авч нөөцлөв.

Зураг № 53. 19-р талбайд хүлээлгэн өгч буй 600 боодол өвс

5.3.4 Буйр нуурын эрэг дагуу байгаль орчны тэнцвэрт байдлыг хадгалах, элсний нүүдэл болон цөлжилтийн эсрэг урт хугацааны хамгаалалт бий болгох

Буйр нуурын эрэг дагуу байгаль орчны тэнцвэрт байдлыг хадгалах, элсний нүүдэл болон цөлжилтийн эсрэг урт хугацааны хамгаалалт бий болгох зорилгоор Халхгол сумын сум дундын ойн ангид 12.000 ширхэг модны суулгац хүлээлгэн өгсөн.

Зураг № 54. Мод хүлээлгэн өгсөн акт болон Буйр нуурын эрэг дээр мод суулгаж буй нь

Буйр нуурын эрэг дагуух элсний нүүдэл болон цөлжилтийн эсрэг хамгаалалт бий болгох зорилготой туршилт судалгааны ажлыг “Петрочайна Дачин тамсаг” ХХК-н 19, 21-р талбайн хамт олон БНМТСГЗахиргаатай хамтран зохион байгуулав.

Зураг № 55. Цөлжилтийн эсрэг хамгаалалт хийж буй нь

Уг туршилт судалгааны ажилд 3 ширхэг 225м² талбайд доторх хоорондын зай нь 1 метрийн хэмжээтэй сээтэг хэлбэрийн талбайг бэлдэн сүрлээр манаас хийж шимт хөрсөөр хучин олон наст согоовор ургамлыг тариалав.

5.4 СУРГАЛТ СУРТАЛЧИЛГААНЫ АЖИЛ ЯВУУЛАХ ЗАМААР ИРГЭДИЙН ЭКОЛОГИЙН БОЛОВСРОЛЫН ТҮВШИНГ ДЭЭШЛҮҮЛЭХ

5.4.1 Дүйцүүлэн хамгаалах талбай орчмын айл өрх, малчдын бүлэг болон хилийн заставууд, хамгаалалтын захиргаа, СЗДТГ гэх мэт байгууллагуудад түймэр унтраах, багаж хэрэгслээр хангах.

Тосон-Уул XIX талбайн Дүйцүүлэн хамгаалах төлөвлөгөөг боловсруулах явцад биологийн олон янз байдалд, тус экосистемийн шүхэр зүйл болох Хялган хээр, Цагаан зээрэнд хүчтэй нөлөө үзүүлэх аюул заналыг Миради программ хангамжийн тусламжтайгаар тооцоолход ой хээрийн түймэр хамгийн өндөр хувьтай гарсан тиймээс Дүйцүүлэн хамгаалах талбайд гал түймэр гаргахгүй байх, ойр орчим гал түймэр гарсан тохиолдолд гал түймрийг цаг алдалгүй унтраах нь хамгаас чухал тиймээс дүйцүүлэн хамгаалах талбайд хамгийн ойр байрлах Матад сум ЗДТГ болон Эрдэнэбадрах багын малчин иргэдэд гал түймэр унтраах багаж хэрэгсэл гардуулан өгөхөөр тоног төхөөрөмжийг ЭМААБО хэлтэс хүлээн авав.

Үүнд: Үлээгч төхөөрөмж- 40 ш, Цурамдагч- 30 ш, Цохилуур- 40 ш, Бензиний канистр- 10 ш

Зураг № 56. Гал түймэр унтраах багаж хэрэгслүүд

5.4.2 Нутгийн иргэдэд байгалийн ашигт ургамлыг хамгаалах зөв зохистой хэрэглэх, хулгайн ан болон байгаль хамгааллын талаар сургалт явуулах Матад сумын ЕБС-ийн сурагчдад байгалийн ашигт ургамлыг хамгаалах зөв зохистой хэрэглэх, хулгайн ан болон байгаль хамгааллын талаар сургалт явуулсан.

Зураг № 57. Матад сумын ЕБС-ийн сурагчдад сургалт орж буй байдал

5.5 СУДАЛГАА, МОНИТОРИНГИЙН АРГА ХЭМЖЭЭ ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ

5.5.1 Шинээр дүйцүүлэн хамгаалал хэрэгжүүлэх талбай болон Тосон Уул XIX талбайд байгуулсан хөв цөөрмүүдэд ургамлан нөмрөг болон ховор ашигт ургамлын талаарх мониторинг хэрэгжүүлэх, талхлагдал нөлөөллийг байнга хянаж байх.

Өмнө хийгдсэн дүйцүүлэн хамгааллын хөв цөөрмүүд болон энэ жил байгуулагдсан хөв цөөрөм орчим хээрийн судалгаа хийж гүйцэтгэсэн.

Зураг № 58. Шинээр байгуулсан хөв цөөрөм орчим ургамлан нөмрөг болон ховор ашигт ургамлын судалгаа хийж буй байдал

Зураг № 49. Өмнө хийгдсэн дүйцүүлэн хамгааллын хөв цөөрөмд хээрийн судалгаа хийж буй байдал

**ЗУРГАА. НҮҮЛГЭН ШИЛЖҮҮЛЭХ, НӨХӨН ОЛГОВОР ОЛГОХ АРГА
ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТ**

Уг төсөл нь үндсэндээ 1998 оноос хойш хэрэгжиж байгаа төсөл бөгөөд хэрэгжиж буй газар нь улсын тусгай хэрэгцээний газарт хамаарагддаг тул газар олголт шинээр хийгдэх тохиолдолд Матад сумын газрын даамал БХГ-т Тосон Уул ХИХ талбайн үйлдвэрлэлийн баазын захиргаанаас тухайн хүсэж буй газар, газрын тосны хайгуул, олборлолт, технологи үйл ажиллагаатай давхцаж буй эсэх талаар лавлан газар олголт хийгддэг тул нүүлгэн шилжүүлэлт хийгдэх ажил гардаггүй болно. Зайлшгүй шаардлагаар нүүлгэн шилжүүлэлт хийгдэх нөхцөл байдал үүссэн тохиолдолд цаг алдалгүй нүүлгэн шилжүүлэлт хийгдэх ажлыг компани өөрийн хөрөнгөөр хийж гүйцэтгэх төлөвлөгөөтэй ажилладаг ба 2025 онд нүүлгэн шилжүүлэлт хийгдэх шаардлага гараагүй болно.

**ДОЛОО. ТҮҮХ, СОЁЛЫН ӨВИЙГ ХАМГААЛАХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ
ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТ**

Манай компани нь 2010-2011 онуудад Шинжлэх ухааны академи, Археологийн хүрээлэнтэй хамтран ажиллах гэрээ байгуулан гэрээт ХИХ, ХХІ талбайд хайгуул судалгааны ажлыг гүйцэтгүүлсэн. Матад, Халхгол сумдын нутаг ДАТАМО ХХК-ний гэрээт талбайд явуулсан хайгуул судалгааны ажлын үр дүнд нийт 160 гаруй дурсгал илрүүлж холбогдох баримтжуулалтыг хийж байршлыг тогтоосон байна. Компаний зүгээс газрын тосны хайгуул, өрөмдлөг, олборлолтын үйл ажиллагааны явцад ямар нэгэн түүх соёлын дурсгал илэрсэн тохиолдолд тухайн талбайд газар шорооны болон газрын тосны өрөмдлөг, олборлолтын үйл ажиллагааг зогсоож Монгол Улсын холбогдох хууль, тогтоомжийн дагуу ГТГ, ШУА-ийн Археологийн хүрээлэнд мэдэгдэж, мэргэжлийн байгууллагаар авран хамгаалах, малтлага судалгааны ажлыг хийлгэж, холбогдох байгууллагаас зохих зөвшөөрөл авсаны үндсэн дээр үйл ажиллагаагаа үргэлжлүүлэн ажиллах төлөвлөгөөтэй байдаг бөгөөд 2025 онд хайгуул, өрөмдлөг, бүтээн байгуулалтын ажлын явцад ямар нэгэн түүх, соёлын өв олдоогүй болно.

**БХГЭРЭЭТ ХИХ ТАЛБАЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН
ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН – 2025**

НАЙМ. ОСОЛ, ЭРСДЛИЙН МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТ

Хүснэгт 15. Осол, эрсдэлийн төлөвлөгөөний хураангуй

№	Болзошгүй аюул, осол, сөрөг нөлөөлөл	Урьдчилан сэргийлэх, хамгаалах арга хэмжээ	Хэрэгжилт
1	Аюултай бодис асгарах	Химийн бодисыг MSDS-д заасны дагуу хадгалж асгаралтын шингээгч материалыг зохих газруудад байрлуулан химийн бодис асгарсан тохиолдолд шуурхай арга хэмжээ авч цэвэрлэх, химийн бодис асгарсан үед авах арга хэмжээ, ослын үед ажиллах төлөвлөгөө сургалт зохион байгуулах.	БХГ-т Тосон Уул XIX талбайд ашиглагддаг химийн бодис 3 төвлөрсөн агуулахад хадгалдаг бөгөөд ашиглалт, хадгалалтын явцад өдөр тутам хяналт тавьж улмаар Дорнод аймгийн Онцгой байдлын газраар “Химийн хорт болон аюултай бодис хадгалах, тээвэрлэх, ашиглах үйл ажиллагаатай холбоотойгоор гарч болзошгүй ослын үед ашиглах төлөвлөгөөг” батлуулан ажилласан.
2	Тос асгарах	Тосны асгаралт гарсан тохиолдолд газрын хөрсөнд шууд нэвчхээс сэргийлж зориулалтын дэвсгэр дэвсэх. Газрын хөрсөнд нэвчсэн тохиолдолд шуурхай арга хэмжээ авч асгаралтыг зогсоон асгарсан тосыг цэвэрлэн тосоор бохирдсон шороо буулгах цэгт буулгах.	Тостой шороо угаах үйл ажиллагаа явуулдаг “Эко Ургамал” ХХК-д хүлээлгэн өгч ажилласан болно.
3		Төслийн талбайд гал түймрээс урьдчилан сэргийлэх, эрсдлийг бууруулах боломжтой бүх арга хэмжээг авч Гамшигаас	2025 онд БХГ-т талбай болоод түүний орчны бүсэд гарсан 4 тал хээрийн түймрийг үйлдвэрлэлийн баазын зүгээс унтрааж ажилласан.

**БХГЭРЭЭТ ХИХ ТАЛБАЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН
ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН – 2025**

	Гал түймэр	хамгаалах төлөвлөгөөний дагуу ажиллах.	
4		Химийн бодисын агуулахуудыг хээрийн түймрээс хамгаалах зурвас татах.	Химийн бодисын агуулахыг тойруулж галын зурвас татсан.
5	Хяналтаас гадуурх дэлбэрэлт	Төслийн талбайн аюулгүй ажиллагааны бүх дүрэм журам болон тэсрэх бодистой холбоотой журмыг дагаж мөрдөн хяналтыг тогтмол тавьж ажиллах.	БХГ-т талбайн олборлолтын цооногын үйл ажиллагаанд хэрэглэгддэг тэсрэх бодисыг “Бласт Сэлэнгэ” ХХК нийлүүлэн уг бодисын өдөр тутмын ашиглалт, хадгалалтанд хяналт тавьж ажилладаг ажилладаг.
6	Хүний эрүүл мэнд муудах	БХГэрээт талбайд хүний эрүүл мэнд муудахад үйлдвэрлэлийн баазын эмч тохирох арга хэмжээг авч шаардлагатай тохиолдолд дараагийн шатлалын эмнэлэгт шилжүүлнэ.	БХГ талбайд өдөр тутамд хүний эрүүл мэндийн үзлэгийг үйлдвэрлэлийн баазын эмч үзлэг хийж тохирох эмчилгээг хийдэг бөгөөд гэнэтийн аваар ослын үед хүний эрүүл мэнд муудах яаралтай анхны тусламж үзүүлэн дараагийн шатны эмнэлэгт шилжүүлж ажилладаг.
7	Зам тээврийн осол гарах	Замын хөдөлгөөний аюулгүй байдлын дүрэм, тээврийн хэрэгсэл жолоодох шаардлагуудыг биелүүлэх Замын цагдаатай хамтран зам тээврийн ослоос урьдчилан сэргийлэх талаар сургалт зохион байгуулах.	БХГ-т талбайд үйл ажиллагаа явуулж буй гэрээлэгч ангиудын жолооч нарт замын хөдөлгөөний аюулгүй байдлын холбогдох дүрэм, журмыг танилцуулан сургалт хийж тогтмол хугацаанд тээврийн хэрэгсэлд үзлэг шалгалтуудыг хийж ажилласан.

8.1 АЮУЛТАЙ БОДИС АСГАРАХ

БХГ-т Тосон Уул XIX талбайд ашиглагддаг химийн бодисыг 3 төвлөрсөн агуулахад (Олборлолтын ТА1 байгууламжийн химийн бодисын агуулах, Өрмийн 3-р ангийн химийн бодисын агуулах, Цагаан хэрмийн химийн бодисын агуулах) хадгалдаг бөгөөд ашиглалт, хадгалалт, тээвэрлэлтийн явцын өдөр тутмын үйл ажиллагаанд химийн бодис нийлүүлдэг аж ахуй нэгжүүд болоод тэдгээрийн химийн бодис хариуцсан ажилтан хяналт тавьж ажилладаг. 2025 онд БХГ-т Тосон Уул XIX талбайн үйлдвэрлэлийн баазын зүгээс Дорнод аймгийн Онцгой байдлын газраар “Химийн хорт болон аюултай бодис хадгалах, тээвэрлэх, ашиглах үйл ажиллагаатай холбоотойгоор гарч болзошгүй ослын үед ашиглах төлөвлөгөө”-г мөрдлөг болгон ажилласан. ТА1 байгууламжийн химийн бодисын агуулахад химийн бодисын асгаралт үүсэхээс урьдчилан сэргийлэн шингэн химийн бодис хадгалдаг хэсгийн асгаралтын иж бүрдлийг шинэчилсэн.

Зураг № 60. Та1 байгууламжийн химийн бодисын агуулахын асгаралтын иж бүрдэл

“ПЕТРОЧАЙНА ДАЧИН ТАМСАГ” ХХК
ТОСОН УУД ХИХ ТАЛБАЙ

БАТЛАВ
БХГ-ХИХ ТАЛБАЙН ЗАХИРАЛ
СҮН ЯН ЖИ

БАТЛАВ
ПЕТРОЧАЙНА ДАЧИН ТАМСАГ ХХК-ИЙН БХГ-ХИХ
ТАЛБАЙН ЗАХИРАЛ
СҮН ЯН ЖИ

ПЕТРОЧАЙНА ДАЧИН ТАМСАГ ХХК-ИЙН БХГ-ХИХ ТАЛБАЙН
ГАМШГААС ХАМГААЛАХ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

ХЯНАСАН: ДОРНОД АЙМГИЙН ОНЦГОЙ БАЙДЛЫН ГАЗРЫН ГАМШГААС ХАМГААЛАХ
ТӨЛӨВӨЛТ БЭЛЭН БАЙДАЛ ХАРИУЦСАН АХЛАХ МЭРГЭЖИЛТЭН, ГАМШГААС
ХАМГААЛАХ УРСЫН ХЯНАЛТЫН БАЙЦАГЧ, АХЛАХ ДЭВСГЭР Н.ХАТАНБҮҮЭЙ

БОЛОВСРУУЛСАН: БХГ-ХИХ талбайн ЗМЛААБО-ны хэлтсийн менежер Н.Нансүрэн
БХГ-ХИХ талбайн БО хариуцсан ажилтан Г.Чинзориг

Хянасан:
Дорнод аймгийн Онцгой байдлын
газрын гамшгаас хамгаалах төлөвлөгөөт
бэлтгэ байдлаар хариуцсан ахлах мэргэжилтэн,
гамшгаас хамгаалах урсгийн хяналтын байцагч, ахлах дэвсгэр
Н.Хатамбуурай

Боловсруулсан:
“Петрочайна Дачин Тамсаг” ХХК-ийн
ЗМЛААБО-ны хэлтсийн дэх менежер
Н.Нансүрэн
Д.Гантуул

“Петрочайна Дачин Тамсаг” ХХК-ийн
ЗМЛААБО-ны байгаль орчны ажилтан
Д.Гантуул

Матад сум, Тосон-Уулын БХГ-ХИХ талбай
2022 он

Зураг № 61. Гамшигаас хамгаалах төлөвлөгөө, химийн бодисын

8.2. ТОС АСГАРАХ

БХГ-т талбайн олборлолтын технологи үйл ажиллагааны явцад тос асгарсан тохиолдол гараагүй бөгөөд харин олборлолтын үйл ажиллагааны явцад асгарсан тосыг тухай бүрт нь цэвэрлэж тостой шороо хүлээн авах, цэвэршүүлэх үйл ажиллагаа явуулдаг “Эко Ургамал” ХХК-д хүлээлгэн өгч ажилласан болно. Мөн асгарсан тос газрын хөрсөнд шууд нэвчихээс сэргийлж тусгай дэвсгэр дэвсэж ажилласан.

Зураг № 62. Асгарсан тос газрын хөрсөнд шууд нэвчихээс сэргийлж дэвсэсэн дэвсгэр

8.3 ГАЛ ТҮЙМЭР

Тал хээрийн түймрээс урьдчилан сэргийлэх үүднээс нийт ажилчдад объектын болон хээрийн түймрээс урьдчилан сэргийлэх, галын аюулгүй байдлын тухай танхимын болон практик сургалтыг Дорнод аймгийн Онцгой байдлын газартай хамтран зохион байгуулсан бол гал түймрийн бэлэн байдлыг хангах үүднээс гал түймэр унтраах тоноглолыг захиалан авч бэлэн байдлыг хангаж ажилласан. 2025 онд БХГ-т Тосон Уул XIX талбайн үйлдвэрлэлийн баазын зүгээс Дорнод аймгийн Онцгой байдлын газраар батлуулсан “Химийн хорт болон аюултай бодис хадгалах, тээвэрлэх, ашиглах үйл ажиллагаатай холбоотойгоор гарч болзошгүй ослын үед ашиглах төлөвлөгөө”-г мөрдлөг болгон гал түймрээс урьдчилан сэргийлэх, эрсдлийг бууруулах боломжтой бүх арга хэмжээг авч ажилласан. 2025 онд БХГ-т талбай болоод түүний орчны бүсэд гарсан тал хээрийн 4, объектын 1 түймрийг үйлдвэрлэлийн баазын зүгээс унтрааж ажилласан.

Зураг № 63. Онцгой байдлын албатай хамт объектын түймэр унтрааж

Зураг № 64. Онцгой байдлын албатай хамтран объектын болон хээрийн түймэр унтраах сургалт орж буй нь

8.3.1 Химийн бодисын агуулахуудыг хээрийн түймэрээс хамгаалах зурвас татах

Химийн бодисын агуулах, газрын тосны технологийн объект, танктай цооногуудыг тойруулан хээрийн түймэрээс хамгаалах зурвас татсан.

Зураг № 65. Галын зурвас татаж буй

8.4 ХЯНАЛТААС ГАДУУРХ ДЭЛБЭРЭЛТ

БХГ-т талбайн олборлолтын технологи үйл ажиллагааны явцад өдөр тутамдаа ажлын байранд хэлтэс нэгжүүдийн менежерүүд хяналт тавьж ажилладаг бол үйлдвэрлэлийн баазын зүгээс талбайн ЭМААБО-ны хэлтэс давхар хяналт тавьж ажилладаг. БХГ-т талбайд олборлолтын цооног үйлчилгээний хэрэглэгддэг тэсрэх бодисыг тусгай зөвшөөрөлтэй мэргэжлийн эрх бүхий байгууллага болох “Бласт Сэлэнгэ” ХХК нийлүүлдэг ба уг бодисын өдөр тутмын ашиглалт, хадгалалтанд хяналт тавьж ажилладаг. 2025 оны тайлант жилийн хугацаанд дээрх аюул осол гараагүй болно.

8.5 ХҮНИЙ ЭРҮҮЛ МЭНД МУУДАХ

БХГ талбайд үйлдвэрлэлийн баазын ажилчид болоод гэрээлэгч ангиуд, айл өрхүүдийн хүн амын эрүүл мэндийн үзлэгийг үйлдвэрлэлийн баазын эмч үзлэг хийж тусламж үйлчилгээг өдөр тутамдаа үзүүлж ажилладаг бол гэнэтийн аваар осол гарч хүний эрүүл мэнд муудсан тохиолдолд яаралтай анхны тусламж үзүүлэн дараагийн шатны эмнэлэгт шилжүүлж ажилладаг. 2025 оны тайлант жилийн хугацаанд гэнэтийн аваар осол гарсан тохиолдол бүртгэгдээгүй болно.

8.6 ЗАМ ТЭЭВРИЙН ОСОЛ АВААР ГАРАХ

Петрочайна Дачин Тамсаг ХХК-ийн Тосон Уул XIX талбайн үйлдвэрлэлийн баазын захиргааны зүгээс Дорнод аймгийн цагдаагийн байгууллагын газраас нийт ажилчид болон гэрээлэгч ангиудын жолооч нарт замын хөдөлгөөний аюулгүй байдлын холбогдох дүрэм, журмыг талаарх сургалтуудыг авч яриа таниулгыг хийсэн. ЭМААБО-ны хэлтсийн зүгээс тогтмол хугацаанд тээврийн хэрэгсэлд аюулгүй ажиллагааны үзлэг шалгалтуудыг хийж ажилласан.

А. РЭГЧИЙН ТАЛБАНД ХАМРАЛДАХ АЖИЛЧИДЫН
СУРГАЛТАНД ХАМРАЛДАХ АЖИЛЧИДЫН СУРГАЛТЫН МАХИ Т 2025 ОН

1. Огноо: 2025.09.11
2. Сургалтын үзэг: Дорнод аймгийн цагдаагийн байгууллагын захиргааны зүгээс
3. Сургалтын мэдээлэл: Дорнод аймгийн цагдаагийн байгууллагын захиргааны зүгээс

№	Сургалтын нэвтрэгч	Сургалтын мэдээлэл
1	Д. Дорнод	Дорнод аймгийн цагдаагийн байгууллагын захиргааны зүгээс
2	Д. Дорнод	Дорнод аймгийн цагдаагийн байгууллагын захиргааны зүгээс
3	Д. Дорнод	Дорнод аймгийн цагдаагийн байгууллагын захиргааны зүгээс
4	Д. Дорнод	Дорнод аймгийн цагдаагийн байгууллагын захиргааны зүгээс
5	Д. Дорнод	Дорнод аймгийн цагдаагийн байгууллагын захиргааны зүгээс
6	Д. Дорнод	Дорнод аймгийн цагдаагийн байгууллагын захиргааны зүгээс
7	Д. Дорнод	Дорнод аймгийн цагдаагийн байгууллагын захиргааны зүгээс
8	Д. Дорнод	Дорнод аймгийн цагдаагийн байгууллагын захиргааны зүгээс
9	Д. Дорнод	Дорнод аймгийн цагдаагийн байгууллагын захиргааны зүгээс
10	Д. Дорнод	Дорнод аймгийн цагдаагийн байгууллагын захиргааны зүгээс
11	Д. Дорнод	Дорнод аймгийн цагдаагийн байгууллагын захиргааны зүгээс
12	Д. Дорнод	Дорнод аймгийн цагдаагийн байгууллагын захиргааны зүгээс
13	Д. Дорнод	Дорнод аймгийн цагдаагийн байгууллагын захиргааны зүгээс

Зураг № 66. Нийт ажилчдад цагдаагийн сургалт орж буй нь

Зураг № 67. Гэрээлэгч ангийн жолооч нарт цагдаагийн сургалт орж буй нь

ЕС. ХОГ ХАЯГДЛЫН МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТ

Хүснэгт 16. Хог хаягдлын менежментийн төлөвлөгөөний хураангуй

№	Хог хаягдлын ангилал	Сөрөг нөлөөллийг арилгах, бууруулах арга хэмжээ	Хэрэгжилт
1	Ахуйн хатуу хог хаягдал	Үйл ажиллагаанаас гарч байгаа хог хаягдлыг бууруулах, дахин ашиглах ажлыг үргэлжлүүлэн хэрэгжүүлнэ.	БХГ-т талбай нь хог хаягдлыг ангилан ялгах, дахивар бүтээгдэхүүнийг нийлүүлэх, булшлах зэрэг үйл ажиллагааг “ЭкоЦикл”ХХК-тай гэрээ байгуулан ажиллалаа.
2	Үйлдвэрлэлийн хатуу хог хаягдал	Үйл ажиллагаанаас гарч байгаа хог хаягдлыг бууруулах, дахин ашиглах ажлыг үргэлжлүүлэн хэрэгжүүлнэ.	Хаягдал төмөр, тросс, зэс утас, хөнгөн цагаан зэрэг металл хог хаягдал болон ремень, дугуй зэрэг хог хаягдлыг хүнд даацын ачааны автомашинаар тээвэрлэн 2025 оны 4 дүгээр сард Улаанбаатар хот дахь Дархан-төмөрлөгийн үйлдвэрийн төмрийн хаягдал авах цэгт хүргэнэ.
3	Аюултай хог хаягдал	Химийн бодисын сав баглаа боодлыг аюултай хортой хог хаягдал ангилан ялгах цэгт хураан хадгалж мэргэжлийн байгууллагаар устгалын ажлыг хийлгэх түүнд хяналт тавьж ажиллах.	БХГ-т Тосон-Уул XIX талбай нь газрын тосны хайгуул, өрөмдлөг, олборлолтын үйл ажиллагаанд хэрэглэгдсэн химийн бодисын сав баглаа боодол, даралт нь унасан галын хор зэргийг химийн бодисын сав баглаа боодол устгадаг мэргэжлийн эрх бүхий “Түмэн Эгшиг”ХХК-тай гэрээ байгуулан хүлээлгэн өгч

**БХГЭРЭЭТ XIX ТАЛБАЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН
ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН – 2025**

			устгуулахаар ачуулж ажилласан.
4	Ахуйн шингэн хаягдал	Ахуйн бохир ус цэвэрлэх байгууламжид бохир ус зөвшөөрөлгүй буулгахаас урьдчилан сэргийлж байнгын бүртгэл хөтлөн ажиллах.	Ахуйн бохир цэвэршүүлэх байгууламжийг байнгын манаачтай байлгаж уг байгууламжинд буулгаж буй шингэн хаягдлыг бүртгэн уг байгууламжийн өдөр тутмын арчлалт, засвар үйлчилгээг хийн ажиллаж байна.
5	Хог хаягдлын талбай	Энгийн болон аюултай хог хаягдлын талбайн тасалгааг хатуу хучилттай болгоно.	2025 онд энгийн хог хаягдал цуглуулах талбайн 1 тасалгааг хатуу хучилттай болгосон байна.
6		Хог шатаах зуухыг стандартад нийцүүлэн засварлах.	БХГ Тосон-Уул XIX талбайн төвлөрсөн хогийн цэгт ашиглагдаж буй шатаах зуух нь хуучирч ашиглахад хүндрэлтэй байсан тул засвар үйлчилгээ хийж шинэчилсэн.

Манай компаний хог хаягдлын менежментийн зорилго нь газрын тос олборлох төслийг хэрэгжүүлэх явцад үүссэн хог хаягдлыг дахин ашиглах улмаар эх үүсвэр дээр нь ангилж хадгалан боловсруулах цэгт хүргэх, дахин ашиглах боломжгүй хог хаягдлыг холбогдох хууль тогтоомжийн дагуу хог хаягдлын төвлөрсөн цэгт хүргэх, бүх шатанд хог хаягдал хамгийн бага гарах бололцоог хангах, түүнийг бууруулах, хог хаягдлыг байгаль орчинд тархахаас сэргийлэх, хоргүй, аюулгүй хадгалах, тээвэрлэх үйл ажиллагаа юм. БХГ-т талбайн хог хаягдлыг ангилан ялгах, дахивар бүтээгдэхүүнүүдийг нийлүүлэх, булшлах зэрэг үйл ажиллагааг “ЭкоЦикл” ХХК - тай гэрээ байгуулан хийж гүйцэтгүүлсэн.

Талбай дээр үйл ажиллагаа явуулж буй гэрээлэгч ангиудын хогийн цэгийн тохижилт, хадгалалт, тээвэрлэлтийг Үйлдвэрлэлийн баазын дэд захирлын 2018.08.21-ны өдрийн 18/01 журамын 3 дугаар хавсралтын дагуу зохицуулан хийж гүйцэтгэдэг болно.

9.1 АХУЙН ХАТУУ ХОГ ХАЯГДАЛ

9.1.1 Үйл ажиллагаанаас гарч байгаа хог хаягдлыг бууруулах, дахин ашиглах ажлыг үргэлжлүүлэн хэрэгжүүлнэ.

Ажилчдын суурингийн сууц, гал тогоо, ахуйн хэрэглээнээс үүсч буй ангилан ялгах боломжгүй хаягдлыг ландфилийн нүхний дэргэд буулгуулж цаас, төмөр, хуванцар, шил, лаазыг зэргийг ялган авч үлдсэн хаягдлыг 450 м² бүхий ландфилийн нүхэнд хийн булшилж байна.

Хүснэгт 17. Ахуйн хог хаягдал

Ахуйн хог хаягдал				
№	Хог хаягдлын нэр төрөл	Хэмжээ	Устгах аргачлал	Гүйцэтгэл
1	Хуванцар, шил, лааз	100 м3	Хоёрдогч түүхий эд авах цэгт хүргэх	2025 оны 11 дүгээр сард 100 м3 хаягдлыг хүргэнэ.
2	Цаас, цаасан хайрцаг	500 м3	Шатааж устгах	500м3 цаасны хаягдлыг зууханд шатааж устгасан байна.
3	Ангилгдахгүй ахуйн хог	1000 м3	Ландфиль нүхэнд булах	Ажилчдын сууц, оффис, гал тогооны хаягдал болох ангилгдахгүй хаягдлыг ландфиль нүхэнд хийж булшилж байна.
	Нийт	1600 м3		

Зураг № 68. Ахуйн хог хаягдлыг эх үүсвэр дээр ангилан ялгаж буй нь

9.2 ҮЙЛДВЭРЛЭЛИЙН ХАТУУ ХОГ ХАЯГДАЛ

9.2.1 Үйл ажиллагаанаас гарч байгаа хог хаягдлыг бууруулах, дахин ашиглах ажлыг үргэлжлүүлэн хэрэгжүүлнэ.

Хаягдал төмөр, эвдэрсэн хашаа, агаар шүүрний төмөр, бүслүүр төмөр, ор, яндан, нимгэн төмрийн хаягдал гэх мэт төмрийн хаягдал 50м³ орчим хуримтлагдаж байна. Төмрийн хаягдлыг 2025-05-15-нд тээвэрлэн төмөр авах цэгт хүргэсэн. Түүнээс хойш хуримтлагдсан 20м³ төмрийн хаягдлыг Багануур дүүргийн төмөрлөгийн үйлдвэрт хүргэхээр ажиллаж байна.

Хүснэгт 18. Хатуу хог хаягдал

Үйлдвэрлэлийн хатуу хог хаягдал				
№	Хог хаягдлын нэр төрөл	Хэмжээ	Устгах аргачлал	Гүйцэтгэл
1	Төмөр, трос	70 м ³	Төмөр авах цэгт хүргэх	2025 оны 5 дугаар сард Багануур дүүрэг дэх Төмөрлөгийн үйлдвэрийн төмрийн хаягдал авах цэгт хүргэсэн. Үлдсэн 20м ³ төмрийн хаягдлыг 10 дугаар сард хүргэнэ.
2	Мод, модон материал	10 м ³	Шатааж устгах	Төмөр зууханд шатааж устгасан байна.
	Нийт	80 м ³		

9.3 АЮУЛТАЙ ХОГ ХАЯГДАЛ

9.3.1 Химийн бодисын сав баглаа боодлыг аюултай хортой хог хаягдал ангилан ялгах цэгт хураан хадгалж мэргэжлийн байгууллагаар устгалын ажлыг хийлгэх түүнд хяналт тавьж ажиллах.

“Петрочайна дачин тамсаг” ХХК-ний БХГ-т Тосон-Уул XIX талбай нь газрын тосны хайгуул, өрөмдлөг, олборлолтын үйл ажиллагаанд хэрэглэгдсэн химийн бодисын сав баглаа боодол, даралт нь унасан галын хор зэргийг химийн бодисын сав баглаа боодол устгадаг мэргэжлийн эрх бүхий “Түмэн Эгшиг” ХХК-тай гэрээ байгуулан хүлээлгэн өгч устгуулахаар ачуулж ажилласан. 2025 оны 4-р сарын 29-нд 3 шланз автотээврийн хэрэгслээр Дорнод аймгийн Матад сумын 19-р талбайгаас Төв аймгийн Сэргэлэн сумын 1-р багт байрлах Түмэн-Эгшиг ХХК-н “Химийн хорт болон аюултай бодисын сав баглаа боодол дахин боловсруулах Эко үйлдвэр”-н аюултай хог хаягдлыг түр хадгалах талбайд

батлагдсан маршрутын дагуу тээвэрлэн зөөж буулгасан болно. Аюултай хог хаягдал устгалын ажлыг зохион байгуулахдаа ХАБЭА болон стандарт дүрэм журмын дагуу Аюултай хог хаягдлыг хүний эрүүл мэнд байгаль орчинд халгүй арга технологиор саармагжуулж, хоргүйжүүлэн пиролизийн тусгай зууханд задалж, шатааж, дахин боловсруулж устгасан болно. 2025 оны үлдэгдэл аюултай хог хаягдлыг 11-р сард багтаан “Түмэн Эгшиг” ХХК-д хүлээлгэн өгнө.

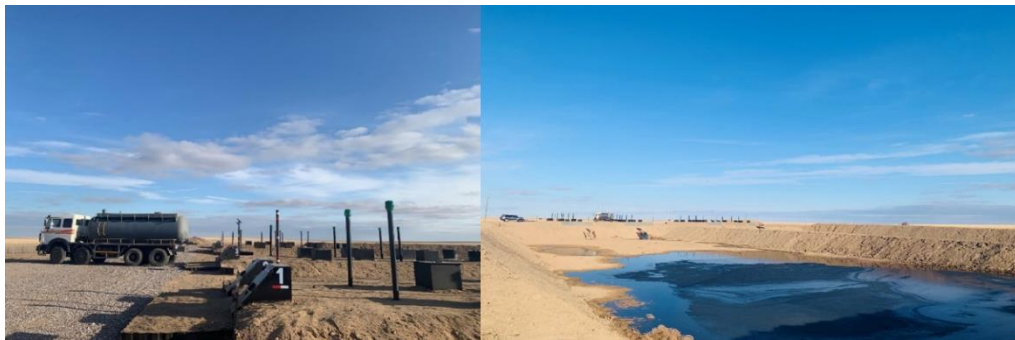

Зураг № 69. Аюултай хог хаягдал ачуулж буй нь

9.4 АХУЙН ШИНГЭН ХАЯГДАЛ

9.4.1 Ахуйн бохир ус цэвэрлэх байгууламжид бохир ус зөвшөөрөлгүй буулгахаас урьдчилан сэргийлж байнгын бүртгэл хөтлөн ажиллах.

Ахуйн бохир цэвэршүүлэх байгууламж нь 2010 онд ашиглалтанд орсон 125м³/хон хүчин чадалтай байсныг 2019 онд Престиж инженеринг ХХК-тай гэрээ байгуулан өргөтгөл засвар, шинэчлэлтийн ажлыг хийж гүйцэтгэн 175м³/х болгон хүчин чадлыг нэмэгдүүлсэн ба байгууламж нь газар дор байрлуулсан тус бүр нь 3 тасалгаатай шүүх систем бүхий 40 тн-ийн 5 танк, шингэн ууршуулах 2 далан (ээлжээр хэрэглэдэг), лаг хаях нэг жижиг далангаас бүрдэнэ. Ахуйн бохир цэвэршүүлэх байгууламжийг байнгын манаачтай байлгаж уг байгууламжинд буулгаж буй шингэн хаягдлыг бүртгэн уг байгууламжийн өдөр тутмын арчлалт, засвар үйлчилгээг хийн ажиллаж байна. 2025 оны 10 сарын байдлаар нийт 21930 тн бохирыг буулгаж цэвэршүүлсэн байна. Улирал тутамд дээж авч Дорнод аймгийн стандарт хэмжил зүйн сорилтын лабораторид шижлүүлсэн.

Зураг № 70. Ахуйн бохир цэвэршүүлэх байгууламж

Манай компани 2025 онд (Ерөнхий шаардлага MNS4943:2015 стандартын хүлцэх дээд агууламжид нийцүүлэн цэвэршүүлэх) стандартын шаардлага хангасан шинэ гүн цэвэршүүлэх байгууламж барьж дуусган ашиглалтад оруулахад бэлэн болоод байна. Уг цэвэршүүлэх байгууламжийн барилгыг улсын комисст 2025 онд багтаан хүлээлгэн өгөхөөр ажиллаж байна.

Зураг № 71. Шинэ ахуйн бохир цэвэршүүлэх байгууламж

9.5 ХОГ ХАЯГДЛЫН ТАЛБАЙ

9.5.1 Энгийн болон аюултай хог хаягдлын талбайн тасалгааг хатуу хучилттай болгоно.

БХГ Тосон-Уул ХИХ талбайн төвлөрсөн хогийн цэгийн талбайг шат дараалалтайгаар хатуу хучилттай болон ажиллаж байна. 2024 онд аюултай хог хаягдлын талбайн 2 тасалгааг хатуу хучилттай болгосон бол 2025 онд энгийн хог хаягдал цуглуулах талбайн 1 тасалгааг хатуу хучилттай болгосон байна.

Зураг № 72. Энгийн хог цуглуулах талбай

9.5.2 Хог шатаах зуухыг стандартад нийцүүлэн засварлах

БХГ Тосон-Уул ХИХ талбайн төвлөрсөн хогийн цэгт ашиглагдаж буй шатаах зуух нь хуучирч ашиглахад хүндрэлтэй байсан тул хуучин тоосгон ханыг нь нурааж шинэ хана өрөн, шавардаж засвар үйлчилгээ хийж шинэчилсэн.

Зураг № 73. Шатаах зууханд засвар үйлчилгээ хийж буй нь

Зураг № 74. Ашиглагдаж буй хог шатаах зуухууд

АРАВ. ОРЧНЫ ХЯНАЛТ, ШИНЖИЛГЭЭНИЙ ХӨТӨЛБӨРИЙН БИЕЛЭЛТ

Газрын тос олборлох үйл ажиллагааны явцад агаар, хөрсөн бүрхэвч, усан орчин, ургамлан нөмрөгт үзүүлж буй сөрөг нөлөөлөл, түүний хэмжээ, цар хүрээ, байгаль орчны бүрэлдэхүүн хэсгүүдэд гарч буй өөрчлөлтүүдийг хянаж, байгаль орчныг хамгаалах ажлын үр дүн, цаашид авах арга хэмжээг төлөвлөх зорилгоор энэхүү хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж байна. Петрочайна дачин тамсаг ХХК-ийн Тосон Уул XIX талбайн үйлдвэрлэлийн баазын зүгээс уг ажлыг хийж гүйцэтгүүлэхээр тусгай зөвшөөрөлтэй мэргэжлийн эрх бүхий байгууллага болох “Цавчирын Хөндий” ХХК-тай гэрээ байгуулан хээрийн судалгааг 2025 оны 6, 7, 9 дүгээр саруудад хийж гүйцэтгүүлсэн.

10.1 АГААРЫН ЧАНАРЫН ШИНЖИЛГЭЭ

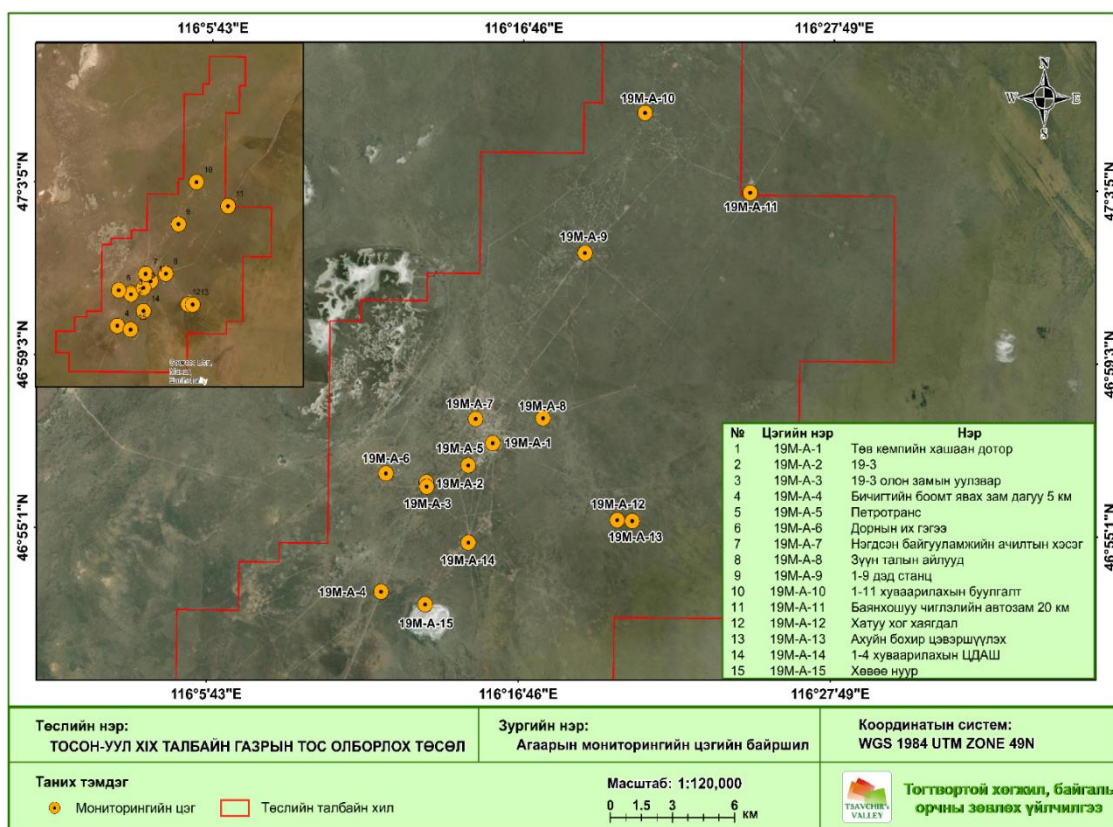
“Петрочайна Дачин Тамсаг” ХХК-ний Дорнод аймгийн Матад сумын нутагт байрлах Тосон-Уул XIX талбайд 2025 оны агаарын чанарын орчны хяналт шинжилгээний хээрийн судалгааны ажлыг 06 сарын 16-17 болон 08 сарын 01-02-ны өдрүүдэд хийж гүйцэтгэсэн ба Сүхбаатар ус цаг уур, орчны шинжилгээний төвийн байгаль орчны шинжилгээний лабораторид сорилтын дүнг боловсруулсан. Хэмжилт, дээжлэлтийг төсөл хэрэгжүүлэгчээс өгсөн 15 цэгт хийж гүйцэтгэсэн. Мөн нарийн ширхэглэгт тоосонцор /PM_{2.5}/, том ширхэглэгт тоосонцор /PM₁₀/ үзүүлэлтийг MNS 4585:2025 стандартын дагуу 24 цагийн хэмжилт хийх шаардлагатай байдаг тул 19-3 олон замын уулзвар, Бичигтийн боомт явах зам дагуу 5 км, Баянхошуу чиглэлийн автозам 20 км-т гэсэн 3 цэгт 6-р сар болон 8-р саруудад хэмжсэн.

БХГЭРЭЭТ ХИХ ТАЛБАЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН – 2025

6-р сарын агаарын хэмжилтийн үед орчны байдал салхи ихэнх хугацаанд 2-6 м/сек орчим, агаарын температур 24-30°C, газрын гадарга хуурай байсан ба 4,11,12-р цэгээс дээж авах хугацаанд автомашины хөдөлгөөн багатай байсан бол бусад цэгүүд дээр хэмжилт хийх хугацаанд автомашины машины хөдөлгөөнгүй байсан. 8-р сарын агаарын хэмжилтийн үед орчны байдал салхи ихэнх хугацаанд 5-7 м/с орчим, температур 22-28°C, газрын гадарга хуурай байсан. 3, 4, 5,7,14-р цэгүүдэд автомашины хөдөлгөөн харьцангуй их байсан.

Зураг № 75. Агаарын хэмжилт хийсэн байдал 19М-А-2

Зураг № 76. Агаарын мониторингийн цэгийн байршил

10.1.1 Орчны дуу шуугиан

Орчны дуу шуугианы хэмжилтийг мониторингийн цэгт 20 минутын хугацаатай хийсэн бөгөөд хэмжилтийн үеийн утга 31.7-55.4 дБа байна. Энэ нь Агаарын чанар. Техникийн ерөнхий шаардлага MNS4585:2025 стандартын Өдрийн цаг (07-22 цаг) дуу шуугианы стандарт түвшнээс хэтэрсэн үзүүлэлт байхгүй байна.

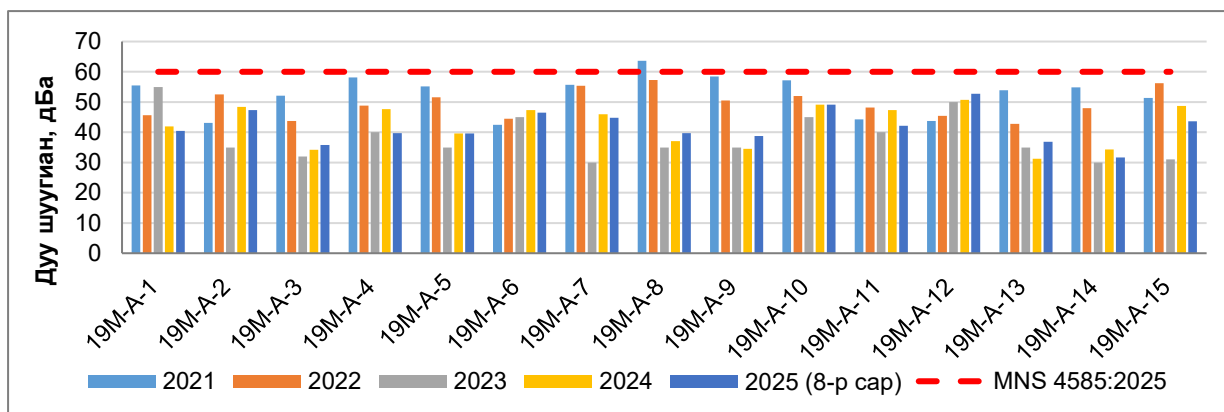

График № 3. 2021-2025 оны дуу шуугианы хэмжилтийн дүн, дБа

10.1.2 Агаар дахь тоосжилтын хэмжилтийн үр дүн

Төслийн талбайд хэмжсэн агаар дахь тоосны хэмжилтийн үр дүнгээс харахад нийт тоосны хэмжээ 6-р сард 0.007-0.081 мг/м³, 8-р сард 0.007-0.144 мг/м³ хооронд буюу “Агаарын чанар. Техникийн ерөнхий шаардлага” MNS4585:2025 стандартаас бага байна.

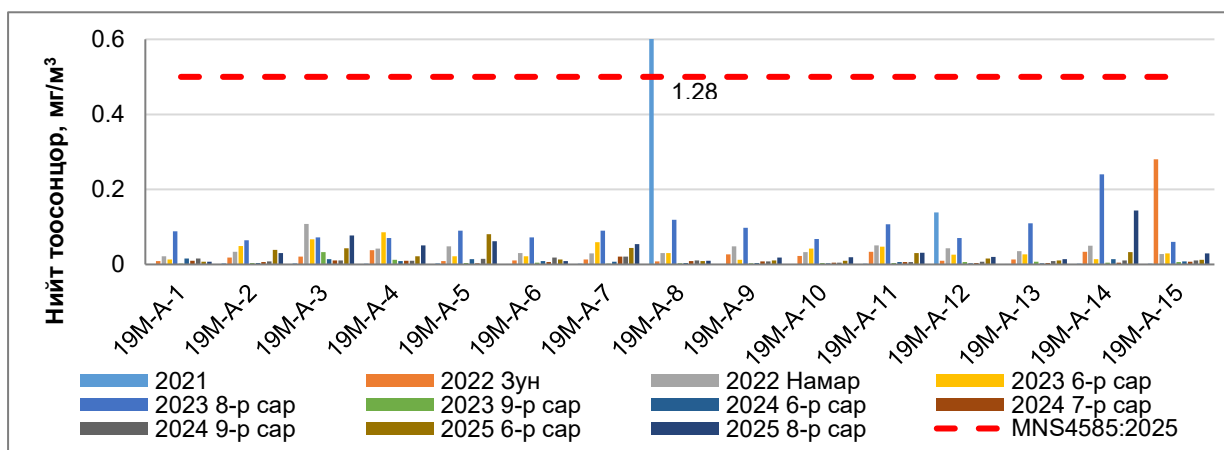

График № 4. 2021-2025 оны нийт тоосонцрын агууламж

10.1.3 Дүгнэлт

Төслийн талбайд 2025 онд хийсэн агаарын чанарын мониторингийн ажлын үр дүнг өмнөх 4 жилийн үр дүнтэй харьцуулан дараах дүгнэлтийг гаргалаа.

Төсөл нь олборлолтыг гүний түвшинд битүү системээр явуулдаг онцлогтой бөгөөд дуу чимээ үүсэх гол эх үүсвэрүүд нь өрөмдлөгийн ажлын үед дэх техник тоног төхөөрөмжийн дуу чимээ, үйлдвэрийн орчны техникийн дуу чимээ, тээврийн хэрэгслүүдийн

хөдөлгөөнөөс үүсэх дуу чимээ байдаг. Судалгааны ажлын үр дүнгээс харахад төслийн талбай, талбайн үйл ажиллагааны нөлөөллийн бүс дэх дуу чимээний хэмжээ 2025 онд 31.7-55.4 дБа байсан ба энэ нь Агаарын чанар. Техникийн ерөнхий шаардлага MNS4585:2025 стандартад заасан өдрийн цагаар (07-22 цаг) зөвшөөрөгдөх дээд хэмжээ болох 60 дБа-аас хэтрээгүй байна. 2021-2023 оны дуу шуугианы хэмжилтээр 27-64.4 дБа байна. 2021 оны хэмжилтээр 19М-А-4 цэгт 64.3 дБа, 19М-А-9 цэгт 61.2 дБа, 19М-А-11 цэгт 64.4 дБа утгатай байсан нь Агаарын чанар. Ерөнхий шаардлага MNS 4585:2025 стандарт өдрийн цаг (07-22 цаг)-ын 60 дБа-ын утгыг давсан байна. Энэ нь дээрх мониторингийн цэгүүд дээр хэмжилт хийх явцад автомашины хөдөлгөөн их байсантай мөн ба үйлдвэрийн технологийн дуу чимээнээс үүдэлтэй ба тухайн цэгүүд дээр 2022-2025 оны хэмжилтүүдээр стандартаас давсан утга байхгүй байгаа нь үүнийг түр зуурын эх үүсвэртэй дуу шуугианы бохирдол байсныг илтгэж байна. Бусад мониторингийн цэгийн хэмжилтээр агаарын чанарын стандарт давсан утга байхгүй ба тухайн хэмжилт хийх үеийн хэмжилтийн цэгийн орчин дахь үйл ажиллагаа, тээврийн хэрэгслийн хөдөлгөөний байдлаас хамааран жил бүрд харилцан адилгүй өсөлт бууралттай байна.

2025 оны төслийн талбайд хэмжсэн агаар дахь тоосны хэмжилтийн үр дүнгээс харахад нийт тоосны хэмжээ 6-р сард $0.007-0.081 \text{ мг/м}^3$, 8-р сард $0.007-0.144 \text{ мг/м}^3$ хооронд буюу “Агаарын чанар. Техникийн ерөнхий шаардлага” MNS4585:2025 стандартаас бага байна.

Тоосны хэмжилтийн хувьд хэмжилтийн стандарт шаардлагаас хамаарч $\text{Pm}_{2.5}$, Pm_{10} нарийн ширхэглэгт тоосны хэмжилтийг голчлон тээвэрлэлтээс үүдэлтэй тоосжилт бий болох боломжит цэгүүдэд 24 цагаар хэмжсэн ба нийт тоосыг бүх цэгүүдэд хэмжсэн. Сүүлийн 5 жилийн хэмжилтээс нийт тоосны хэмжээ 0.15 мг/м^3 -аас дотогш хэлбэлзэж байгаа нь MNS 4585:2025 стандарт 0.5 мг/м^3 -аас бага байна. 2025 оны хэмжилтийн хувьд 8 сард бага зэрэг өссөн нь тухайн үеийн салхины хурд өмнөх сарын хэмжилтүүдээс өндөр, хамгийн их нь 0.144 мг/м^3 байсан нь агаарын температур халалт ихтэй хуурай байснаас шалтгаалсан байна.

PM_{10} , $\text{PM}_{2.5}$ тоосонцрын агууламж 2021 оны хэмжилтээр бусад онуудаас өндөр байсан ба PM_{10} хамгийн их нь 1.216 мг/м^3 (стандарт түвшин 0.1 мг/м^3), $\text{PM}_{2.5}$ хамгийн их нь 1.17 мг/м^3 (стандарт түвшин 0.0375 мг/м^3) хүрсэн байна. Энэ нь төслийн үйл ажиллагаатай холбоотой тээвэрлэлтийн үйл ажиллагаанаас агаар орчинд үзүүлэх тоосжилтын нөлөөгөөр үүссэн байна. Харин дараах онуудын хэмжилтийн утгууд стандартаас даваагүй байна.

Мониторинг хийсэн 5 жилд хүхэрлэг хийн агаар дахь агууламж хамгийн их нь 0.228 мг/м^3 (стандарт 0.45 мг/м^3) бохирдолгүй, Азотын давхар ислийн хувьд 2023 оны 8 дугаар сард Петротранс 19М-А-5 цэгт 0.345 мг/м^3 , зүүн талын айлууд 19М-А-8 цэгт 0.21 мг/м^3 , ахуйн бохир цэвэршүүлэх 19М-А-13 цэгт 0.289 мг/м^3 хүрч стандарт хэмжээнээс давж байсан ба энэ нь тээврийн хэрэгслээс ялгарсан болон дизель тоног төхөөрөмжийн шаталтат хөдөлгүүртэй холбоотой байх магадлалтай. Мөн түүнчлэн үүнээс хойш дахин ийм өндөр үзүүлэлт илрээгүй нь тухайн хэмжилтийн үед богино хугацааны бохирдол бий болсон байсныг илтгэж байна. Үүнээс харахад хэмжилт хийсэн хийн элементүүдийн хувьд бохирдолгүй байна.

Дээрх үр дүнгүүдээс харахад төслийн үйл ажиллагаанаас агаар орчинд үзүүлэх сөрөг нөлөөлөл бохирдол бага болохыг илтгэж байна.

- Цаашид орчны мониторингийн ажлыг тогтмол хугацаанд гүйцэтгэж байх.
- Ачих, буулгах ажлын талбайд хөрсний гадаргыг чийгтэй байлгах, услах, тоос дарагч бодис хэрэглэх, салхины чиглэл дагуу хаалт байрлуулах.
- Хог хаягдлыг ил задгай шатаах, тээврийн хэрэгслийг унтраалгүй асаалттай удаан зогсоох зэрэг хийн бохирдлыг богино хугацаанд боловч их хэмжээгээр ялгаруулдаг үйлдлүүдэд хяналт тавьж, эс үйлдүүлэх.

Төслийн хувьд олборлолтын цооног, худгууд руу дотоод шороон замаар зорчдог, мөн алслагдсан цооногуудын тосыг том оврын тээврийн хэрэгслээр зөөдөг нь тээврийн хэрэгслийн хөдөлгөөнөөр тоосжилт үүсэх гол эх үүсвэрүүд болдог. Иймд ашиглалтаас гарсан замуудыг тухай бүрд нөхөн сэргээх, дотоод тээврийн замын төлөвлөлтийг хамгийн бага зайд төлөвлөх, хэрэгжүүлэх, тээврийн хэрэгслүүдийн хурдад хязгаарлалт тогтоох, үүнд ИТА-ын хяналт тавьж ажиллах, үйлдвэрийн орчны эвдрэлд өртсөн ургамалжилтгүй талбайг нөхөн сэргээх ажлуудыг төлөвлөлтийн дагуу хэрэгжүүлэх шаардлагатай байна.

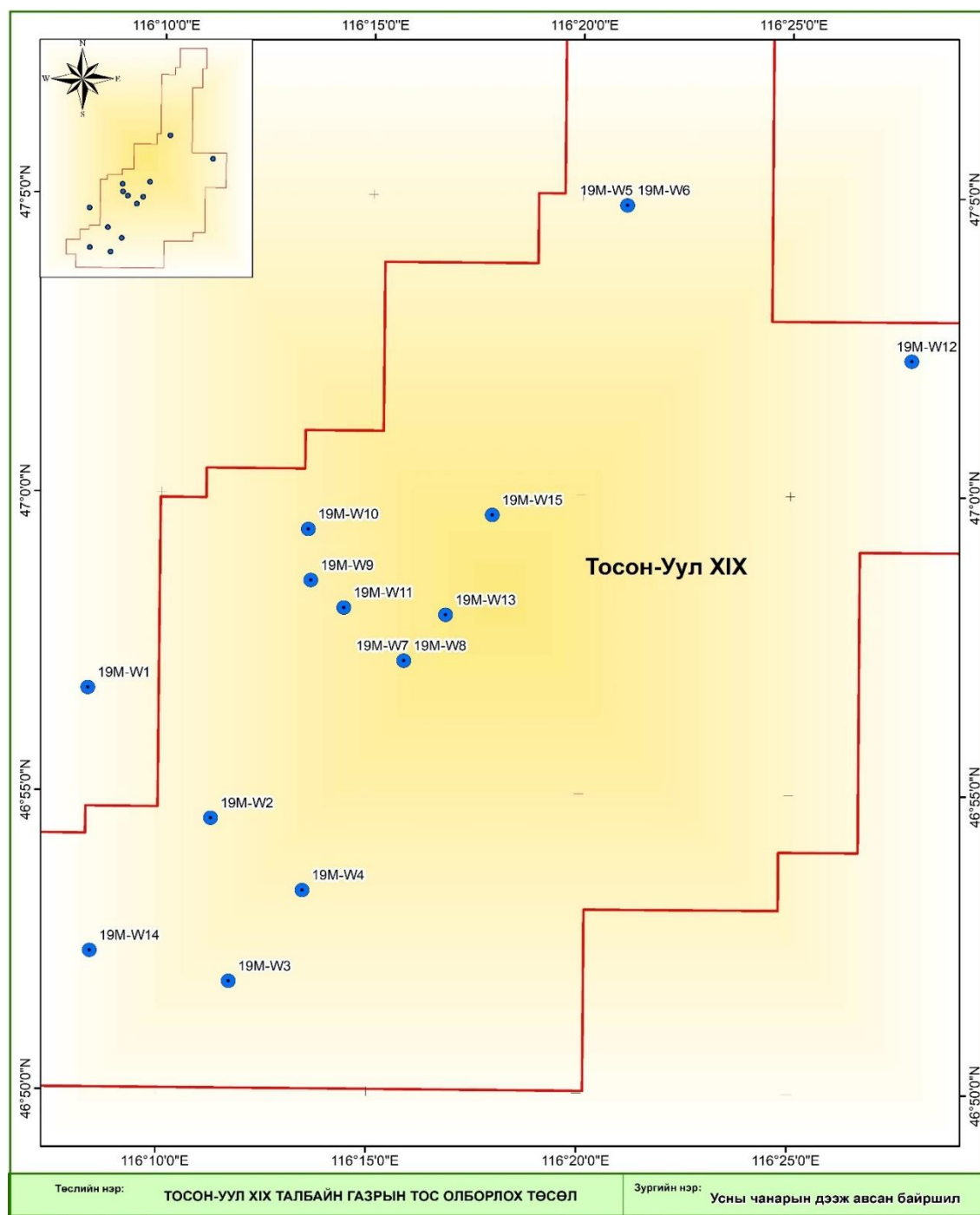
10.2 УСАН ОРЧНЫ ХЯНАЛТ ШИНЖИЛГЭЭ

Судалгааны талбайд ойролцоогоор 3 км^2 талбайтай Хөвөө нуураас өөр тогтмол устай байдаг гадаргын усны илэрц байхгүй бөгөөд төслийн унд, ахуйн болон технологийн зориулалттай ус хангамжийн эх үүсвэр нь газрын доорх ус байдаг. Тосон-Уул XIX талбай нь Монгол орны усны сав газрын ангиллаар Мэнэнгийн талын сав газарт хамаарч байна.

Газрын тос олборлох Тосон-Уул XIX талбайн 2025 оны орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөрийн хүрээнд усны мониторингийн хээрийн судалгаа буюу усны дээж авах ажлыг 6-р сарын 11-12, 7-р сарын 26-27, 9-р сарын 05-7-ны өдрүүдэд хийж гүйцэтгэсэн.

Хээрийн судалгааны үед усны дээж авах, тээвэрлэхдээ “Унд ахуйн хэрэгцээний, үйлдвэрийн ус хангамжийн зориулалттай ус. Химийн шинжилгээний дээж авах аргачлал”

MNS 3934 : 1986, Усны чанар-Дээж авах: 11-р бүлэг. Гүний уснаас дээж авах зөвлөмж”
MNS ISO 5667-11:2000 стандартын дагуу 1.5 л багтаамжтай цэвэр усны саванд авсан.
Дээж авахдаа дээжийн савыг дээж авч буй эх үүсвэрийн усаар 2 удаа зайлж, савыг дээжээр
бүрэн дүүргэж дээр нь агаар байх зайгүйгээр тагласан. Энэ нь тээвэрлэлтийн явцад
сэгсрэгдэх, хүчилтөрөгчтэй тухайн дээж харилцан үйлчлэлд орохыг хязгаарлана. Дээжийг
харанхуй, сэрүүн нөхцөлд хүйтэн баригч саванд хадгалж тээвэрлэсэн болно.

Зураг № 77. Усны мониторингийн цэгүүдийн байршил

Зураг № 78. 19M-W-11 цэгээс дээж авч буй байдал

10.2.1 Усны түвшиний хэмжилт

2024-2025 оны хээрийн судалгааны ажлаар гүний худгуудын түвшинг 6, 8, 9 саруудад хэмжихэд

- Малчны худаг 1-ийн түвшин 2.8 м орчимд тогтвортой
- Малчны худаг 2-ийн түвшин 2024 оны хавар 4 м байсан бол 8, 9 сарын хэмжилтээр 1.75, 2.2 м, 2025 оны зун 2.92 м тус тус болж буурсан
- Малчны худаг 3-ийн түвшин 2024 оны хавар 0.9 м байсан бол 8, 9 сарын хэмжилтээр 1.6 м бол 2025 оны намар 3.4 м байсан.

Төслийн ашиглалтын худгуудын хувьд 2024 оны хэмжилтээр

- 14 дүгээр худгийн түвшин амнаас 6 сард 4 м-т байсан бол 8, 9 сарын хэмжилтээр 2.6, 2.4 м болж буурсан
- 7 дугаар худаг дээр эхний хэмжилтээр 0.5 м-д байсан бол сүүлийн хоёр судалгаагаар хэмжилт хийгдээгүй байна.
- 21 дугаар худгийн усны түвшин 2024 оны 6 сард 12 м-т мэдрэгдсэн бол 8 сард 9.9 м болж буурсан бол 2025 оны 9.52-10.6 м тогтвортой байсан.
- 42 дугаар худагийн түвшин 2024-2025 оны хэмжилтүүдээр 50.7-52.7 м-т харьцангуй тогтвортой байсан.
- 31 дүгээр худгын усны түвшин 2024 онд 49.8-54.1 м хооронд байсан бол 2025 оны 6 сард 73.2м, 8 дугаар сард 69 м-т илэрч 15 м орчим доошилсон байна.
- 36 дугаар худагийн усны түвшин 2025 онд 32 м орчимд тогтвортой байсан.
- 4 дугаар худгийн ус нь 2025 оны хэмжилтээр 3.3-3.6 м-т илэрч байсан.
- 27 дугаар худагийн усны түвшин 2025 оны 6 дугаар сарын хэмжилтээр 53.1 м-т байсан бол 8 дугаар сарын хэмжилтаар 44.8-т илэрч 8.3 м өссөн байна.

Дараах графикаас харахад төслийн үйл ажиллагаанд ашиглаж буй гүний худгуудын усны түвшин харилцан адилгүй байна.

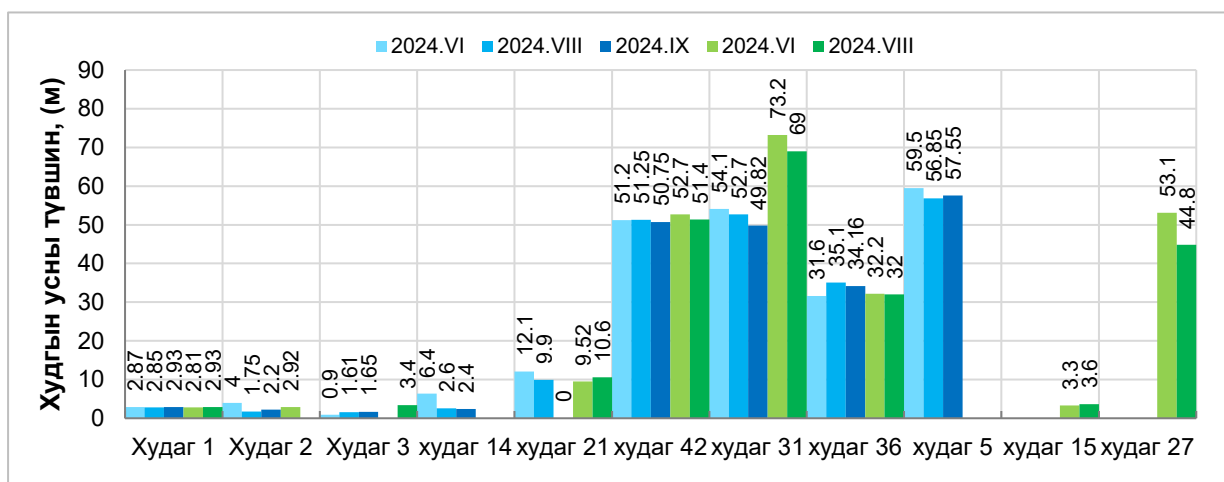

График № 5. Худгуудын усны түвшин

10.2.2 Дүгнэлт

Газрын тосны бүтээгдэхүүн хуваах гэрээт Тосон-Уул ХИХ талбайн гүний усны ашиглалтын худгуудад 2025 оны 6, 8, 9 дүгээр саруудад орчны хяналт шинжилгээний ажлын хүрээнд дээж авч ажилласан. Тус дээжнүүдийн үр дүнг 2022-2024 оны судалгааны ажлын үр дүнтэй харьцуулан дараах дүгнэлт, зөвлөмжийг өгч байна.

1. Төслийн талбайд ойр орших малчдын гүний худгуудын ус нь гадаргаас 0.9-4 м хооронд тогтсон байсан ба ус ашиглалт, хур борооны усны тэжээгдэл зэргээс хамаарч 1-2 м хооронд хэлбэлзэж байна. Төслийн ашиглалтын худгуудын усны түвшин харилцан адилгүй 2.4-73 орчим метрт байгаа ба хэмжилтийн үеүүдийн хооронд хамгийн их нь худаг 27 дээр 8.3 м орчим хэлбэлзэж байна.
2. Газрын тосны олборлолтод ашиглаж буй гүний худгуудын усны ерөнхий шинжилгээгээр талбайн хэмжээнд гүний ус нь хлорийн ангийн, натрийн бүлгийн, 2-р төрлийн чанарын хувьд давсархаг, хатуугаас маш хатуу устай байна. Шинжилсэн үзүүлэлтүүдээс хлор, сульфат, магни, төмрийн агууламж 42 дугаар худагаас бусад бүх худаг дээр MNS 6148:2010 стандартаас өндөр байгаа нь газрын доорх ус нь маш их эрдэсжилттэйг харуулж байна.
3. Ажилчдын унд ахуйн хэрэглээг хангаж буй хоёр худгийн эх үүсвэрийн усны чанар нь MNS090:2018 стандарт шаардлагад нийцэхгүй өндөр эрдэсжилттэй байгаагаас төв кемпийн ашиглаж буй 36 дугаар худгын усны хими-физик үзүүлэлтүүд өмнөх онуудаас өссөн байна. Гэвч хоёр худагаас ирсэн усыг унд ахуйд хэрэглэхдээ маш сайн цэвэршүүлж MNS090:2018 стандарт шаардлагад

нийцсэн чанарын хувьд нэн цэнгэг, хатуулаггүй усыг ашиглаж байгааг шинжилгээний үр дүнгээр тодорхойлов.

4. Тосон-Уул XIX талбайн ойр орчны малчны худгуудын ус нь маш их эрдэсжилттэй Ундны ус. Эрүүл ахуйн шаардлага, чанар аюулгүй байдлын үнэлгээ MNS090:2018” стандарт шаардлагад нийцэхгүй байна. Гар худгуудын усан дахь цахилгаан дамжуулах чанар, усанд ууссан жижиг хэсэг маш их, хатуу буюу эрдэс минерал ихтэй мөн усны органик бохирдлыг илэрхийлэх нитрит, нитрат, аммони илэрсэн зэрэг нь тус худгуудыг ундны хэрэгцээнд хэрэглэх боломжгүй, хүний эрүүл мэндэд сөрөг нөлөөтэй болохыг харуулж байна. Сүүлийн дөрвөн жилийн шинжилгээний үр дүнгүүдээс харахад өөрчлөлт нь ихээхэн харилцан адилгүй байгаагаас харахад органик бохирдол нь эдгээр худгуудын амны битүүмжлэл муу, ус нь гадаргад ойр учир улирлын хур тунадасны хэмжээ, малын өтөг, бууцны хөрсөн дэхь нэвчилт зэргээс хамаарсан богино хугацааны өөрчлөлтүүд байх боломжтой байна.
5. Төслийн үйл ажиллагаанд ашиглаж буй гүний худгуудын усанд агуулагдах хүнд элементийн шинжилгээнээс харахад тухайн талбайн орчны газрын доорх ус нь маш их эрдэсжилттэй, манган, хүнцэл, уран, селени, төмөр зэрэг элементүүдийн агууламж маш өндөр байна. Энэ нь тухайн газрын гүний чулуулагуудын бүтэцээс илүү их хамаарч ус чулуулагийн харилцан үйлчлэл нэмэгдсэнтэй холбоотой байх магадлал өндөр байна.
 - 2024, 2025 оны мониторингийн шинчилсэн цэгүүдийн үр дүнгээс харахад талбайн баруун талын говьтой ойр байрлаж буй 14,7, 27 дугаар худаг, хөвөө нуурын баруун урд байрлах 36 дугаар худгууд дээр хамгийн их хүнд элементийн агууламж илэрч байна.
 - Малчдын гар худагуудын усанд агуулагдах хүнд элементүүдээс уран, селени, молбиден, хүнцэл зэрэг элементүүдийн агууламж маш өндөр илэрч байгаа нь анхаарал татаж байна. Энэ нь эдгээр эх үүсвэрүүдээс ундны ус авч ашиглахад хүний биед ихээхэн сөрөг нөлөөтэй ба орон нутгийн удирдлагууд малчдын усны чанарын асуудалд анхаарал хандуулах шаардлагатай байна.
 - Монгол орны ураны орд илрэлийн байршил, газрын доорх усанд агуулагдах ураны агууламжийн судалгаануудаас харахад төслийн талбайн худгуудад ураны өндөр агууламж илэрч байгаа ураны хүдэржилт бүхий газар нутагт байгаагаас шалтгаалж байх магадлал маш өндөр байна.

6. Төслийн талбайд байрлах Хөвөө нуурын усан дахь хүнд элементүүдийн шинжилгээний дүнгүүдээс харахад тус нуур нь маш их хэмжээний эрдэс давс агуулахаас гадна цайр, никель, молбиден, мөнгө, стронций, уран, хүнцэл, селени зэрэг хүн амьтны эрүүл мэндэд онц хортой элементүүдийг маш их хэмжээг, бусад бүх хүнд элементүүд их бага хэмжээгээр агууламж илэрсэн байна. Шинжилгээний дүнгээс харахад тус нуурын ус нь хүн, мал, бусад зэрлэг амьтан шувуудад хор учруулах хэмжээний эрдэс минералын бохирдолтой байгааг төсөл хэрэгжүүлэгч аж ахуйн нэгж болон орон нутгийн байгаль хамгаалах газар анхааралдаа авч арга хэмжээ авч ажиллах шаардлагатай гэж үзэж байна. Учир нь устай үед нуураас мал, амьтан ундаалах, ууршилтаар агаар орчин хүнд элементүүд агаарт дэгдэх зэрэг эрсдлүүд үүсэхээр байна.

Дээрх дүгнэлтүүдээс харахад цаашид газрын доорх усны дээжийг хүнд элементийн шинжилгээнд өгөхдөө Fe (Төмөр), Mn (Манган), As (Хүнцэл), Se (Селени), Mo (Молибдин), U (Уран) зэргийг тогтмол хамруулж хянаж байх шаардлагатай бөгөөд дараах зөвлөмжүүдийг хэрэгжүүлж ажиллахыг зөвлөмж байна.

- Ашиглалтын худгуудын шугам хоолойн битүүмжлэлийг шалгахдаа худагт камераар шалгалт хийх, болон цооногийн геофизикийн шинжилгээг харахыг хүсч буй үр дүнд уялдуулан оновчтой аргачлалаар үе шаттай зохион байгуулах.
- Геологи орчинтой хамааралтай бол дахин 2 жилд, жил бүрт тогтсон 3 удаагийн газрын доорх усны дээж авч талбайн аль хэсгээс хүнд элементийн найрлага илүү өндөр байгааг авч үзэн тухайн талбайд өмнө хийгдсэн сейсмийн үр дүнг дахин шалгах хэрэв тухайн мэдээлэл хангалтгүй бол 4D сейсмийн аргачлалаар урт хугацаанд датаг аван дахин шалгаж шингэний хөдөлгөөнийг хянах шаардлагатай.
- Төслийн талбайн орчны гүний усны нөөц, нөөцийн хөдөлгөөн, газрын гүний геологи орчны онцлог, төслийн ус ашиглалттай холбоотой ус-чулуулагийн харилцан үйлчлэлээс шалтгаалсан усанд агуулагдах эрдэс минералуудын агууламж, өөрчлөлт, тархалт зэргийг усны мэргэжлийн байгууллагаар судалгаа хийлгэж дүгнэлт гаргуулах шаардлагатай.
- Мониторингийн худгуудыг тогтмол байлгаж урт хугацааны дээж авч шинжлүүлсэнээр тухайн элементүүдийн агууламжийн өөрчлөлт, шилжилт зэргийг үнэлэхэд чухал мэдээллийн сан болно. Иймд мониторингийн цэгүүдийг БОННУ-ний тайлангийн төлөвлөж өгсөн цэгүүдтэй уялдуулах, тогтоосон цэгүүд дээр урт хугацааны мониторинг хийхийг зорих.

- Бүх худгуудын усын шинжилгээнд ерөнхий химий болон хүнд элементийг аль алийг нь шинжлүүлж байх
- Хээрийн судалгааны ажлын үед мониторингийн худгуудаас дээж авах нөхцөл бололцоог бүрэн хангаж бэлтгэж байх, худгуудыг шинжилгээнд зориулж усны дээж авах цорготой болгох шаардлагатай.

10.3 ХӨРСНИЙ ХЯНАЛТ ШИНЖИЛГЭЭ

Дорнод аймгийн Матад сумдын нутагт байрлах тус талбайд хөрсөн бүрхэвчийн хяналт шинжилгээний ажлын хээрийн судалгаа, дээж авалтын ажлыг 2025 оны VI, VIII, IX саруудад хийж гүйцэтгэлээ. 2022-2024 онуудад дээжлэлт хийсэн нийт 33 цэгээс 5 цэгийг хасаж хүнд элементийн 23 дээж, агрохимийн буюу ерөнхий хими, физикийн 8, нефтийн бүтээгдэхүүн буюу органик нүүрстөрөгчийн нийт 4 дээжийг 3 удаагийн хээрийн судалгаагаар цуглуулсан.

Хээрийн судалгаагаар талбайгаас цуглуулсан хөрсний дээжинд ерөнхий хими, физикийн үзүүлэлтүүд болон органик нүүрстөрөгчийн агууламжийг ШУА-ийн Газарзүй-Геоэкологийн Хөрс судлалын лабораторид, хүнд элементийн агууламжийг “SGS IMME Mongolia” ХХК-ий Хөрс судлалын итгэмжлэгдсэн лабораторид шинжлүүлсэн.

Хүснэгт 19. Лабораторийн задлан шинжилгээний арга болон стандарт

№	Хөрсний үзүүлэлтүүд	Задлан шинжилгээний арга	Стандарт
1	Ялзмаг	Тюрин (<i>Walkley, Black</i>)	MNS 3310: 1991 Хөрс. Хөрсний агрохимийн үзүүлэлтийг тодорхойлох арга.
2	Урвалын орчин	Ионометр	MNS ISO 10390: 2001 Хөрсний чанар. pH тодорхойлох.
3	Карбонат	Кальциметр (10% HCl)	MNS 3310: 1991 Хөрс. Хөрсний агрохимийн үзүүлэлтийг тодорхойлох арга.
4	Хөдөлгөөнт фосфор	Спектрофотометр	
5	Хөдөлгөөнт кали	Дөлөн фотометр	
6	ЕС-MNS ISO 10390:2001	Кондуктометр	
7	Механик бүрэлдэхүүн	Гидрометр	ISO 11277:2009 Soil quality - Determination of particle size distribution in mineral soil material - Method by sieving and sedimentation
8	Хүнд металлууд	Optical Spectrometer	

10.3.1 Хөрсөн бүрхэвчийн тархалт, шинж чанар

XIX талбай нь Монгол орны хуурай болон хуурайвтар хээрийн бүсд байрлана. Гадаргын өндөршлийн хувьд далайн түвшнээс дээш 608-899 метр орчимд хэлбэлзэх бөгөөд өндөржилтийн хэлбэлзэл бага байна. Монгол орны зүүн хэсэгт маш том талбайг хамрах Мэнэнгийн талд бүхэлдээ багтах бөгөөд энд тал хээрийн бүсийн нам өндөртэй уул, нурууд тэдгээрийн хоорондох томоохон хотос, хөндий ажиглагдана.

Тус талбай нь Монгол орны Физик-Газарзүйн мужлалтаар Монголын дорнод талын их мужийн Дорнодын тэгш талын мужийн Тамсагийн талын тойрогт багтана. Харин Хөрс-Газарзүйн мужлалтаар Хангайн их мужийн Хотгорын бүсшилтэй нутгийн Монголын дорнод мужийн Мэнэн-Матадын 19-р тойрогт багтаж байна.

Хөрсөн бүрхэвчийн хэв шинжийн тархалтын хувьд тал хээрийн бүсэд зонхилох жинхэнэ хүрэн болон хүрэн шороон хөрс тархаж байна. Нам дор хотос, хонхоруудаар хужир мараалаг хөрс, ил хужир болон нугын хөрс зонхилон тархана. Уулархаг нутгаар уулын хар хүрэн, хүрэн хөрс тархана.

Жинхэнэ хүрэн хөрс: Хуурай хээрийн бүсийн өмнөд хэсгээр, эсвэл хархүрэн хөрстэй талархаг нутгийн доторхи уудам хотгоруудад харгана бүхий үетэнт, агь-үетэнт ургамалшилтай газраар тархах бөгөөд ургамал нөмрөгийн бүрхэц нь 30-50% байна. Хөрсний чийгийн хангамж төдий л сайн биш, зуны хамгийн их хур бороотой үед ус чийг хөрсөнд дөнгөж 20-40 см хүртэл нэвчдэг тул түүнээс дооших хэсэг нь хуурай голдуу байна. Хөрсний үе давхарга үүнээс гүн чийглэгдэх нь ховор. Хүрэн хөрсний ялзмаг хуримтлалын давхарга нь хархүрэн хөрснийхийг бодвол нимгэн, өнгөөр мэдэгдэхүйц гэгээтэй, карбонатын давхарга нь арай дээрээс эхэлдэг.

Нугын ялзмагт глейрхэг хөрс: Нугын хөрс голчлон хотос хонхор, нам дор газраар байрлах тул эргэн тойрных нь өндөрлөг газраас буух гадаргын урсацын усаар үе үе сэлбэгдэж нэмэгдэл чийг авах нөхцөл бүрддэг бөгөөд ийм тохиолдолд хөрсөндэх шаварлаг үе, сэвсгэр хурдас чулуулгийн үелсэн тогтоц, удаан үргэлжлэх улирлын цэвдэг зэрэг нь ус үл нэвтрүүлэгчийн үүрэг гүйцэтгэснээр хөрсөнд нэвчсэн ус хөрсний профилийн дунд ба доод хэсэгт түр хугацаагаар саатан тогтож хэт чийглэг орчин үүсгэдэг байна. Үүний нөлөөгөөр нугын хөрс тогтворжих нөхцөл хангагдана. Нөгөөтэйгүүр, газрын доорхи усны түвшин гүн биш (1-2 м) орших тохиолдолд хөрсөндэх капилляр сүвээр татагдан усны түвшин дээшээ хөөрч хөрсний үе давхаргуудыг нэмэгдэл ус чийгээр хангаснаар нугын хөрс үүсэх бас нэг таатай нөхцөл бүрддэг ажээ. Эдгээр тохиолдол нэгэн дор давхцах явдал ч цөөнгүй бий.

Чийгт хэлбэрийн хужир хөрс: Энэ хэвшинжийн хөрс хээрийн болон заримдаг цөлийн бүсэд, мөн говийн баянбүрдүүдэд түрүүчийн хөрсийг бодвол нилээн түгээмэл тархсан байна. Ер нь манай орны хужир хөрсний дийлэнх нь чийгт хэлбэрийнх гэж болно. Ийм хөрс газрын доорх усны түвшин 1-2.5м гүнд буюу заримдаа түүнээс ч дээхнүүр оршдог, ууршилт хүчтэй явагдах боломжтой өвөрмөц нөхцөлд тогтворждог байна. Ус чийг нь байнга өөдөө хөөрч гадагшаа алдагдах учраас хөлрөх маягийн чийгийн горимтой гэж үздэг. Хөрсний гүнээс дулаан улирлын турш их хэмжээний ус дээшээ хөөрч дэгдэхдээ бүх үе давхаргуудыг нь нэвт дамжиж гадагшаа ууршиж алдагдах бөгөөд устай цуг түүнд ууссан давсны нэгдлүүд мөн өөдөө хөөрч хөрсний өнгөн давхаргад хүрээд тэндээ тунаж хуримталсаар хужир марз болж тогтдог байна. Ингэж үүссэнийг чийгт хэлбэрийн хужир хөрс гэнэ

10.3.2 Ерөнхий хими, физик шинж чанар

Хөрсний ялзмагийн агууламж

Хөрсний ялзмаг гэдэг нь ургамал болон амьтны гаралтай үлдэгдэл материалын задралаас хөрсөнд үүсдэг бараан өнгөтэй эрдэс, органикийн нийлмэл бодис юм. Ялзмаг нь өөртөө маш олон төрлийн шим тэжээлийн бодисыг (ялангуяа азотыг) агуулж байдаг учраас хөрсний үржил шимийн хамгийн чухал үзүүлэлт болдог. Ялзмагийн бодис нь ойролцоогоор 60% нүүрстөрөгч, 6% азот болон фосфор, хүхэр зэрэг макро, микро элементүүдийг өөртөө агуулж байдаг. Ялзмагийн бодис их байх тусам хөрсний өнгө гүн хар болдог. Ялзмагийн бодисын гол үүрэг ач холбогдол нь хөрсний физик нөхцөлийг сайжруулдаг, чийгийн багтаамжийг нэмэгдүүлдэг, хамгийн сайн бүтэц үүсэхэд нөлөөлдөг, усанд уусамтгай үржил шимийн бодисуудыг тогтоон барих, хөрсөн дэх биологи ба микробиологийн идэвхийг сайжруулж ургамлын үндэсний хөгжилтийг дэмждэг, хөрсөн дотор явагдах химийн урвалуудад буффер (зохицуулагч)-ийн үүрэг гүйцэтгэдэг, хөрсөн

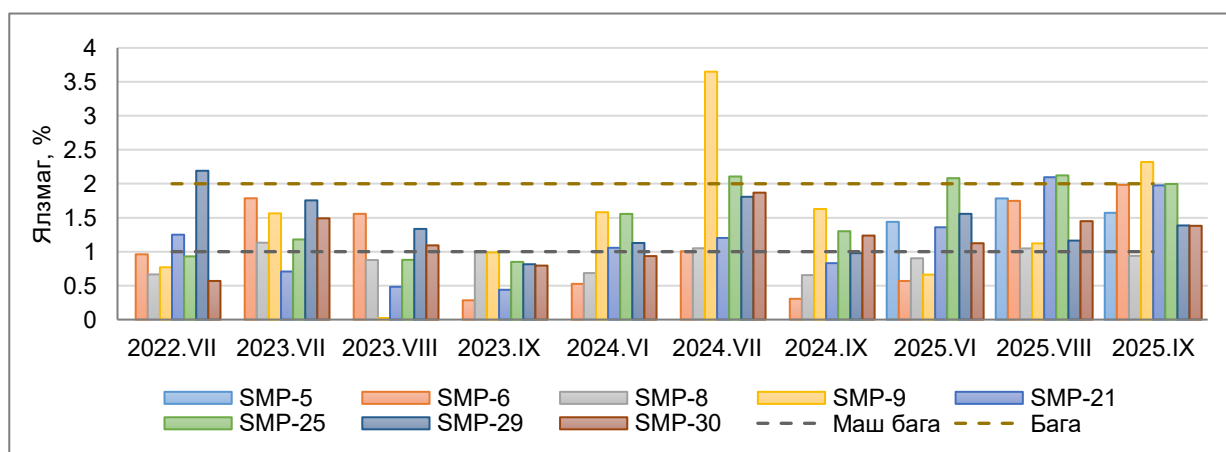

График № 6. Ялзмагийн агууламж

дэх организмын хүнс болон энергийн эх үүсвэр болдог, хөрсний агаар солилцоог сайжруулдаг зэрэг олон талын ач холбогдолтой байдаг.

Хөрсний хүнцлийн агууламж

Хүнцэл нь онцгой хортой органик биш бохирдуулагч бодисын жагсаалтад багтах бөгөөд амьд организмд учруулах хор хөнөөл ихтэй элемент юм.

2022 оноос хойшх нийт 11 удаагийн хэмжилтийн датанаас зөвхөн 3 тохиолдлоос бусад дээжинд хүнцлийн агууламж стандарт даваагүй буюу бохирдолгүй гэсэн үр дүнтэй гарсан байна. 2022 оны 7-р сарын судалгаанд малчин Шаравнямбуугийн өвөлжөө болох SMP-30 цэгт 21 мг/кг хэмжээтэй илэрсэн нь стандартыг үл ялиг давсан үзүүлэлт болсон. Мөн 2025 оны 6-р сарын судалгаагаар SMP-23 төв кемпийн гадна зогсоол, SMP-25

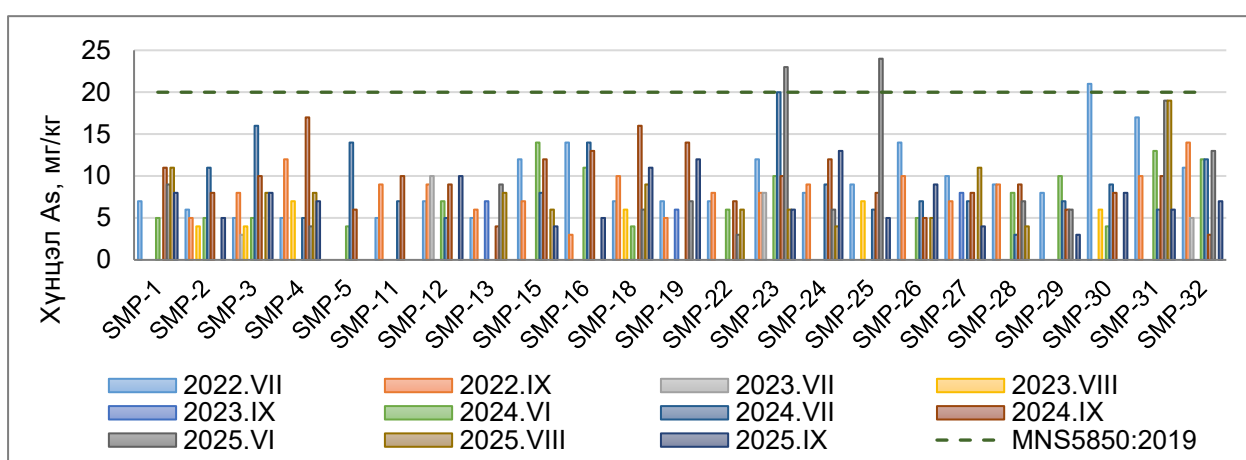

График № 7. Хүнцлийн агууламж

түүврийн аргаар дээжлэлт хийсэн талбайн цэгүүдэд 23-24 мг/кг агууламжтай гарсан нь мөн зөвшөөрөгдөх дээд хэмжээг бага хэмжээгээр давсан байна. Харин 8 болон 9-р сарын судалгаагаар стандарт давсан дүн гараагүй.

Монгол орны зарим бүс нутагт байгалийн хөрс болон хөрс үүсгэгч эх чулуулгууд дээр хийгдсэн хүнцлийн судалгаанаас харахад хүнцлийн агууламж өндөр гардаг байна. Эдгээр судалгаануудын үр дүнгээс шалтгаалж “Стандартчилал хэмжилзүйн газар” MNS 5850:2008 стандартад орсон хүнцлийн зөвшөөрөгдөх дээд хэмжээ 12 мг/кг байсныг 2019 онд шинэчилж 20 мг/кг болгож нэмсэн байдаг. Тиймээс тухайн бүс нутгийн хөрс үүсгэгч эх чулуулгууд хүнцлийн агууламж зөвшөөрөгдөх дээд хэмжээнээс өндөр байх нь түгээмэл ажиглагддаг байна.

2022 оны хүнцлийн дундаж агууламж 7.7 мг/кг, 2023 онд 1.2 мг/кг, 2024 онд 7.3 мг/кг, 2025 онд 5.5 мг/кг тус тус агууламжтай гарсан байна. 2022 онд хамгийн өндөр үзүүлэлттэй гарсан боловч стандартаас 3 дахин бага агууламж юм. 2023 оны 7-9 саруудад дийлэнх цэгүүд дээр хүнцэл илрээгүй байна.

10.4 УРГАМЛЫН ХЯНАЛТ ШИНЖИЛГЭЭ

“Петрочайна дачин тамсаг” ХХК-ийн Дорнод аймгийн Матад сумын нутагт орших Газрын тосны бүтээгдэхүүн хуваах гэрээт “Тосон-Уул XIX” талбайн ургамлан нөмрөгийн хэв шинж, бүрхцийн үндсэн үзүүлэлт, биомасс, зүйлийн тохиолдоц болон зүйлийн бүрдэл, ангилал, нэн ховор болон ховор ургамлын төрөл, зүйлүүд түүний тархалт, хамгааллын

Зураг № 79. Ургамлан нөмрөгийн төлөв байдал VP-2 цэг, 2025.06.17

Зураг № 80. Ургамлан нөмрөгийн төлөв байдал VP-2 цэг, 2025.08.03

Зураг № 81. Ургамлан нөмрөгийн төлөв байдал VP-2 цэг, 2025.09.13

статус, ургамлан нөмрөгийн өнөөгийн төлөв байдал өөрчлөлт, доройтлыг илрүүлэх мониторинг судалгааг орчны хяналт шинжилгээний ажлын хүрээнд жил бүр хэрэгжүүлэн ирсэн. Судалгааны талбайн 2025 оны ургамлан нөмрөгийн мониторинг судалгааг 6, 8, 9-р саруудад нийт 3 удаагийн хээрийн хэмжилт судалгааны мэдээлэлд үндэслэн, үр дүнг 2022-2025 оны буюу сүүлийн 4 жилийн судалгааны үр дүнтэй харьцуулан боловсрууллаа.

10.4.1 Ургамлан нөмрөгийн судалгаа хийсэн арга зүй

Ургамалжилтын судалгааг хийхдээ ургамлын зүйлийн бүрэлдэхүүн, түүний өөрчлөлтийг Друдегийн аргаар, тусгаг бүрхцийг Л.Г.Раменскийн аргаар тодорхойлсон. Геоботаникийн бичиглэл хийхдээ тухайн ургамлын мониторингийн цэгийг төлөөлүүлэн 1х1 м² болон 10 х10 м² талбайд раменскийн тор ашиглан тодорхойлсон бөгөөд санамсаргүй байрлуулан цэг тус бүрээр бичиглэл хийж, хээрийн судалгааны мэдээ материалуудад үндэслэн ургамлын тайланг боловсруулсан.

Зүйлийн бүрэлдэхүүн: Ургамалжилтын зүйлийн бүрэлдэхүүнийг тодорхойлохдоо зүйл тус бүрийг флорын баялаг тодорхойлох аргаар бүртгэж, зүйлийн латин, Монгол нэрийг И.В.Грубовын (1982) бүтээлд зааснаар тус тус нэрлэсэн.

Арви: Ургамалжилтын зүйлийн арвид О.Друдегийн нүдэн баримжааны аргаар үнэлгээг өгсөн.

Тусгаг бүрхэц: Ургамалжилтын зүйлийн тусгаг бүрхцийг Раменскийн 1 м²-ийн хэмжээст тороор тодорхойлсон.

Хүснэгт 20. Ургамлан бүрхэвчийн арви ба бүрхцийн үнэлгээ

Арви	Тусгаг бүрхэц, %	Ургамлын тохиолдоц, тархалтын шинж
Soc- Socialis	75 %, <	Ургамал маш ихээр буюу нэлэнхүйд нь тархсан
Cop3- Copiosae 3	51 -75 %	Ургамал ихээр биш буюу нэлэнхүйд нь тархсан
Cop2- Copiosae 2	26 - 50 %	Ургамал нэлээд ихээр тархсан
Cop1- Copiosae 1	11 - 25 %	Ургамал дунд зэрэг тархсан
Sp- Sparsae	5 - 10 %	Ургамал бага зэрэг тархсан
Sol- Solitaires	1 -2 %	Ургамал хааяа нэг тохиолдоно
Rr-Rare	1>	Талбайд зөвхөн ганц нэг тохиолдоно
Un-Unicum	1>	Маш ховор тохиолдоно

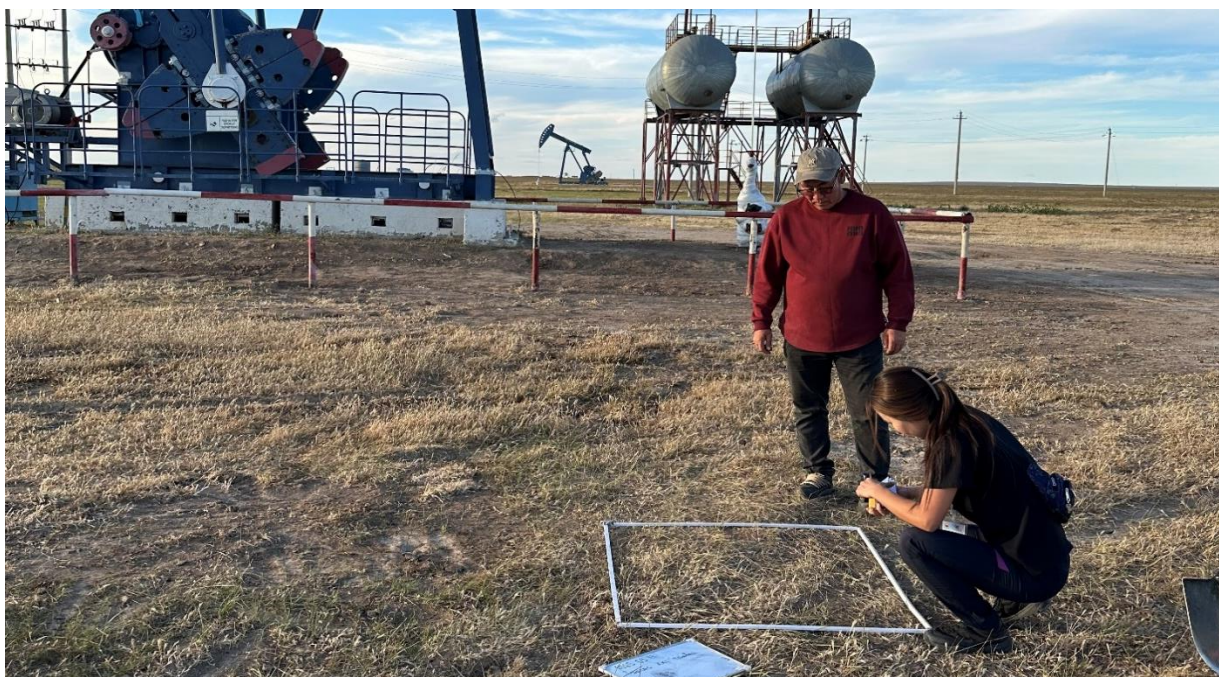
Ургац: Мониторингийн цэг тус бүрээс ургацын дээжийг газрын хөрснөөс 0 см өндөрт хайчлан авч ерөнхий ургацыг тодорхойлсон бөгөөд, ургацыг нойтон ба хуурай жинг жигнэж тодорхойлсон.

10.4.2 Судалгааны талбайн ургамлан нөмрөгийн өнөөгийн төлөв байдал, онцлог

Тосон-Уул ХИХ талбай нь газрын гадарга, өндөршилт, экосистемийн хувьд нэгэн хэвийн, ургамалжилтын хувьд бүхэлдээ хуурай хээрийн дэд хэв шинжид хамаарагдах хэдий ч газрын тосны хайгуул судалгаа, олборлолт, тээвэрлэлтийн үйл ажиллагаа болон олон машин техникийн хөдөлгөөний улмаас тухайн орчны ургамлан нөмрөг ихээр талхлагдаж олон салаа зэрэгцээ замууд үүсэхээс гадна тоосжилтын дам нөлөөгөөр тухайн орчны ургамлан нөмрөгийн үндсэн хэв шинж өөрчлөгдсөн төлөвтэй байна.

Төв хэсгийн нөлөөлөлд өртсөн зам талбай, үйлдвэр, кэмп, олборлолтын цооногуудын орчмоор талхагдсан хөрс, ургамлан нөмрөг доройтсон газарт элбэг ургадаг нэг наст амьдралын хэлбэртэй Цагаан лууль (*Chenopodium album* L.), Үслиг манан хамхаг (*Bassia dasyphylla* (Fisch. et Mey.) Ktze.), Толгодын бударгана (*Salsola collina* Pall.) шарилжаас Ямаан шарилж (*Artemisia scoparia* Waldst. et Kit) зэрэг нэг наст ургамлууд зонхилон ургасан, геоботаникийн бичиглэл хийсэн VP-25, VP-28 цэг орчимд буюу судалгааны талбайн урд болон төв хэсгээр Ямаан шарилж (*Artemisia scoparia* Waldst. et Kit) хэсэг талбайг бүрхэж давамгайлан ургасан байдалтай байна.

Шарилж, лууль болон бусад хөл газрын ургамал нь хөрсний үржил шим буурч доройтоход их хэмжээгээр ургадаг хэдий ч хөрсний нөхөн төлжилт, ургамалжилт, ногоон масс нэмэгдэх, доройтсон хөрсөнд урган олон зүйл ургамал шинээр ургах таатай нөхцөлийг бүрдүүлдгээрээ чухал үүрэгтэй.

Зураг № 82. Матад сумын 6-р багийн засаг даргын хамт ургамлан нөмрөгийн хэмжилт, судалгаа хийж буй байдал, 2025 оны 09 сар

Судалгааны талбайн төв болон хойд хэсгээр **Шарилж оролцсон Үетэн-алаг өвст (128, X-II-2-7)** ургамлан бүлгэмдэл түлхүү тохиолдох бол д.т.д 700-800 м өндөртэй тэгш өндөрлөг, ухаа гүвээрхэг хэсгээр буюу судалгааны талбайн зүүн өмнөд харьцангуй бага нөлөөлөлд өртсөн хэсгээр хуурай хээрийн үндсэн бүлгэмдэл болох Том хялгана (*Stipa grandis* P. Smirn.) зонхилсон **Үетэн-хялганат (1286, X-II-2-7)** ургамлан бүлгэмдэл, судалгааны талбайн баруун урд, урд хэсгээр **Таана-хялганат (158, ЦХ-I-2-2)** бүлгэмдэл тохиолдоно. Харин өмнөд хэсгээр болон Хөвөө нуурын хужир мараатай хотсоор хуурай хээрт төдийлөн их тохиолдоод байдаггүй цөлийн хээрт түлхүү тохиолддог Таана (*Allium polyrrhizum* Turcz), Зүүнгарын бутаргана (*Reaumuria soongorica* Pall.), Бор бударгана (*Salsola passerina* Bge) оролцсон **Дэрс-Бударганат (185, Ц-II-1-4)** ургамлан бүлгэмдлүүд тохиолдож байна.

Төслийн талбайд Том хялгана (*Stipa grandis*), Сибирь хялгана (*Stipa sibirica*), Хиаг (*Leymus chinensis*), Дэrvээн хазаар өвс (*Cleistogenes squarrosa*), Саман ерхөг (*Agropyron cristatum*), Саваан булган сүүл (*Chloris virgata*), Том цэцэгт дааган сүүл (*Koeleria macrantha* Ldb.), Гялгар дэрс (*Achnatherum splendens* Trin.), Бага хургалж (*Eragrostis minor*), Агь (*Artemisia frigida*), Таана (*Allium polyrrhizum* Turcz), Үслиг манан хамхаг (*Bassia dasphylla* Fisch. et C.A.Mey), Хамхуул буюу Толгодын бударгана (*Salsola collina* Pall), Ямаан шарилж (*Artemisia scoparia* Waldst. et Kit), Адамсын шарилж (*Artemisia adamsii* Bess.), Шүлхий шарилж (*Artemisia pectinata* Pall), Шоргор лууль (*Chenopodium acuminatum*), Сибирь шорной (*Atriplex sibirica* L), Хонгор зуллиг хонгор залаа (*Serratula centauroides* L.), Дагуурын хүж өвс (*Haplophyllum dahuricum* L.), Аммоны сэдэргэнэ (*Convolvulus ammannii*), Имт гичгэнэ (*Potentilla bifurca* L.), Морин зээргэнэ (*Ephedra equisetina* Bunge.), Урал Чихэр өвс (*Glycyrrhiza uralensis*), Улаан бударгана (*Reaumuria soongorica* Pall.), сөөг ургамлаас хялганат бүлгэмдэлд Бяцхан навчит харгана (*Caragana microphylla*), Нарийн навчит харгана (*Caragana stenophylla*) зэрэг зүйлүүд түгээмэл тохиолдож байна.

10.4.3 Ургамлын аймгийн зүйлийн бүрдэл, олон янз байдал

Судалгааны талбайд бүртгэгдсэн зүйлийн бүрэлдэхүүний хувьд 2022 онд 32 овгийн, 77 төрөлд хамаарах 107 зүйл, 2023 онд 34 овгийн, 84 төрөлд хамаарах 123 зүйл, 2024 онд 35 овгийн, 85 төрөлд хамаарах 125 зүйл ургамал бүртгэгдсэн буюу өмнөх оны үр дүнгээс 1 овог, 1 төрөл, 2 зүйл (*Chamaerhodes erecta*, *Lappula myosotis*) ургамлыг нэмж бүртгэгдсэн, 2025 онд 35 овгийн, 85 төрөлд хамаарах 125 зүйл буюу зүйлийн олон янз байдлын хувьд өөрчлөлт байхгүй, харьцангуй тогтвортой байна.

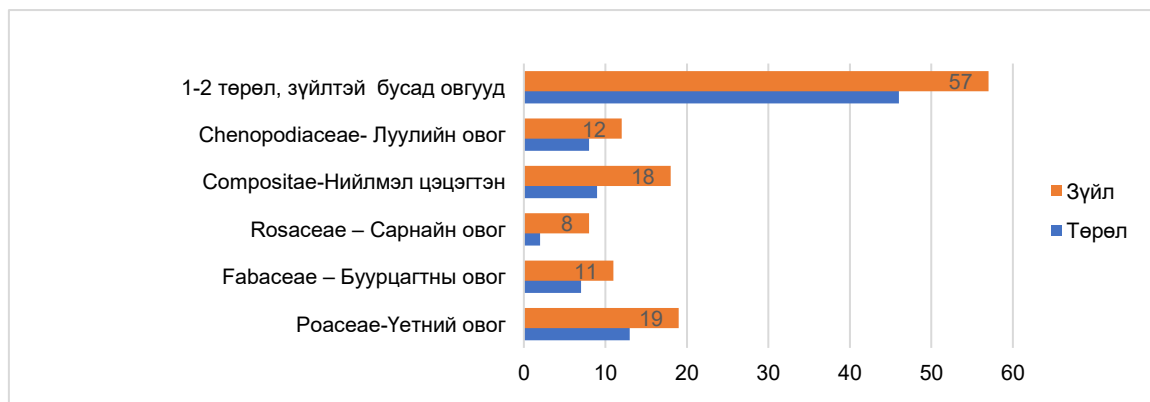

График № 8. Хамгийн олон төрөл, зүйлтэй томоохон овгуудын харьцуулалт

Ургамлын аймгийг овог, төрөл, зүйлээр ангилахад хамгийн олон төрөл, зүйлтэй овгууд нь *Рoaceae-Үетний* овог 13 төрлийн 19 зүйл ургамал, *Compositae-Нийлмэл* цэцэгтэн 9 төрлийн 18 зүйл ургамал, *Fabaceae-Буурцагтан* 7 төрлийн 11 зүйл ургамал, *Chenopodiaceae- Луульта*н 8 төрлийн 12 зүйл, *Rosaceae-Сарнай*н овог 2 төрлийн 8 зүйл, *Alliaceae-Сонгинотон* 1 төрлийн 6 зүйлтэй томоохон овгуудад хамаарагдаж байхад 1-3 төрөл зүйлтэй жижиг овгууд нийт 46 төрлийн 57 зүйлтэй байна. Дээрх үр дүнгээс харахад ургамлан нөмрөгт үет ургамлын оролцоо их буюу чухал байгааг илтгэж байна.

Овгуудаас ургамлан нөмрөгт хамгийн чухал буюу хамгийн их оролцоотой нь *Asteraceae*, *Рoaceae*, *Rosaceae* зэргийн төлөөлөгчид байхад төрлийн хувьд *Allium*, *Artemisia*, *Potentilla*, *Caragana*, *Carex*, *Astragalus*, *Stipa*, *Chenopodium*, *Iris* зэрэг төрлүүд ургамлан нөмрөгт хамгийн өргөн оролцоотой ургамлан нөмрөгт маш чухал байр суурийг эзэлж байна.

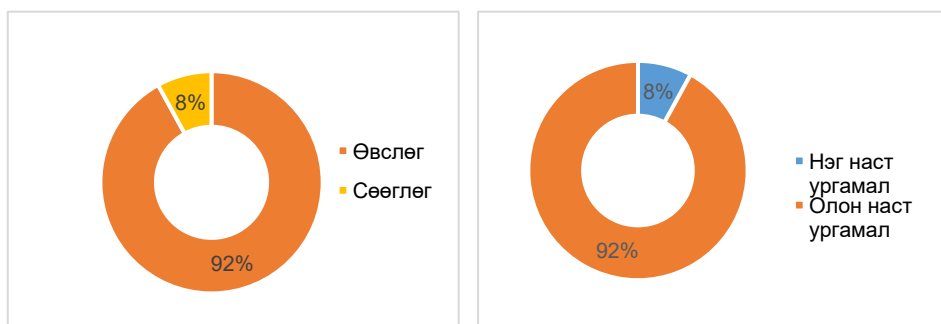

График № 9. Ургамлын нас. амьдралын хэлбэрийн ангилал. %

Судалгааны талбайд бүртгэгдсэн 125 зүйл ургамлыг амьдралын хэлбэрээр авч үзвэл 115 зүйл нь өвслөг, 10 зүйл нь сөөг болон заримдаг сөөг, сөөгөнцөр ургамал байна. Ургамлын насны хувьд авч үзвэл олон наст ургамал 103 зүйл буюу нийт ургамлын 92%, нэг наст ургамал 22 зүйл буюу нийт ургамлын 8%-ийг тус тус эзэлж байна.

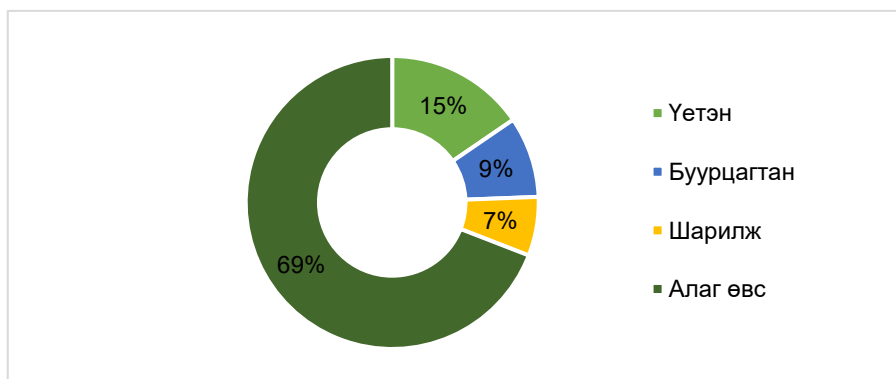

График № 10. Ургамлын аж ахуйн бүлгүүдийн харьцуулалт, %

Судалгааны талбайд тэмдэглэгдсэн 125 зүйл ургамлыг аж ахуйн бүлгээр ангилан үзэхэд алаг өвс нийт ургамлын 69%, буурцагтан 9%, үетэн 15%, шарилж 7%-ийг тус тус эзэлж байна.

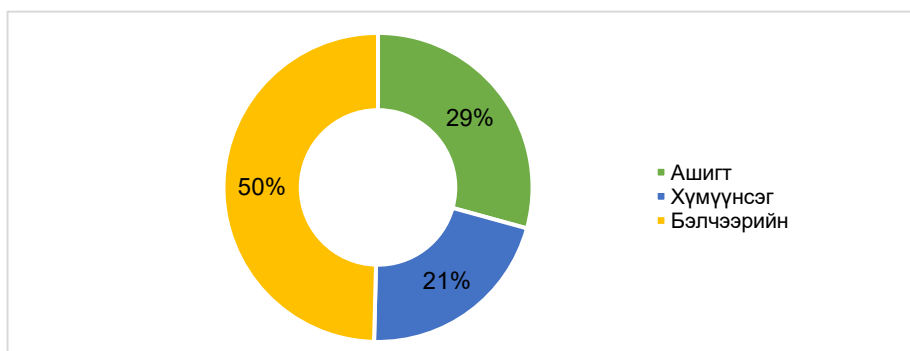

График № 11. Ургамлын аж ахуйн ач холбогдол, %

Судалгааны талбайд тохиолдох 125 зүйл ургамлыг аж ахуйн ач холбогдлоор нь ангилан үзэхэд ашигт ургамал нийт ургамлын 29%, хүмүүнсэг буюу хөл газрын ургамал 21%, бэлчээрийн ургамал 50%-ийг тус тус эзэлж байна.

10.4.5 Дүгнэлт

Тосон-Уул XIX талбай нь газрын гадарга, өндөршилт, экосистемийн хувьд нэгэн хэвийн, ургамалжилтын хувьд бүхэлдээ хуурай хээрийн дэд хэв шинжид хамаарагдах хэдий ч газрын тосны хайгуул судалгаа, олборлолт, тээвэрлэлтийн үйл ажиллагаа болон олон машин техникийн хөдөлгөөний улмаас тухайн орчны ургамлан нөмрөг ихээр талхлагдаж олон салаа зэрэгцээ замууд үүсэхээс гадна тоосжилтын дам нөлөөгөөр тухайн орчны ургамлан нөмрөгийн үндсэн хэв шинж өөрчлөгдсөн төлөвтэй байна.

Төв хэсгийн нөлөөлөлд өртсөн зам талбай, үйлдвэр, кэмп, олборлолтын цооногуудын орчмоор талхагдсан хөрс, ургамлан нөмрөг доройтсон газарт элбэг ургадаг нэг наст амьдралын хэлбэртэй Цагаан лууль (*Chenopodium album* L.), Үслиг манан хамхаг (*Bassia dasyphylla* (Ficsh. et Mey.) Ktze.), Толгодын бударгана (*Salsola collina* Pall.)

шарилжаас Ямаан шарилж (*Artemisia scoparia* Waldst. et Kit) зэрэг нэг наст ургамлууд зонхилон ургасан, геоботаникийн бичиглэл хийсэн VP-25, VP-28 цэг орчимд буюу судалгааны талбайн урд болон төв хэсгээр Ямаан шарилж (*Artemisia scoparia* Waldst. et Kit) хэсэг талбайг бүрхэж давамгайлан ургасан байдалтай байна.

Шарилж, лууль болон бусад хөл газрын ургамал нь хөрсний үржил шим буурч доройтоход их хэмжээгээр ургадаг хэдий ч хөрсний нөхөн төлжилт, ургамалжилт, ногоон масс нэмэгдэх, доройтсон хөрсөнд урган олон зүйл ургамал шинээр ургах таатай нөхцөлийг бүрдүүлдгээрээ чухал үүрэгтэй.

АРВАН НЭГ. БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨГ ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ УДИРДЛАГА ЗОХИОН БАЙГУУЛАЛТЫН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТ

Хүснэгт 21. Удирдлага зохион байгуулалтын төлөвлөгөөний хураангуй

№	Төлөвлөсөн арга хэмжээ	Хэрэгжилт
1	Туслан гүйцэтгэгч аж ахуйн нэгжүүдийн болон ТА1 нэгсэн байгууламжийн ард байрлах газрын тосны лаг шавар, тос, ус ялгах техник тоног төхөөрөмж, байгууламжийн үйл ажиллагааны улмаас байгаль орчинд сөрөг нөлөөлөл үзүүлэхгүй байх тал дээр анхаарч дотоод хяналтыг сайжруулна.	Гэрээлэгч ангиуд болон ТА1 нэгдсэн байгууламжийн ард байрлах газрын тосны лаг шавар, тос, ус ялгах техник тоног төхөөрөмж, байгууламжийн үйл ажиллагаанд тогтмол хяналт тавин гарсан зөрчлийг газар дээр нь арилгуулж ажиллаж байна.
2	Гэрээлэгч ангиудын ногоон байгууламжийг нэмэгдүүлэх арга хэмжээ	Тосон-Уул ХИХ талбайн үйлдвэрлэлийн баазын удирдлагын зүгээс гэрээт талбайд үйл ажиллагаа явуулж буй гэрээлэгч анги, аж ахуй нэгжүүдэд 270ш улиас, 20ш голт бор, гүйлс 50ш нийт 340 ширхэг модны суулгац өгч улмаар тэдгээр хээрийн түр сууринуудад шилжүүлэн суулгуулан

**БХГЭРЭЭТ ХИХ ТАЛБАЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН
ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН – 2025**

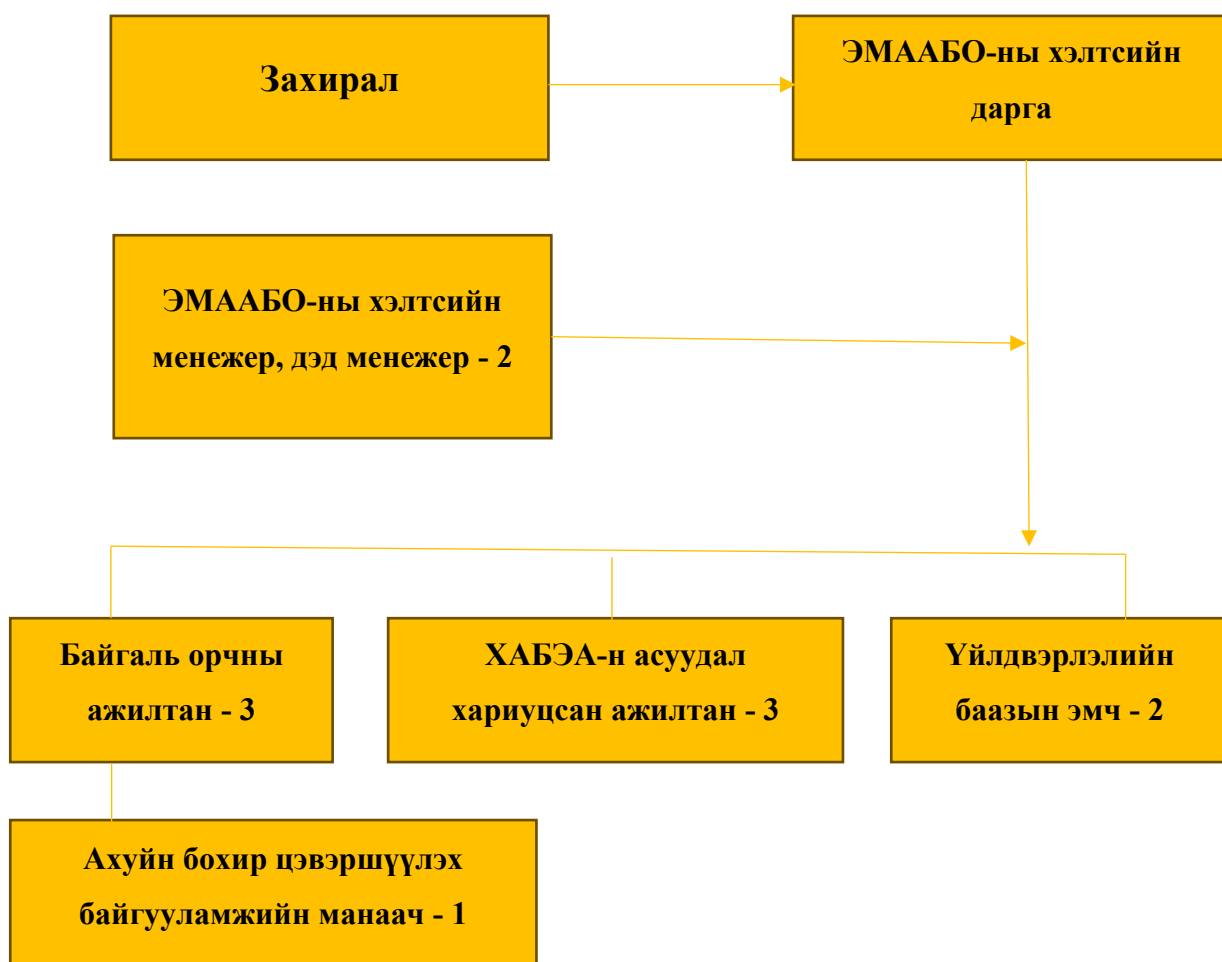
		арчлалтыг хийж ногоон байгууламжийг нэмэгдүүлэн ажилласан.
3	ЭМААБО Хэлтийн ажилчид аюултай хог хаягдал устгах тусгай эрх бүхий мэргэжлийн байгууллагын үйлдвэртэй газар дээр очиж танилцах.	ЭМААБО Хэлтсийн ажилчдын чадавхыг дээшлүүлэх зорилгоор аюултай хог хаягдал устгах тусгай эрх бүхий мэргэжлийн байгууллагад практик дадлага хийлгэж туршлага хуримтлуулан ажилласан
4	Замын менежментийг сайжруулах	Үйл ажиллагааны төлөвлөгөөнд тусгагдсанаар “Авто агро” ХХК-тай гэрээ байгуулан Тосон-Уул XIX - Бичигт боомт чиглэлийн сайжруулсан авто зам, Тосон-Уул XIX - Өвдөг Баянхошуу боомт чиглэлийн хатуу хучилттай авто замуудад засвар арчлалтын ажлыг жилийн турш тогтмол хийж ажилласан.
5	ЭМААБО-ны хэлтсийн ажилтнуудыг чадвахжуулах сургалтанд хамруулах	ЭМААБО хэлтсийн Н.Банзрагч, Э.Бат-Эрдэнэ HSE-Update Forum оролцож олон улсын сайн туршлага, осол, эрсдэлийн удирдлагын аргачлалын талаар мэдлэгээ нэмэгдүүлсэн.
6	Үндсэн болон гэрээлэгч ангиудад байгаль орчныг хамгаалах талаар сургалт зохион байгуулах	БХГ-т талбайн үйлдвэрлэлийн баазын ажилчдад болоод тус талбайд үйл ажиллагаа явуулж буй гэрээлэгч ангиудад газрын тосны олборлолтын үед гарч болзошгүй буюу гарч байсан байгаль орчинд үзүүлэх сөрөг нөлөөлөл, доройтол бохирдолын талаар яриа таниулга, сургалт хийж ажилласан
7	Химийн бодисын зарцуулалтын тайланг хагас жил, жилийн эцсийн байдлаар холбогдох төрийн байгууллагат хүргүүлэх.	Химийн бодисын зарцуулалтын тайланг хагас жил, жилийн эцсийн байдлаар холбогдох төрийн байгууллагуудад хүргүүлсэн.

**БХГЭРЭЭТ ХИХ ТАЛБАЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН
ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН – 2025**

8	Дорнод аймгийн Онцгой байдлын газраар батлуулсан Химийн хорт болон аюултай бодис хадгалах, тээвэрлэх, ашиглах, устгах үйл ажиллагаатай холбоотойгоор гарч болзошгүй ослын үед ажиллах ерөнхий төлөвлөгөөг мөрдлөг болгон ажиллах	2025 онд БХГ-т Тосон Уул ХИХ талбайн үйлдвэрлэлийн баазын зүгээс Дорнод аймгийн Онцгой байдлын газраар “Химийн хорт болон аюултай бодис хадгалах, тээвэрлэх, ашиглах үйл ажиллагаатай холбоотойгоор гарч болзошгүй ослын үед ашиглах төлөвлөгөөг” батлуулан мөрдлөг болгон ажилласан.
9	Газрын доорх усны хяналтын цооногийн мэдээллийг Улсын усны мэдээллийн санд оруулах.	БХГ Тосон-Уул ХИХ талбайн усны хяналтын худгийн тоног төхөөрөмжийн засвар, үйлчилгээний ажлыг “КПМ” ХХК-тай DQYT-GKGS-2024-CL-3755 дугаартай гэрээ байгуулан хийж гүйцэтгүүлж байна.

“ПетроЧайна Дачин Тамсаг” ХХК-ийн БХГ-т Тосон Уул ХИХ талбайн үйлдвэрлэлийн баазын Эрүүл мэнд, Аюулгүй ажиллагаа, Байгаль орчны (ЭМААБО) хэлтэс нь 2025 оны тайлант жилийн хугацаанд нийт 11 хүний бүрэлдэхүүнтэйгээр гэрээт талбайд газрын тосны хайгуул, олборлолт, тээвэрлэлтийн үйл ажиллагааны явцад хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуй болоод байгаль орчинд үзүүлэх аливаа сөрөг нөлөөллөөс урьдчилан сэргийлэх, бууруулах, түүнд хяналт тавих чиглэлээр үйл ажиллагааг зохион байгуулан ажилласан.

**Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх удирдлага
зохион байгуулалтын баг**

11.1 ТУСЛАН ГҮЙЦЭТГЭГЧ АЖ АХУЙН НЭГЖҮҮДИЙН БОЛОН ТА-1 НЭГСЭН БАЙГУУЛАМЖИЙН АРД БАЙРЛАХ ГАЗРЫН ТОСНЫ ЛАГ ШАВАР, ТОС, УС ЯЛГАХ ТЕХНИК ТОНОГ ТӨХӨӨРӨМЖ, БАЙГУУЛАМЖИЙН ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ УЛМААС БАЙГАЛЬ ОРЧИНД СӨРӨГ НӨЛӨӨЛӨЛ ҮЗҮҮЛЭХГҮЙ БАЙХ ТАЛ ДЭЭР АНХААРЧ ДОТООД ХЯНАЛТЫГ САЙЖРУУЛНА.

Тосон-Уул ХИХ талбайн үйлдвэрлэлийн баазын дотоод хяналтын төлөвлөгөөний дагуу гэрээлэгч ангиуд болон ТА-1 нэгдсэн байгууламжийн ард байрлах газрын тосны лаг шавар, тос, ус ялгах техник тоног төхөөрөмж, байгууламжийн үйл ажиллагаанд тогтмол хяналт тавин гарсан зөрчлийг газар дээр нь арилгуулж ажиллаж байна.

Зураг № 83. Лаг цэвэршүүлэх үйлдвэрт хуваарийн дагуу хяналт шалгалт хийж буй нь

Зураг № 84. Гэрээлэгч ангиудыг хуваарийн дагуу хяналт шалгалт хийж буй нь

11.2 ГЭРЭЭЛЭГЧ АНГИУДЫН НОГООН БАЙГУУЛАМЖИЙГ НЭМЭГДҮҮЛЭХ АРГА ХЭМЖЭЭ

Монгол Улсын Газрын тухай хуулийн 56.6 дугаар зүйлд (Хот, тосгоны өнгө үзэмж, эрүүл ахуйн нөхцөлийг сайжруулах, газрыг хамгаалах, нөхөн сэргээх шаардлагын дагуу газар эзэмшигч нь эзэмшилд авсан газрын 10-аас доошгүй хувийг ногоон байгууламжтай байлгана.) заасны дагуу Тосон-Уул XIX талбайн үйлдвэрлэлийн баазын удирдлагын зүгээс гэрээт талбайд үйл ажиллагаа явуулж буй гэрээлэгч анги, аж ахуй нэгжүүдэд 270ш улиас, 20ш голт бор, гүйлс 50ш нийт 340 ширхэг модны суулгац өгч улмаар тэдгээр хээрийн түр сууринуудад шилжүүлэн суулгуулан арчлалтыг хийж ногоон байгууламжийг нэмэгдүүлэн ажилласан.

МОДНЫ СУУЛГАЦ ХҮЛЭЭЛГЭН ӨГСӨН АКТ

Тосон-Уул

2025 оны 06-р сарын 08

"Тэр Бум Мод" үндэсний хөдөлгөөний хүрээнд Петровича Дачин Тамсаг 19-р талбай нь 2025 оны БОМТ - нд тусгагдсан Гэрээлэгч ангиудын ногоон байгууламжийг нэмэгдүүлэх ажлын хүрээнд дараах модны суулгац хүлээлгэн өгч байна.

№	Байгууллагын нэр	Суулгацын нэр төрөл	Тоо хэмжээ	Суулгацын нас	Суулгацын өндөр	Хүлээн авсан ажилтан	Хүлээлгэн өгсөн
1	Петротранс ХХК	Гүйлс 30ш	30ш + 20ш	3	12-18м	Тамсаг	Бичиг
2	Харуулын Нуруу ХХК	Улиас	30ш	3		Улиас	Бичиг
3	Мэнэн Их Тал ХХК	Улиас	30ш	3		Эргэн	Бичиг
4	Бронз стронг ХХК	Улиас	30ш	3		Мажид	Бичиг
5	Дорнын Хөгжил Трансфорт ХХК	Улиас	30ш	3		Шигш	Бичиг
6	НТ Петро ХХК	Улиас	30ш	3		Шигш	Бичиг
7	СВВД	Улиас	30ш	3		Шигш	Бичиг
8	Дашейн	Улиас	30ш	3		Шигш	Бичиг
9	Угсралтын анги	Улиас	30ш	3		Дарим	Бичиг

Зураг № 85. Гэрээлэгч ангиудад мод хүлээлгэж өгсөн акт

Зураг № 86. Гэрээлэгч ангиудад мод хүлээлгэн өгч буй нь

Зураг № 87. Гэрээлэгч ангиудад мод хүлээлгэн өгсөн модны ургац 2025.08.20

11.3 ЭМААБО ХЭЛСТИЙН АЖИЛЧИД АЮУЛТАЙ ХОГ ХАЯГДАЛ УСТАГАХ ТУСГАЙ ЭРХ БҮХИЙ МЭРГЭЖЛИЙН БАЙГУУЛЛАГЫН ҮЙДЛВЭРТЭЙ ГАЗАР ДЭЭР ОЧИЖ ТАНИЛЦАХ

ЭМААБО Хэлтсийн ажилчдын чадавхыг дээшлүүлэх зорилгоор аюултай хог хаягдал устгах тусгай эрх бүхий мэргэжлийн байгууллагад практик дадлага хийлгэж туршлага хуримтлуулан ажилласан.

Зураг № 88. Аюултай хог хаягдал устгах үйлдвэртэй танилцаж буй нь

11.4 ЗАМЫН МЕНЕЖМЕНТИЙГ САЙЖРУУЛАХ

Үйл ажиллагааны төлөвлөгөөнд тусгагдсанаар “Авто агро” ХХК-тай гэрээ байгуулан Тосон-Уул XIX - Бичигт боомт чиглэлийн сайжруулсан авто зам, Тосон-Уул XIX - Өвдөг Баянхошуу боомт чиглэлийн хатуу хучилттай авто замуудад засвар арчлалтын ажлыг жилийн турш тогтмол хийж ажилласан.

Зураг № 89. “Авто агро” ХХК замын арчилгаа хийж

11.5 ЭМААБО-НЫ ХЭЛТСИЙН АЖИЛТНУУДЫГ ЧАДВАХЖУУЛАХ СУРГАЛТАНД ХАМРУУЛАХ

2025 оны үйл ажиллагааны төлөвлөгөө болоод сургалтын төлөвлөгөөнд тусгагдсаны дагуу үйлдвэрлэлийн баазын зүгээс ЭМААБО хэлтсийн Н.Банзрагч, Э.Бат-Эрдэнэ HSE-Update Forum оролцож олон улсын сайн туршлага, осол, эрсдэлийн удирдлагын аргачлалын талаар мэдлэгээ нэмэгдүүлсэн. Э.Октябрь нь Монголын химич, химийн инженер технологичдын холбооноос зохион байгуулсан Химийн хорт болон аюултай бодистой харьцан ажиллагсдыг чадавхжуулах сургалтад хамрагдсан.

Зураг № 90. Сургалтад хамрагдаж буй нь

11.6 ҮНДСЭН БОЛОН ГЭРЭЭЛЭГЧ АНГИУДАД БАЙГАЛЬ ОРЧНЫГ ХАМГААЛАХ ТАЛААР СУРГАЛТ ЗОХИОН БАЙГУУЛАХ

БХГ-т талбайн үйлдвэрлэлийн баазын ажилчдад болоод тус талбайд үйл ажиллагаа явуулж буй гэрээлэгч ангиудад газрын тосны олборлолтын үед гарч болзошгүй буюу гарч байсан байгаль орчинд үзүүлэх сөрөг нөлөөлөл, доройтол бохирдолын талаар яриа

ПЕТРОЧАЙНА ДАЧИН ТАМСАГ ХХК-АН АЖИЛЧДИЙН
СУРГАЛТАНД ХАМРАГДАГДСЫН БҮРТГЭЛИЙН МАЛТ 2025 ОН

1. Огноо: 2025.01.23
2. Сургалтын утга: _____
3. Сургалт явуулах албан тушаалтан: _____

№	Сургалтын сэдэв	Сургалт явуулах албан тушаалтан гарын үсэг
1	Байгаль орчин, газрын тосны олборлолтын үед гарч болзошгүй буюу гарч байсан байгаль орчинд үзүүлэх сөрөг нөлөөлөл, доройтол бохирдолын талаар яриа	Н.Банзрагч
2	Байгаль орчин, газрын тосны олборлолтын үед гарч болзошгүй буюу гарч байсан байгаль орчинд үзүүлэх сөрөг нөлөөлөл, доройтол бохирдолын талаар яриа	Э.Бат-Эрдэнэ
3	Байгаль орчин, газрын тосны олборлолтын үед гарч болзошгүй буюу гарч байсан байгаль орчинд үзүүлэх сөрөг нөлөөлөл, доройтол бохирдолын талаар яриа	Э.Октябрь
4	Байгаль орчин, газрын тосны олборлолтын үед гарч болзошгүй буюу гарч байсан байгаль орчинд үзүүлэх сөрөг нөлөөлөл, доройтол бохирдолын талаар яриа	Э.Октябрь
5	Байгаль орчин, газрын тосны олборлолтын үед гарч болзошгүй буюу гарч байсан байгаль орчинд үзүүлэх сөрөг нөлөөлөл, доройтол бохирдолын талаар яриа	Э.Октябрь
6	Байгаль орчин, газрын тосны олборлолтын үед гарч болзошгүй буюу гарч байсан байгаль орчинд үзүүлэх сөрөг нөлөөлөл, доройтол бохирдолын талаар яриа	Э.Октябрь
7	Байгаль орчин, газрын тосны олборлолтын үед гарч болзошгүй буюу гарч байсан байгаль орчинд үзүүлэх сөрөг нөлөөлөл, доройтол бохирдолын талаар яриа	Э.Октябрь
8	Байгаль орчин, газрын тосны олборлолтын үед гарч болзошгүй буюу гарч байсан байгаль орчинд үзүүлэх сөрөг нөлөөлөл, доройтол бохирдолын талаар яриа	Э.Октябрь
9	Байгаль орчин, газрын тосны олборлолтын үед гарч болзошгүй буюу гарч байсан байгаль орчинд үзүүлэх сөрөг нөлөөлөл, доройтол бохирдолын талаар яриа	Э.Октябрь
10	Байгаль орчин, газрын тосны олборлолтын үед гарч болзошгүй буюу гарч байсан байгаль орчинд үзүүлэх сөрөг нөлөөлөл, доройтол бохирдолын талаар яриа	Э.Октябрь
11	Байгаль орчин, газрын тосны олборлолтын үед гарч болзошгүй буюу гарч байсан байгаль орчинд үзүүлэх сөрөг нөлөөлөл, доройтол бохирдолын талаар яриа	Э.Октябрь

Зураг № 91. Сургалтанд сууж буй ажилчид

таниулга хийж хэрхэн урьдчилан сэргийлэх талаар байгаль орчныг хамгаалах тухай хууль, холбогдох дүрэм журмыг танилцуулан сургалт хийж ажилласан.

11.7 ХИМИЙН БОДИСЫН ЗАРЦУУЛАЛТЫН ТАЙЛАНГ ХАГАС ЖИЛ, ЖИЛИЙН ЭЦСИЙН БАЙДЛААР ХОЛБОГДОХ ТӨРИЙН БАЙГУУЛЛАГАТ ХҮРГҮҮЛЭХ

БХГ-т Тосон Уул XIX талбайн олборлолтын ТА-1 ил байгууламжийн бохир ус цэвэршүүлэх технологи үйл ажиллагаанд 11 төрлийн химийн бодис ашиглагддаг бөгөөд түүний өдөр тутмын ашиглалт, хадгалалт, зарцуулалтанд нэгдсэн байгууламжийн бохир ус цэвэршүүлэх байгууламжийн оператор хяналт тавьж зарцуулалтыг бүртгэн ажилладаг.

Петрочайна Дачин Тамсаг ХХК нь химийн хорт болон аюултай бодисыг экспортлох, импортлох, хил дамжуулан тээвэрлэх, үйлдвэрлэх, ашиглах, худалдах аж ахуйн үйл ажиллагааны №0002252 дугаартай тусгай зөвшөөрлийг 3 жилийн хугацаатай БОАЖЯ-аас 2022.09.15-ны өдөр авсан.

11.8 ДОРНОД АЙМГИЙН ОНЦГОЙ БАЙДЛЫН ГАЗРААР БАТЛУУЛСАН ХИМИЙН ХОРТ БОЛОН АЮУЛТАЙ БОДИС ХАДГАЛАХ, ТЭЭВЭРЛЭХ, АШИГЛАХ, УСТГАХ ҮЙЛ АЖИЛЛАГААТАЙ ХОЛБООТойгоор ГАРЧ БОЛЗОШГҮЙ ОСЛЫН ҮЕД АЖИЛЛАХ ЕРӨНХИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨГ МӨРДЛӨГ БОЛГОН АЖИЛЛАХ

2025 онд БХГ-т Тосон Уул XIX талбайн үйлдвэрлэлийн баазын зүгээс Дорнод аймгийн Онцгой байдлын газраар “Химийн хорт болон аюултай бодис хадгалах, тээвэрлэх, ашиглах үйл ажиллагаатай холбоотойгоор гарч болзошгүй ослын үед ашиглах төлөвлөгөөг” мөрдлөг болгон ажилласан.

“ПЕТРОЧАЙНА ДАЧИН ТАМСАГ” ХХК
ТОСОН УУЛ XIX ТАЛБАЙ

БАТЛАВ
БХГ-ХИХ ТАЛБАЙН ЗАХИРАЛ
СҮН ЯН ЖИ

“ПЕТРОЧАЙНА ДАЧИН ТАМСАГ” ХХК-ийн ХИМИЙН ХОРТ БОЛОН АЮУЛТАЙ БОДИС ХАДГАЛАХ, ТЭЭВЭРЛЭХ, АШИГЛАХ, УСТГАХ ҮЙЛ АЖИЛЛАГААТАЙ ХОЛБООТойгоор ГАРЧ БОЛЗОШГҮЙ ОСЛЫН ҮЕД АЖИЛЛАХ АЖИЛЛАХ ЕРӨНХИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

Хянасан:

Дорнод аймгийн Онцгой байдлын газрын гамшгаас хамгаалах төлөвлөгөө бүтэн байдлаар хариуцсан ахлах мэргэжилтэн, гамшгаас хамгаалах улсын хяналтын байцаагч, ахмад

/Н.Хатанбүүжэй/

Боловруулсан:

“Петрочайна Дачин Тамсаг” ХХК-ийн ЭМААБО-ны хэлтсийн дэд менежер

/Н.Банзрагч/

“Петрочайна Дачин Тамсаг” ХХК-ийн ЭМААБО-ны байгаль орчны ажилтан

/Д.Гантуяа/

/Д.Гантуяа/

Зураг № 92. Химийн бодисын ослын төлөвлөгөө

11.9 ГАЗРЫН ДООРХ УСНЫ ХЯНАЛТЫН ЦООНОГИЙН МЭДЭЭЛЛИЙГ УЛСЫН УСНЫ МЭДЭЭЛЛИЙН САНД ОРУУЛАХ

БХГ Тосон-Уул XIX талбайн усны хяналтын худгийн тоног төхөөрөмжийн засвар, үйлчилгээний ажлыг “КПИМ” ХХК-тай DQYT-GKGS-2024-CL-3755 дугаартай гэрээ байгуулан хийж гүйцэтгүүлж байна. Уг ажлыг хүрээнд 11 цооногт **VANESSEN** брендийн логерын төхөөрөмж байршуулан газрын доорх усны хяналтын мэдээллийг Улсын усны мэдээллийн санд хэвийн дамжуулж байна.

Зураг № 93. Логерын төхөөрөмж суурилуулж буй нь

**АРВАН ХОЁР. НӨЛӨӨЛЛИЙН БҮСИЙН ОРШИН СУУГЧДАД БОМТ-НИЙ
ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТИЙГ ТАЙЛАГНАХ ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ
ХЭРЭГЖИЛТ**

Петрочайа Дачин Тамсаг ХХК-ийн БХГ-т Тосон Уул ХИХ талбайн 2025 оны БОМТ 4 сард батлагдсаны дагуу байгаль орчны ажлын гүйцэтгэгчийн сонгон шалгаруулалтыг Дорнод аймгийн төвд нээлттэй тендер зохион байгуулан шалгаруулан энэ жилийн байгаль орчныг хамгаалах ажлыг эхлүүлсэн.

Хүснэгт 22. Нөлөөллийн бүсийн оршин суугчдад БОМТ танилцуулах төлөвлөгөө

№	БОМТ-ний биелэлтийг тайлагнахад оролцогч талууд	Хэрэгжилт
1	Дэлхийн усны өдөрт зориулан Буйр нуур Мэнэнгийн талын сав газартай хамтарсан ажил зохион байгуулах.	Дэлхийн усны өдрийг угтан “Петрочайна Дачин Тамсаг” ХХК нь Буйр нуур-Мэнэнгийн талын сав газрын захиргаатай хамтран Матад сумын нутгийн иргэдэд усны үнэ цэнэ, усны нөөцийн хэрэглээ, ашиглалтын өнөөгийн байдал, усны нөөцөө хамгийн ухаалгаар хамгаалж, зүй зохистой ашиглах талаар мэдээлэл өгч, хамтран ажиллаа.
2	Батлагдсан 2025 оны БОМТ-г орон нутгийн иргэдэд танилцуулах.	Петрочайна Дачин Тамсаг ХХК нь төсөл хэрэгжүүлэгчийнхээ хувьд аймаг, сум орон нутагтай нийгэм, эдийн засаг, байгаль орчин зэрэг бүхий хүрээнд нягт ойр хамтран ажиллахыг эрмэлздэг. 2025 оны БОМТ-г Матад сумын 4, 6-р багийн иргэдэд танилцуулан мэдээ мэдээлэл өгч хамтарч ажилласан.
3	2025 оны Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний явцыг орон нутгийн иргэдэд газар дээр нь танилцуулах.	Матад сумын 4 болон 6-р багийн засаг дарга нарыг байлцуулан 2025 оны БОМТ-ний ажлын явцыг ард иргэдэд танилцуулж мэдээ мэдээлэл өгч хамтран ажилласан.
4	Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний биелэлтийг орон нутгийн комисст танилцуулан хийгдсэн ажлуудыг хүлээлгэн өгөх.	Дорнод аймгийн Засаг даргын захирамжаар томилогдсон ажлын хэсэг БХГ-т талбайд ажиллаж БОМТ-нд тусгагдсан ажлуудыг хүлээн авч үнэлэлт дүгнэлт гаргана.

12.1 ДЭЛХИЙН УСНЫ ӨДӨРТ ЗОРИУЛАН БУЙР НУУР МЭНЭНГИЙН ТАЛЫН САВ ГАЗАРТАЙ ХАМТАРСАН АЖИЛ ЗОХИОН БАЙГУУЛАХ

Дэлхий нийтээрээ жил бүрийн 3 дугаар сарын 22-нд “УСНЫ ӨДӨР”-ийг тэмдэглэн өнгөрүүлдэг уламжлалтай. Дэлхийн усны өдрийг угтан “Петрочайна Дачин Тамсаг” ХХК нь Буйр нуур-Мэнэнгийн талын сав газрын захиргаатай хамтран Матад, Халхгол сумын нутгийн иргэдийн дунд гар бөмбөгийн тэмцээн, Усыг хайрлан хамгаалах нөлөөллийн үйл ажиллагааг зохион байгууллаа.

Зураг № 94. Матад, Халхгол сумын хүүхдүүд

Дэлхийн усны өдрийн хүрээнд Матад сумдын зорилтод бүлгийн иргэдэд Ундны усны эрүүл аюулгүй байдлын талаар зөвлөмж мэдээлэл өгч, стандарт шаардлага хангасан усны сав хүлээлгэн өгөв.

Зураг № 95. Матад сумын иргэд

12.2 БАТЛАГДСАН 2025 ОНЫ БОМТ-Г ОРОН НУТГИЙН ИРГЭДЭД ТАНИЛЦУУЛАХ

Петрочайна Дачин Тамсаг ХХК нь төсөл хэрэгжүүлэгчийнхээ хувьд аймаг, сум орон нутагтай нийгэм, эдийн засаг, байгаль орчин зэрэг бүхий хүрээнд нягт ойр хамтран ажиллахыг эрмэлздэг. 2025 оны БОМТ-г Матад сумын 4, 6-р багийн иргэдэд танилцуулан мэдээ мэдээлэл өгч хамтарч ажилласан.

Зураг № 96. 4-р багийн иргэдэд 2025 оны БОМТ-г танилцуулж буй нь

Зураг № 97. 6-р багийн иргэдэд 2025 оны БОМТ-г танилцуулж буй нь

12.3 2025 ОНЫ БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ ЯВЦЫГ ОРОН НУТГИЙН ИРГЭДЭД ГАЗАР ДЭЭР НЬ ТАНИЛЦУУЛАХ

2025 оны БОМТ-ний ажлын биелэлтийг Матад сумын ард иргэдэд танилцуулж мэдээ мэдээлэл өгч хамтран ажилласан.

Зураг № 98. 4-р багийн ард иргэдэд БОМТ-ний биелэлт танилцуулж буй

БХГЭРЭЭТ ХИХ ТАЛБАЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН – 2025

Мөн нөлөөллийн бүсийн оршин суугчдад 2025 оны БОМТ-н гүйцэтгэл ажлын явцыг газар дээр нь танилцуулах зорилгоор өдөрлөг зохион байгуулж байгаль орчныг хамгаалах талаар мэдээ мэдээлэл өгч хамтран ажиллаа.

Зураг № 99. Нөлөөллийн бүсийн оршин суугчдад БОМТний биелэлт танилцуулсан.

2025 оны БОМТ тусгагдсан ажлуудыг хийж гүйцэтгэхэд Матад сумын 4, 6-р багийн засаг дарга нар болон байгаль хамгаалагч нар тогтмол хяналт тавин хамтарч ажилласан.

Зураг № 100. Хөндлөнгийн хяналт хийж буй нь

**12.4 БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ
БИЕЛЭЛТИЙГ ОРОН НУТГИЙН КОМИССТ ТАНИЛЦУУЛАН ХИЙГДСЭН
АЖЛУУДЫГ ХҮЛЭЭЛГЭН ӨГӨХ.**

Дорнод аймгийн Засаг даргын захирамжаар томилогдсон ажлын хэсэг БХГ-т талбайд ажиллаж БОМТ-нд тусгагдсан ажлуудыг хүлээн авч үнэлэлт дүгнэлт гаргана.

**АРВАН ГУРАВ. 2025 ОНЫ БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН
ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ НЭГДСЭН ТӨСӨВ**

Хүснэгт 23. БОМТ Нэгдсэн төсөв

2025 онд БХГ Тосон-Уул XIX талбай нь Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэхэд нийтдээ 394 350 ам доллар зарцуулаад байна.	
Гүйцэтгэсэн ажил	Зардал ам.доллар
Нэг. Сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээний төлөвлөгөөний биелэлт	
Нөхөн сэргээлт хийсэн өрмийн шаврын хаягдлын сангаас хөрсний дээж авч шинжилгээнд өгөх	10 000
Ашиглагдахгүй болсон зам хагалах, сийрүүлэх	32 400
Ариутгал халдваргүйжүүлэлтийн ажил	17 000
“Тэрбум” мод төсөл	54 000
Дүн	103 400
Хоёр. Нөхөн сэргээлтийн төлөвлөгөөний биелэлт	
Техникийн нөхөн сэргээлт хийх	75 000
Биологийн нөхөн сэргээлт хийх	38 000
Дүн	113 000
Гурав. Дүйцүүлэн хамгаалах арга хэмжээний төлөвлөгөөний биелэлт	
Дүйцүүлэн хамгааллын суурь судалгааг хийлгүүлэх	76 500
Дүн	76 500
Дөрөв. Нүүлгэн шилжүүлэх нөхөн олговор олгох арга хэмжээний төлөвлөгөөний биелэлт	Гүйцэтгэлээр

**БХГЭРЭЭТ ХИХ ТАЛБАЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН
ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН – 2025**

Тав. Түүх соёлын өвийг хамгаалах арга хэмжээний төлөвлөгөөний биелэлт	Гүйцэтгэлээр
Зургаа. Осол эрсдлийн менежментийн төлөвлөгөөний биелэлт	Гүйцэтгэлээр
Долоо. Хог хаягдалын төлөвлөгөөний биелэлт	
Ахуйн хог хаягдал	45 000
Үйлдвэрлэлийн хатуу хог хаягдал	
Аюултай хог хаягдал	31 500
Дүн	76 500
Найм. Орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөрийн биелэлт	
БХГэрээт талбайд 3 удаагийн давтамжтайгаар агаар, хөрс, ус, ургамал, амьтан зэрэг байгаль орчны бүрэлдэхүүн хэсгүүдээс дээж авч судалгаа шинжилгээг хийлгэж тайлан гаргах	22 500
Дүн	22 500
Ес. Удирдлага зохион байгуулалтын төлөвлөгөөний биелэлт	
19-р талбайн Байгаль орчинд нөлөөллийн нарийвчилсан үнэлгээ	
Арав. Олон нийтэд тайлагнах хуваарь	Гүйцэтгэлээр
Нийт зардал	391 900

№	2025 ОНЫ БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТИЙН ХУРААНГУЙ				
	Дэд төлөвлөгөө	Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөнд тусгагдсан ажлууд	Төсөв (\$)	Хийгдсэн ажил	Гүйцэтгэл
		Агаарын чанарт үзүүлэх сөрөг нөлөөлөл			
1		Зарим хуваарилах чиглэлд явсан шороон зам арчилгааг хийх	Гүйцэтгэлээр	Үйлдвэрлэлийн баазын дотоод нөөц бололцоог дайчлан эвдэрсэн 5 км замыг грейдэрээр хусаж тэгшлэн индүүдэж арчилгаа хийсэн.	100
2		Агаарын бохирдол болон орчны бохирдлыг хэмжих дотоод хяналтын багаж хэрэгсэлтэй болох.		XIX талбайн орчны агаар дахь хүхэрлэг хий, азотын давхар исэл, тоосны агууламж нь MNS4585:2016 “Агаарын чанар. Техникийн ерөнхий шаардлага” стандартад нийцэж буй эсэхийг шалгах багаж хэрэгсэлээр хангагдсан.	100
		Усанд үзүүлэх сөрөг нөлөөлөл			
2		Буйр нуур – Мэнэнгийн талын сав газартай хамтран Усны зөв зохистой ашиглалтын талаар нийт ажилчдад сургалт зохион байгуулах.	Гүйцэтгэлээр	БНМТСГЗахиргаатай хамтран Усны нөөц, Бохирдол хомсдолоос урьдчилан сэргийлэх, Боломжит нөөцийг зүй зохистой ашиглах, Хог хаягдлын ангилан ялгах арга зүй гэх 4 сэдвээр 2025 оны 9 сарын 7нд сургалт орж ажилласан.	100
3		Үйлдвэрлэлийн баазын үйл ажиллагаатай холбоотой усны менежментийн төлөвлөгөөний хэрэгжилтийг ханган ажиллах	Гүйцэтгэлээр	Ус ашиглалтанд баталгаажуулсан тоолуур ашиглаж төлбөрийг хийж улмаар улирал тутамд усны дээж авч шинжлүүлсэн.	100
4		Ахуйн бохир ус цэвэрлэх байгууламжийн орж, гарч байгаа уснаас улирал тутам шинжилгээ авах.	Гүйцэтгэлээр	Ахуйн бохир ус цэвэрлэх байгууламжийн орж гарч байгаа усанд стандартын дагуу улирал тутамд дээж авч Дорнод аймгийн стандарт хэмжил зүйн хэлтсийн итгэмжлэгдсэн сорилтын лаборатори болон Байгаль орчин, хэмжил зүйн төв лабораторид шинжлүүлсэн.	100
5		Өрмийн зүмп болон үйлдвэрлэлийн шингэн хаягдлын сангаас шинжилгээ авах.	Гүйцэтгэлээр	Өрмийн болон үйлдвэрлэлийн шингэн хаягдлын сангаас дээж авч Байгаль орчин, хэмжил зүйн төв лабораторид шинжлүүлсэн.	100

		Газрын хэвлийд учруулж болзошгүй сөрөг нөлөөлөл			
7	Нэг. Гол ба болзошгүй сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээний төлөвлөгөөний биелэлт урьдчилан сэргийлэх	Өрмийн сан байгуулахад шимт хөрсийг тусгайлан овоолж пайзжуулах	Гүйцэтгэлээр	2025 онд цооног өрөмдөөгүй болно.	100
8		Олборлолтын операторууд болон тээврийн хэлтсийн жолооч нар, гэрээлэгч ангийн нийт жолооч нарт маршрутын бус замаар зорчихгүй байх, түүний ач холбогдлын талаар сургалт зохион байгуулах	Гүйцэтгэлээр	БХГ-т талбайд үйл ажиллагаа явуулж буй гэрээлэгч ангиудын жолооч нарт аюулгүй ажиллагаа болоод байгаль орчны сургалтыг хийж ажилласан.	100
9		ТА1 нэгдсэн байгууламжийн шингэн хагалбарын санд хуримтлагдсан лаг шаврыг мэргэжлийн эрх бүхий байгууллагаар угааж цэвэршүүлэх		2025 онд “Эко Ургамал” ХХК-р уг ажлыг хийж гүйцэтгүүлсэн.	100
10		19-Талбайн гэрээлэгч ангиудыг MNS5924:2015 стандартын дагуу нүхэн жорлон, ариун цэврийн байгууламжтай болгуулах	Гүйцэтгэлээр	ХИХ талбайд үйл ажиллагаа явуулж гэрээлэгч ангиуд бүгд эко 00 болсон.	100
11		Нөхөн сэргээлт хийсэн өрмийн зүмпы талбайгаас хөрсний дээж авч шинжилгээнд өгөх		2025 онд “Баялаг Баян Ундарга” ХХК-р уг ажлыг хийж гүйцэтгүүлсэн.	100
12		Ашиглахгүй болсон технологийн замын хөрсийг хаглаж сийрүүлэх		2025 оны БОМТ-нд 30 га газрыг хаглаж сийрүүлэхээр тусгагдсаны дагуу 30 га талбайд “Дорнод теленет сүлжээ” ХХК-тай гэрээ байгуулан хаглаж сийрүүлэх ажлыг хийж гүйцэтгүүлсэн.	100
		Ургамлын аймагт учруулж болзошгүй сөрөг нөлөөлөл			

13	Хээрийн түймрээс урьдчилан сэргийлэх, түүний хор уршигийн талаар сургалт зохион байгуулах	Гүйцэтгэлээр	2025 онд БХГ-т талбай болоод түүний орчны бүсэд гарсан 4 тал хээрийн түймрийг үйлдвэрлэлийн баазын зүгээс унтраан амьтан ургамлыг хамгаалан ажилласан байна. БХГ-т талбайд ажиллаж буй нийт ажилчдад хээрийн түймрээс урьдчилан сэргийлэх сургалтыг Дорнод аймгийн онцгой байдлын газартай хамтран зохион байгуулж ажилласан. Мөн “Петрочайна Дачин Тамсаг” ХХК эерэг дурсамж бүтээнэ пейж хуудас дээр гал түймрийн тухай видео контентыг тогтмол хийж ажилласан.	100
14	Тэрбум мод үндэсний хөтөлбөрийн хүрээнд мод тарих ажлыг зохион байгуулах	Гүйцэтгэлээр	Тэрбум мод үндэсний хөтөлбөрийн хүрээнд гэрээт талбайн түр суурингуудын ногоон байгууламжийг нэмэгдүүлэн моджуулах ажлын хүрээнд “Байгалиа дээдэлье” ХХК-тай гэрээ байгуулан Дорнод аймгийн Дорнод аймгийн Байгаль орчны газарт Жигд 5000, Гүйлс 4800, Шар хуайс 1100, Мөнгөлөг улиас 100 ширхэг нийт 11000 хүлээлгэн өгсөн бол БХГ-т Тосон Уул XIX талбайн хээрийн түр сууринд 4050 ширхэг нийт 15050 мод тариад байна.	100
	Амьтны аймагт учруулах сөрөг нөлөөлөл			
15	Хууль бусаар ан агнах, ургамал түүх тэдгээрийг тээвэрлэх ашиглахыг хооиглох тухай Монгол улсын холбогдох хууль дүрмийн талаар сургалт зохион байгуулах	Гүйцэтгэлээр	Тосон-Уул XIX талбайн нийт ажилчдад Хууль бусаар ан агнах, ургамал түүх тэдгээрийг тээвэрлэх ашиглахыг хооиглох тухай сургалт зохион байгуулсан.	100
16	Газрын тос олборлох төслийг цахилгаанаар хангадаг түгээх шугамын хүчдэл хуваарилах зангилаанд хэт авианы шувуу үргээгч байршуулах.		2025 онд БХГ XIX талбайн цахилгаан дамжуулах шугамын хүчдэл хуваарилах зангилаанд хэт авианы шувуу үргээгч 118 ш байршуулсан.	100

БХГЭРЭЭТ ХИХ ТАЛБАЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН – 2025

17		БХГ-т талбайн хээрийн түр суурин болоод ахуйн бохирын цэг, хатуу хог хаягдлын цэгт хортон шавьж мэргч амьтан үржих, халдварт өвчин гарахаас урьдчилан сэргийлэх үүднээс шавжгүйтгэлийг хийх		Ариутгал халдваргүйтгэл, шавжгүйтгэлийг мэргэжлийн эрх бүхий “Улаанбаатар ариутгал” ХХК-тай гэрээ байгуулан гүйцэтгүүлсэн бөгөөд уг ажлыг үйлдвэрлэлийн баазад 2025 оны 06 дугаар сарын 20, 21, 22, 23, 24-ны өдрүүдэд, намрын ажлуудыг 2025 оны 09 дүгээр сарын 06, 07, 08, 09, 10-ны өдрүүдэд хийж гүйцэтгэсэн.	100
18	Хоёр. Нөхөн сэргээлтийн төлөвлөгөөний биелэлт	Техникийн нөхөн сэргээлт хийх		2025 оны БОМТ-нд тусгагдсан 3 үйлдвэрлэлийн шингэн хаягдлын сангийн техникийн нөхөн сэргээлтийн ажлыг мэргэжлийн эрх бүхий “Люкс даймонд” ХХК-аар гүйцэтгэв.	100
19		Биологийн нөхөн сэргээлт хийх		2025 оны БОМТ-нд тусгагдсан 5 га талбайд биологийн нөхөн сэргээлт, 800 ш улиас мод суулгахаар ажлыг мэргэжлийн эрх бүхий “Итгэлт төгөл” ХХК хийж гүйцэтгэсэн.	100
20	Гурав. Дүйцүүлэн хамгаалах арга хэмжээний төлөвлөгөөний биелэлт	Дүйцүүлэн хамгааллын суурь судалгааг хийлгүүлэх		Уг ажилын мэргэжлийн эрх бүхий байгууллага болох “Цавчирын хөндий” ХХК-р хийж гүйцэтгүүлсэн.	100
21	Дөрөв. Нүүлгэн шилжүүлэх нөхөн олговор олгох арга хэмжээний төлөвлөгөөний биелэлт	Уг төсөл нь үндсэндээ 1998 оноос хойш хэрэгжиж байгаа бөгөөд төсөл хэрэгжиж буй газар нутаг нь улсын тусгай хэрэгцээний газарт хамаарагддаг тул нүүлгэн шилжүүлэх ажил хийгдэх шаардлагатай байдаг. Зайлшгүй шаардлагаар нүүлгэн шилжүүлэлт хийгдэх нөхцөл байдал гарсан тохиолдолд цаг алдалгүй нүүлгэн шилжүүлэлт хийгдэх ажлыг өөрийн хөрөнгөөр хийж гүйцэтгэнэ.	Гүйцэтгэлээр	БХГэрээт талбайн 2025 оны олборлолт, өрөмдлөг, бүтээн байгуулалтын ажлын явцад ямар нэгэн байдлаар нүүлгэн шилжүүлэлт хийгдэх шаардлага тулгаараагүй болно.	-

22	Тав. Түүх соёлын өвийг хамгаалах арга хэмжээний төлөвлөгөөний биелэлт	2010-2011 онд Шинжлэх ухааны академи, Архелогийн хүрээлэнтэй хамтран ажиллах гэрээг байгуулан БХГ-т XIX талбайд хайгуул судалгааны ажлыг гүйцэтгэлсэн.		Гүйцэтгэлээр	БХГэрээт талбайн 2025 оны олборлолт, өрөмдлөг, бүтээн байгуулалтын ажлын явцад түүх соёлын ямар нэгэн өв илрээгүй болно	-
23	Зургаа. Осол эрсдлийн менежментийн төлөвлөгөөний биелэлт	1.	Аюултай бодис асгарах	Гүйцэтгэлээр	БХГ-т Тосон Уул XIX талбайд ашиглагддаг химийн бодис 3 төвлөрсөн агуулахад хадгалдаг бөгөөд ашиглалт, хадгалалтын явцад өдөр тутам хяналт тавьж улмаар Дорнод аймгийн Онцгой байдлын газраар “Химийн хорт болон аюултай бодис хадгалах, тээвэрлэх, ашиглах үйл ажиллагаатай холбоотойгоор гарч болзошгүй ослын үед ашиглах төлөвлөгөөг” батлуулан ажилласан.	100
		1.1	Химийн бодисыг тухайн бодисын MSDS-д заасны дагуу хадгалах, химийн бодис асгарсан, шингээгч материалыг зохих газруудад байрлуулах			
24		2.	Тос асгарах	Дотоод нөөц	БХГ-т талбайн олборлолтын технологи үйл ажиллагааны явцад тос асгарсан тохиолдолд гараагүй бөгөөд харин олборлолтын үйл ажиллагааны явцад асгарсан тосыг тухай бүрт нь цэвэрлэж тостой шороо угаах үйл ажиллагаа явуулдаг “Эко Ургамал” ХХК-д хүлээлгэн өгч ажилласан болно.	100
		2.1	Тос асгарсан тохиолдолд шуурхай арга хэмжээ авч асгаралтыг зогсоон асгарсан тосыг шуурхай цэвэрлэх			
25		3	Гал түймэр	Дотоод нөөц	Тал хээрийн түймрээс урьдчилан сэргийлэхээр бэлэн байдлыг ханган гал түймэр унтраах тоноглолыг захиалан авч бэлэн байдлыг хангаж ажилласан. 2025 онд БХГ-т талбай болоод түүний орчны бүсэд гарсан 4 тал хээрийн түймрийг үйлдвэрлэлийн баазын зүгээс унтрааж ажилласан.	100
		3.1.	Төслийн талбайд гал түймрээс урьдчилан сэргийлэх, эрсдлийг бууруулах боломжтой бүх арга хэмжээг авах			
26		4.	Хяналтаас гадуурх дэлбэрэлт	Гүйцэтгэлээр	БХГ-т талбайн олборлолтын үйл ажиллагаанд хэрэглэгддэг тэсрэх бодисыг “Бласт Сэлэнгэ”ХХК нийлүүлэн уг бодисын өдөр тутмын ашиглалт, хадгалалтанд хяналт тавьж ажилладаг.	100
		4.1.	Төслийн талбайн аюулгүй ажиллагааны бүх дүрэм журам болон тэсрэх бодистой холбоотой журмыг дагаж мөрдөнө.			

27		5.	Хүний эрүүл мэнд муудах	Дотоод нөөц	БХГ-т талбайд өдөр тутамд хүний эрүүл мэндийн үзлэгийг үйлдвэрлэлийн баазын эмч үзлэг хийж тохирох эмчилгээг хийдэг бөгөөд гэнэтийн аваар ослын үед хүний эрүүл мэнд муудах яаралтай анхны тусламж үзүүлэн дараагийн шатны эмнэлэгт шилжүүлж ажилладаг.	100
		5.1.	БХГ-т талбайд хүний эрүүл мэнд муудахад үйлдвэрлэлийн баазын эмч тохирох арга хэмжээг авч шаардлагатай тохиолдолд дараагийн шатлалын эмнэлэгт шилжүүлнэ.			
28		6.	Зам тээврийн осол гарах	Дотоод нөөц	БХГ-т талбайд үйл ажиллагаа явуулж буй гэрээлэгч ангиудын жолооч нарт замын хөдөлгөөний аюулгүй байдлын холбогдох дүрэм журмыг танилцуулан сургалт хийж тогтмол хугацаанд тээврийн хэрэгсэлд үзлэг шалгалтуудыг хийж ажилласан.	100
		6.1.	Замын хөдөлгөөний дүрэм тээврийн хэрэгсэл жолоодох шаардлагуудыг биелүүлэх			
29	Долоо. Хог хаягдалын төлөвлөгөөний биелэлт	Ахуйн хог хаягдал			БХГ-т талбай нь хог хаягдалыг ангилан ялгах, давир бүтээгдэхүүнийг нийлүүлэх, булшлах зэрэг үйл ажиллагааг “ЭКО ЦИКЛ” ХХК-тай гэрээ байгуулан ажиллалаа.	100
30		Үйлдвэрлэлийн хатуу хог хаягдал			Хаягдал төмөр, тросс, зэс утас, хөнгөн цагаан зэрэг металл хог хаягдал болон ремень, дугуй зэрэг хог хаягдлыг хүнд даацын ачааны автомашинаар тээвэрлэн 2025 оны 4 дүгээр сард Улаанбаатар хот дахь Дархан-төмөрлөгийн үйлдвэрийн төмрийн хаягдал авах цэгт хүргэнэ.	
31		Аюултай хог хаягдал			“Петрочайна дачин тамсаг” ХХК-ний БХГ-т Тосон-Уул XIX талбай нь газрын тосны хайгуул, өрөмдлөг, олборлолтын үйл ажиллагаанд хэрэглэгдсэн химийн бодисын сав баглаа боодол, даралт нь унасан галын хор зэргийг химийн бодисын сав баглаа боодол устгадаг мэргэжлийн эрх бүхий “Түмэн Эгшиг”ХХК-тай гэрээ байгуулан хүлээлгэн өгч устгуулахаар ачуулж ажилласан.	100
32		Ахуйн шингэн хаягдал		Дотоод нөөц	Ахуйн бохир цэвэршүүлэх байгууламжийг байнгын манаачтай байлгаж уг байгууламжинд буулгаж буй шингэн хаягдлыг бүртгэн уг байгууламжийн өдөр тутмын арчлалт, засвар үйлчилгээг хийн ажиллаж байна.	100

		Энгийн болон аюултай хог хаягдлын талбайн тасалгааг хатуу хучилттай болгоно.	Дотоод нөөц	2025 онд энгийн хог хаягдал цуглуулах талбайн 1 тасалгааг хатуу хучилттай болгосон байна.	100
		Хог шатаах зуухыг стандартад нийцүүлэн засварлах.		БХГ Тосон-Уул XIX талбайн төвлөрсөн хогийн цэгт ашиглагдаж буй шатаах зуух нь хуучирч ашиглахад хүндрэлтэй байсан тул засвар үйлчилгээ хийж шинэчилсэн.	100
33	Найм. Орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөрийн төлөвлөгөөний биелэлт	2025 онд БХГэрээт талбайд 3 удаагийн давтамжтайгаар агаар, хөрс, ус, ургамал, амьтан зэрэг байгаль орчны бүрэлдэхүүн хэсгүүдээс дээж авч судалгаа шинжилгээг хийлгэж тайлан гаргах		Газрын тос олборлох үйл ажиллагааны явцад агаар, хөрсөн бүрхэвч, усан орчин, ургамлан нөмрөгт үзүүлж буй сөрөг нөлөөлөл, түүний хэмжээ, цар хүрээ, байгаль орчны бүрэлдэхүүн хэсгүүдэд гарч буй өөрчлөлтүүдийг хянаж, байгаль орчныг хамгаалах ажлын үр дүн, цаашид авах арга хэмжээг төлөвлөх зорилгоор энэхүү хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж байна. Петровичайна дачин тамсаг ХХК-ийн Тосон Уул XIX талбайн үйлдвэрлэлийн баазын зүгээс уг ажлыг хийж гүйцэтгүүлэхээр тусгай зөвшөөрөлтэй мэргэжлийн эрх бүхий байгууллага болох “Цавчирын Хөндий” ХХК-тай гэрээ байгуулан хээрийн судалгааг 2025 оны 6, 8, 9 дүгээр саруудад хийж гүйцэтгүүлсэн.	100
34	Ес. Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх удирдлага зохион байгуулалтын төлөвлөгөөний биелэлт	Туслан гүйцэтгэгч аж ахуйн нэгжүүдийн болон ТА1 нэгсэн байгууламжийн ард байрлах газрын тосны лаг шавар, тос, ус ялгах техник тоног төхөөрөмж, байгууламжийн үйл ажиллагааны улмаас байгаль орчинд сөрөг нөлөөлөл үзүүлэхгүй байх тал дээр анхаарч дотоод хяналтыг сайжруулна.	Дотоод нөөц	Гэрээлэгч ангиуд болон ТА1 нэгсэн байгууламжийн ард байрлах газрын тосны лаг шавар, тос, ус ялгах техник тоног төхөөрөмж, байгууламжийн үйл ажиллагаанд тогтмол хяналт тавин гарсан зөрчлийг газар дээр нь арилгуулж ажиллаж байна.	100
35		Гэрээлэгч ангиудын ногоон байгууламжийг нэмэгдүүлэх арга хэмжээ	Дотоод нөөц	Тосон-Уул XIX талбайн үйлдвэрлэлийн баазын удирдлагын зүгээс гэрээт талбайд үйл ажиллагаа явуулж буй гэрээлэгч анги, аж ахуй нэгжүүдэд 270ш улиас, 20ш голт бор, гүйлс 50ш нийт 340 ширхэг модны суулгац өгч улмаар тэдгээр хээрийн түр сууринуудад	100

				шилжүүлэн суулгуулан арчлалтыг хийж ногоон байгууламжийг нэмэгдүүлэн ажилласан..	
36		ЭМААБО Хэлстийн ажилчид аюултай хог хаягдал устагах тусгай эрх бүхий мэргэжлийн байгууллагын үйдлвэртэй газар дээр очиж танилцах.		ЭМААБО Хэлтсийн ажилчдын чадавхыг дээшлүүлэх зорилгоор аюултай хог хаягдал устгах тусгай эрх бүхий мэргэжлийн байгууллагад практик дадлага хийлгэж туршлага хуримтлуулан ажилласан	100
37		Замын менежментийг сайжруулах	Дотоод нөөц	Үйл ажиллагааны төлөвлөгөөнд тусгагдсанаар “Авто агро” ХХК-тай гэрээ байгуулан Тосон-Уул XIX - Бичигт боомт чиглэлийн сайжруулсан авто зам, Тосон-Уул XIX - Өвдөг Баянхошуу боомт чиглэлийн хатуу хучилттай авто замуудад засвар арчлалтын ажлыг жилийн турш тогтмол хийж ажилласан.	100
38		ЭМААБО-ны хэлтсийн ажилтнуудыг чадвахжуулах сургалтанд хамруулах	Гүйцэтгэлээр	ЭМААБО хэлтсийн Н.Банзрагч, Э.Бат-Эрдэнэ HSE Forum оролцож олон улсын сайн туршлага, осол, эрсдэлийн удирдлагын аргачлалын талаар мэдлэгээ нэмэгдүүлсэн.	100
39		Үндсэн болон гэрээлэгч ангиудад байгаль орчны сургалт зохион байгуулах.	Гүйцэтгэлээр	БХГ-т талбайн үйлдвэрлэлийн баазын ажилчдад болоод тус талбайд үйл ажиллагаа явуулж буй гэрээлэгч ангиудад газрын тосны олборлолтын үед гарч болзошгүй буюу гарч байсан байгаль орчинд үзүүлэх сөрөг нөлөөлөл, доройтол бохирдолын талаар яриа таниулга, сургалт хийж ажилласан	100
40		Химийн бодисын зарцуулалтын тайланг хагас жил, жилийн эцсийн байдлаар холбогдох төрийн байгууллагат хүргүүлэх.	Гүйцэтгэлээр	Химийн бодисын зарцуулалтын тайланг хагас жил, жилийн эцсийн байдлаар холбогдох төрийн байгууллагуудад хүргүүлсэн.	100
41		Дорнод аймгийн Онцгой байдлын газраар батлуулсан Химийн хорт болон аюултай бодис хадгалах, тээвэрлэх, ашиглах, устгах үйл ажиллагаатай холбоотойгоор гарч болзошгүй ослын үед ажиллах ерөнхий төлөвлөгөөг мөрдлөг болгон ажиллах	Гүйцэтгэлээр	2025 онд БХГ-т Тосон Уул XIX талбайн үйлдвэрлэлийн баазын зүгээс Дорнод аймгийн Онцгой байдлын газраар “Химийн хорт болон аюултай бодис хадгалах, тээвэрлэх, ашиглах үйл ажиллагаатай холбоотойгоор гарч болзошгүй ослын үед ашиглах төлөвлөгөөг” батлуулан мөрдлөг болгон ажилласан.	100

БХГЭРЭЭТ XIX ТАЛБАЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН – 2025

42		Газрын доорх усны хяналтын цооногийн мэдээллийг Улсын усны мэдээллийн санд оруулах.		БХГ Тосон-Уул XIX талбайн усны хяналтын худгийн тоног төхөөрөмжийн засвар, үйлчилгээний ажлыг “КПМ” ХХК-тай DQYT-GKGS-2024-CL-3755 дугаартай гэрээ байгуулан хийж гүйцэтгүүлж байна.	90
43	Арав. Олон нийтэд тайлагнах хуваарь	Дэлхийн усны өдөрт зориулан Буйр нуур Мэнэнгийн талын сав газартай хамтарсан ажил зохион байгуулах.	Гүйцэтгэлээр	Дэлхийн усны өдрийг угтан “Петрочайна Дачин Тамсаг” ХХК нь Буйр нуур-Мэнэнгийн талын сав газрын захиргаатай хамтран Матад сумын нутгийн иргэдэд усны үнэ цэнэ, усны нөөцийн хэрэглээ, ашиглалтын өнөөгийн байдал, усны нөөцөө хамгийн ухаалгаар хамгаалж, зүй зохистой ашиглах талаар мэдээлэл өгч, хамтран ажиллаа.	100
44		Батлагдсан 2025 оны БОМТ-г орон нутгийн иргэдэд танилцуулах	Гүйцэтгэлээр	Петрочайна Дачин Тамсаг ХХК нь төсөл хэрэгжүүлэгчийнхээ хувьд аймаг, сум орон нутагтай нийгэм, эдийн засаг, байгаль орчин зэрэг бүхий хүрээнд нягт ойр хамтран ажиллахыг эрмэлздэг. 2025 оны БОМТ-г Матад сумын 4, 6-р багийн иргэдэд танилцуулан мэдээ мэдээлэл өгч хамтарч ажилласан.	100
45		2025 оны Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний явцыг орон нутгийн иргэдэд газар дээр нь танилцуулах	Гүйцэтгэлээр	Матад сумын 4 болон 6-р багийн засаг дарга нарыг байлцуулан 2025 оны БОМТ-ний ажлын явцыг ард иргэдэд танилцуулж мэдээ мэдээлэл өгч хамтран ажилласан.	95
46		Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний биелэлтийг орон комист танилцуулан хийгдсэн ажлуудыг хүлээлгэн өгөх.	Гүйцэтгэлээр	Дорнод аймгийн Засаг даргын захирамжаар томилогдсон ажлын хэсэг БХГ-т талбайд ажиллаж БОМТ-нд тусгагдсан ажлуудыг хүлээн авч үнэлэлт дүгнэлт гаргана.	100
Нийт					99

ДҮГНЭЛТ

Манай компани үйл ажиллагаагаа эхлэсэн цагаас Монгол улсын хууль тогтоомж, дүрэм журмыг биелүүлэн ажиллахын зэрэгцээ жил бүр байгаль орчныг хамгаалах, нөхөн сэргээх ажилд зориулах хөрөнгийн хэмжээг нэмэгдүүлэн байгаль орчинтой холбоотой ажлыг үр дүнтэй байдлаар зохион байгуулахыг зорилгоо болгон ажиллаж ирсэн. 2025 оны Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөнд тусгагдсан ажлуудыг мэргэжлийн эрх бүхий аж ахуйн нэгжүүдийг тендерээр гүйцэтгэгчийг сонгон шалгаруулан хийж гүйцэтгүүлсэн. “Петрочайна дачин тамсаг” ХХК-ний БХГ-т Тосон Уул XIX талбайн 2025 оны БОМТ-нд нийт 46 ажил хийж гүйцэтгэхээр төлөвлөсөн ба тухайн ажил бүрэн хийгдсэн тохиолдолд 100 оноо, харин тухайн ажил хамааралгүй тохиолдолд оноонд тооцохгүйгээр нийлбэр дүнг тооцон гарган хувилж дүгнэсэн. Уг 46 ажлаас (Нүүлгэн шилжүүлэх нөхөн олговор олгох арга хэмжээний төлөвлөгөөний биелэлт, Түүх соёлын өвийг хамгаалах арга хэмжээний төлөвлөгөөний биелэлт) гэсэн 2 ажил хийгдэх шаардлага гараагүй тул хамааралгүй гэж авч үзэж үлдсэн 46 ажлын гүйцэтгэлийг 1-100 оноогоор дүгнэж үзэхэд гүйцэтгэл 99 хувьтай гарсан болно.

